

מתחברות

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

מצורפים העלונים:

- תורה - עמ' י"ג
- איך לצידיק - עמ' ט'
- בחרת בחיים - עמ' ט"ו
- מכתלי בית ההוראה - עמ' כ"ז
- ספיר והאלום - עמ' כ"ג

גליון רצ"א
פרשת שלח
תשפ"ו

חדש בהיכל <<<

משניות מתיבתא מודע T-X

מהדורה חדשה וייחודית של ששה סדרי משנה 'מתיבתא', כאשר בצידי העמוד נוסף ביאור הרע"ב, לתועלת הלומדים, ובתחתית העמוד מדור ביאור המשנה עם ציונים והוספות רבות, עם המדור הייחודי 'שינון ההלכה' המסכם בצורה ייחודית ומעניינת את המשנה הנלמדת להלכה ולמעשה, ומועילה לסיכום הנלמד. הסדרה עתידה לכלול בע"ה כ-25 כרכים.

זוהר המבואר בראשית ט (וישלח וישב)

'זוהר הקדוש' ערוך מחדש, מוגה ומזוקק בדקדוק רב עפ"י דפוסים ישנים. מבואר עם ביאור נכון ומדויק, בשפה ברורה ונעימה, המשולב בתוך תיבות הזוהר הק'. הביאור נערך עפ"י מפרשי הזוהר, עם הערות וצייונים רבים, הפניות לפירושים רבים אחרים, להרחבת העניינים ולתועלת הבנת הלומדים. ובסופו ליקוטי אביר יעקב על העניינים הנלמדים בכרך הזה.

שו"ת שביבי אש ליקוטים

שאלות ותשובות מאוצרו של הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א, גאב"ד 'שערי הוראה' ורב מערב בני ברק.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה: השבוע בגליון: **אקטואלי:**

→ **האור החיים הק':** תפילה - על בחירה | עמ' ב' |

← **ההספד של פוסק הדור הגר"ח פיינשטיין יש קונה עולמו בדף אחד!** | עמ' ג' |

פניני אביר יעקב | עמ' ה' |

נשל בקבוק שתיה ממקור בית המלון והחזיר בקבוק מהמכולת | עמ' ח' |

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות נפלאות על פרשת השבוע

להסתכל ולספור חוטי הציצית - סגולה בדוקה לראיית העיניים

וְהָיָה לְכֶם לְצִיצַת וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ גו' וְלֹא תִתְרוּ אַחֲרָיו לְבַכְּכֶם וְאַחֲרָיו עֵינֵיכֶם וְגו' (טו, לט).

היה זה בתקופה האחרונה לחייו של המשפיע הגה"צ רבי שמואל אהרן לידר זצ"ל. בגילו המתבגר החל לחוש בעיניו, והוצע לו לעבור טיפול רפואי שיכריא אותו וישיב לו את חוש הראיה כמקדם. להפתעת בני משפחתו, סירב הרב לידר לעבור את הטיפול, באומרו: 'הרי זו הזדמנות, מתנה משמים! העיניים לא יראו, לא אכשל בשמירתן! היש ברכה גדולה מזו?!'

נפעמו הילדים, אך בכל זאת התקשו לראות את ראייתו הנחלשת. הם פנו לרבה של בני ברק, הגאון רבי משה יהודה לייב לנדא זצ"ל, שמיהר לביתו של הרב לידר ופסק כי חובת ההשתדלות מחייבת אותו לעבור את הטיפול. כדי להוסיף ולשכנעו, ציידו הרב לנדא בסגולת מתנה: לספור מדי יום את חוטי הציצית, חוט אחר חוט, שמונה בכל כנף, ובסך הכל 32 חוטים, כי זו סגולה לבריאות העיניים. הרב לידר החל לעשות סגולה זו, ולימים העיד כי מאז ראייתו שבה והתחזקה לאין ערוך!

(פניני פרשת השבוע - בפרשתנו)

המדבר סרה ביהודי - צריך לבדוק ציציותיו אם פסולים

וְעִשׂוּ לָהֶם צִיצַת וְגו' (טו, לח):

שח הגאון רבי פינחס הירשפרונג זצ"ל: מתאמרא בשם הרה"ק הרבי ר' ברוך ממעזיבוז זי"ע שאם מדברים סרה על יהודי, צריך לבדוק ציציותיו.

יש לומר הכוונה בזה, כי הנה מבואר במסכת יבמות (מא, ב) שמנשה הרג את זקיניו ישעיה, ואיתא שם שכאשר ברח נימנו אמר שם ואיבלע בארזא אתיוה לארזא ונסרוה, כי מטי להדי פומיה נח נפשיה, משום שאמר (ישעיה ו, ה) וּבְתוֹךְ עִם טָמְא שְׁפָתַי אֲנֹכִי יוֹשֵׁב. ואיתא בירושלמי (סנהדרין פ"ב, ה"ה) שהכירו בו שהוא בארז על ידי ציציותיו שנשארו בחוץ. ולכאורה אמאי לא הגינה עליו מצות ציצית? אלא משום שדיבר סרה על עם ישראל לכן נפסלו ציציותיו ולא הועילו לו.

ולכן אמר הרבי ר' ברוכ'ל שהמדבר סרה על איש יהודי צריך לבדוק ציציותיו.

(א"ש פנחס - ח"א עמ' ק')

צ'דיק יבדוק ציצותיו תמיד

דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמְרַתְּ אֲלֵהֶם וְעִשׂוּ לָהֶם צִיצַת עַל כַּפְּי בְּגֵדֵיהֶם וְגו' (טו, לח).

אמרו 'דורשי רשומות', כי במילת ציצ'ת גרמו הדין המבואר בשולחן ערוך (או"ח סי' ח סעיף ז). קודם שיברך עינין בחוטי הציצית אם הם כשירים, כי ציצ'ת, נוטריקון צ'דיק יבדוק

ציצותיו, תמיד. ויש להבין מה ענין תואר 'צדיק' לכאן, והרי כל איש ישראל מחויב בזה. וביאר הרה"ק אליעזר הורוביץ מטארניגראד [תלמידו של החוזה הק' מלובלין זצ"ל] בספרו **נועם מגדים** (שליח פרשתנו), עפ"י דברי המג"א (שם סק"א) דטעם הבדיקה הוא משום דאין סומכין על החזקה במקום דאיכא לברורי, וכתב דלפי זה אם בעוד שיתעסק בבדיקה יתאחר ולא יוכל להתפלל עם הציבור יניח מלבדוק עיניו שם. והנה ידוע מזוהר הקדוש וספרי החכמה הבאים אחריו, כי צדיק יקרא מי שהוא מעשרה ראשונים בבית הכנסת הוא קאים בדרגא דצדיק.

ובזה יבואר דרשת הנוטריקון על נכון, כי דוקא צדיק יבדוק ציצותיו תמיד בלי העדר יום אחד, ולא כן מי שאין בו מצות צדיק הנ"ל לפעמים יבטל מהבדיקה כאמור. וגם לפי מסקנת המג"א יש לידרוש הנוטריקון לענין הפרדת חוטי הציצית צ'דיק יפריד ציצותיו תמיד עכ"ד.

(נועם מגדים - בפרשתנו)

הסתובב והסתובב עד שנתקצר...

וְעִשׂוּ לָהֶם צִיצַת עַל כַּפְּי בְּגֵדֵיהֶם (טו, לח).

מעשה בכך ישיבה שבא לפני הגאון בעל הקהילות יעקב זצ"ל, ושאל האם יוכל לעסוק ברישום תלמידים לחינוך תורני, שיש בזה משום הצלת נפשות. ענהו הקה"י 'שב ותלמד!'

מהר להבהיר: 'לא התכוונתי בתקופת הלימודים, שאלתי על ימי 'בין הזמנים!' ענהו הסטייפלער: 'בבין הזמנים, אפשר...'

הודה וביקש לצאת, קרא לו הקה"י שישוב. חזר, ורבינו נטל בידיו הקדושות את הציצית שבבגדו, והראה לו. הצביע על אחד החוטים, ואמר: 'רואה אתה, חוט זה הוא 'השמש'. הוא היוצר את החוליות, והופך את החוטים לחפצא של מצוה! בתחילה, הוא היה הארוך מכולם. אך מה אירע, הוא הסתובב סביבם לזכותם. הסתובב והסתובב, וככל שהסתובב הלך והתקצר, עד שנהיה קצר כמותם...'

- ופטרו לשלום...

(הגש"פ - הקהילות יעקב)

עלה נעלה - תיקון הבכייה לדורות

עֲלֵה נַעֲלָה וְרִשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי יָכוֹל נוֹכַל לָהּ (ג, ל). כפל כאן כלב את לשונו פעמיים, 'עלה נעלה', 'יכול נוכל'.

ונראה לפרש על פי מה שאמרו חז"ל (תענית כט.) כי המרגלים שבו אל ישראל בתשעה באב, ומחמת בכייה של חינום נגרמה לישראל בכייה לדורות על חורבן בתי המקדשות. ויהושע וכלב, אשר כל שליחותם היתה לקירוב הגאולה, התנגדו בכל כוחם לדבר

דבר האמונה:

וכך מבאר הוא בפסוק (תהלים מח טו) 'הוא ינהגנו על מות', 'על מות' מלשון עלם - נער צעיר, שהקדוש ברוך הוא מנהיג אותנו כפי שמלמדים עלם רך בשנים ללכת בכוחות עצמו.

שורש טעותם של המרגלים

למשיבי נפש הם הדיבורים הערבים שכתב על כך השם **משמואל** (תרי"ע ד"ה באופן), דהנה אנו מוצאים שהיה ארון ברית ה' מתרחק מבני ישראל בלכתם במדבר כנאמר (במדבר י לג) 'וארון ברית ה' נסע לפניכם דרך שלשת ימים', והרי הארון היה מורה דרכם ומיישר לפניכם הדרכים, מכל מקום היה מתרחק מהם מהלך שלוש ימים, לרמוז על התרחקות הקדושה והסתרותה מבני ישראל, כי בהיות בני ישראל במדבר היו כולם במדרגה רוחנית גבוהה ונעלה, והיו כל צרכיהם הגשמיים ניתנים להם בדרך נס, והיו ניזונים במזון שמלאכי השרת מסתפקים מהם, וכן כל צרכיהם הגשמיים היו מזוככים ונעלים.

ומטעם זה ביקשו המרגלים שלא להיכנס לארץ כדי להמשיך במדרגה רוחנית גבוהה שזכו לה במדבר (שפתי צדיק שלח אות א בשם זקינו החידושי הרי"ם). אבל מן השמים רצו להכין אותם לכניסתם לארץ, שעיקר העבודה בה הוא לעבוד את ה' מתוך הגשמיות והארציות. כמו שפירש בספר **אור המאיר** (שלח ד"ה וספרו) שבדבר זה טעו המרגלים שלא כל אדם זוכה לעבודה זו לתקן את הארציות, וזהו שאמרו (להלן יג לב) 'ארץ אוכלת יושביה' שהארציות מכלה את היושבים בה, אבל באמת זה תכלית בריאת העולם לברר הקדושה בתוך הארציות והחומריות. ולכן היה ארון הברית מתרחק מהם מעט מעט, כדי להכין ולהרגיל אותם לעבוד את ה' גם מתוך ההסתרה והגשמיות.

וזהו לימוד גדול למתאמצים בעבודת ה' שפעמים שנופלים ממדרגתם, ולעתים נראה כי ככל שמתקרב תוכפים עליו קשיים בחסרון פרנסה וכדו', וצריכים להתחזק ולזכור שאין מרחקים אותם מן השמים, ומה שגראה עת צר וקושי ברוחניות או בגשמיות אין זאת אלא שרוצים להרגילם לעבוד את ה' בכוחות עצמם גם כאשר אינם מרגישים את הקדוש ברוך הוא הנמצא איתם ודואג לכל צרכיהם, ויאמינו בו גם מתוך הקושי והריחוק.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

מתוך הריחוק מוכח רצונו הטורח של יהודי

אחר ההבנה שהקדוש ברוך הוא נמצא בכל מקום וכל חפצו להיטיב, נשאל ונתהה מה הם אם כן סיבת ההסתרות שמסתיר הקדוש ברוך הוא את עצמו מאיתנו, עד שלעתים נראה כי השאירנו לבדנו להתמודד עם הקושי, אם בשעה שעובר על האדם ייסורים חלילה וחס, או שנותן נפשו להביא לחמו ואינו רואה מנוחה, וכן כיוצא בזה בענייני בריאותו ובריאות בני משפחתו, אם בגידול הילדים או כשמתמודד עם הצקות חוזרות ונשנות בידי מבקשי רעתו, וכל לב יודע מרת נפשו באיזה קשיים נתקל בגשמיות או ברוחניות ועבודת ה', ועלה תעלה בלבו צעקה, מפני מה עושה לי כזאת אבי שבשמים האוהב כל יחיד ויחיד מישאל באהבה אין קץ, והוא טוב ומטיב לרעים ולטובים, ונמצא הוא בכל פינה ופועל ומחיה כל העולמות בהשגחה פרטית, ועל כך שאלתי לשם מה נסתר ומסתיר עצמו ממני.

אולם זאת נשיב ללבנו, כי כל יהודי עובד ה' מסתירים לו דרכו מן השמים, ועליו לדעת שכך היא הדרך שעל ידה מתחזק האדם להתמיד בעבודתו ולהוסיף עוז ותעצומות, שזו תכלית ההסתרה לקרב את האדם לבוראו ביתר שאת כפי שביאר זאת הבעל שם טוב הקדוש ע"ה והמשיל משלו (הובא בתולדות יעקב יוסף דף לך), לאב המלמד את בנו ללכת ומדדה עמו, וכדי שילמד ללכת בכוחות עצמו הולך האב ומתרחק ממנו שני צעדים וכך ילמד ללכת. ובוודאי הקטן שאינו מבין לשם מה מתרחק ממנו אביו ומשאירו להתמודד לבדו, מצטער באותה שעה בחושבו שאביו עזב אותו וסילק השגחתו מעליו, רק לאחר זמן כשיגדל, יבין שדווקא באופן זה התרגל להלך בלי עזרה וסיוע.

כן הדבר באבינו שבשמים, הקדוש ברוך הוא מנהיג אותנו ושומר עלינו, אך כדי לרוות מאיתנו נחת רוח שהולכים אנו בכוחות עצמנו ומתעצמים בקדושה בלימוד התורה בקיום המצוות ובאמונה טהורה למרות הקשיים בגשמיות או ברוחניות, לפיכך מרחיק עצמו כביכול מאיתנו ונראה כאילו ואינו לידנו לסומכנו, כאשר בכך מוכח התקשרותנו והתבטלותנו לרצונו שבכל מצב ממשיכים אנו לדבוק בו.

זה, כי החורבן הוא היפך הגאולה, על כן היסה כלב את העם בכפל לשון, לרמוז לבני ישראל על שני בתי המקדשות העלולים להיחרב מחמת בכייתם.

אולם שאר המרגלים דחו את דבריו ואמרו (במדבר יג, לא) "לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו". ועוד הוסיפו והציאו את דיבת הארץ רעה, ואמרו (שם פסוקים לב-ג): "הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֶתְּהָ אָרֶץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא וְכָל הָעָם אֲשֶׁר רָאִינוּ בְּתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מְדוּת: וְשָׁם רָאִינוּ אֶת הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן הַנְּפִילִים וְנָהִי בְּעֵינֵינוּ כַּחַבְבִּים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם". ומה היה תורף טענתם, כי הוצרכו להחביא עצמם כחגבים בכרמים.

ועל כך טען כלב, כי אדרבה, משום שהלכו בעצלות נגרם הקלקול, ונדמה היה להם כי בעיני הנפילים נחשבים הם לחגבים, ואילו היו מהלכים בזריזות בבחינת 'עלה נעלה' ולא היו חוששים להם, היה הכל הולך למישרין.

(עניינים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

וארט מהאור החיים הק'

תפילה - על בחירה

וְעַבְדֵי כָלֵב עֲקֵב הִיָּתָה רִיחַ אַחֲרַת עֲמוּ וְגו' (יד, כד). רבינו האור החיים מסביר מדוע הכתוב משבח כאן רק את כלב ולא את יהושע - הרי שניהם לא חטאו עם המרגלים? אלא, שאצל יהושע לא הייתה זו חכמה גדולה ("רבותא") שלא הלך בעצתם, שהרי משה רבינו רבו התפלל עליו במיוחד, וכמאמר חז"ל (הובא ברש"י): "י-ה יושיעך מעצת מרגלים".

לעומת זאת, כלב התאמץ והתגבר בכוחות עצמו, ולכן זכה לתואר המיוחד "עבד ה'", "עכ"ד. והקשו המפרשים, איך יכול היה משה רבינו להתפלל על דבר כזה? הרי הצלת יהושע מהחטא תלויה בבחירתו החופשית - לבחור בטוב או בהיפך ח"ו - וכיצד שייך להתפלל על בחירתו של אדם? (וראה במהרש"א בח"א ברכות דף י. לגבי המעשה בכוריה אשתו של רבי מאיר, שהקשה כעין זה, יעו"ש). ויש לומר על פי מה שביארו המפרשים (ע"י בחתם סופר בפרשתנו), שהמרגלים עצמם יצאו לדרך

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:		ירושלים		בני ברק		מי יורק		לונדון	
מסכת השבת	איאת השבת	מסכת השבת	איאת השבת	מסכת השבת	איאת השבת	מסכת השבת	איאת השבת	מסכת השבת	איאת השבת
19:07	20:25	19:22	20:27	20:05	21:14	21:36	20:57	22:26	22:35

מחוברים

העלון השבועי מביט עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סינפי
"ספרי אור החיים"

ספרי אור החיים
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • **בית שמש:** שדרות האמוראים 63 | נחל יצבים 3 | יהודה הנשיא 6 • **בני ברק:** רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • **מודיעין עילית:** שד' יחזקאל 2 | הפך 7 חיים 8 • **אלעד:** יהודה הנשיא 94 • **אשדוד:** יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הרוקנס 8 • **ביתר עילית:** הרי"ן 9 | חיפה: מיכאל 27 • **נתיבות:** הרמב"ם 18 • **נתיבי:** 18 • **פתח תקוה:** רוטשילד 75

מחוברים

את הימים! מתחילים

הגיון הימים נבנית עוז והדר - אור לישרים

שירות לטליל האישי | להצטרפות: newsletter.mechubarim@gmail.com

קו מענה הלכה

02-803-9999

או במייל: rav@abiryaakov.com

קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

וה' אתנו אל תיראם:

הוא רק רצה להגיע בשלום למעזיבוז, אך בעקבות שיחת טלפון עקשנית החליט לסטות מהמסלול לאניפולי. על הרגע שבו ניידת משטרה אוקראינית חרקה מולם בזמן מלחמה, ועל השוטרים שדרשו לעצור את הנהג באשמת השתמטות. עדות מפעימה על ה"תקלה" המפחידה שהתגלתה בדיוק בזמן, ומנעה קטסטרופה במעבר דקות לפני הטיסה לארץ.

מספר ר' יום טוב פרידמן מבני ברק: יצאתי לאוקראינה, לקברי צדיקים - תלמידי הבעל שם טוב, זכותם יגן עלינו. שכרתי נהג צמוד, מה שקרוי 'דרייבר', והוא הסיע אותי במבוכי הארץ הזו. כשהייתי בדרך בין קוריץ למעזיבוז, התקשרתי לרב ישראל מאיר גבאי שליט"א. הוא בקיא ביותר בכל המקומות של קברי צדיקים, עושה רבות בעניין, וכשאני יוצא למסע כזה אני נמצא איתו בקשר רציף, כדי לדעת לאן ללכת ומאין לבוא.

סיפרתי לו על מיקומי, והוא אמר לי: "נוסע ממעזיבוז לקוריץ, ולא נכנס לאניפולי?!". הוא תמה, "אניפולי נמצאת ממש בדרך! תגיד לנהג שיעצור לך באניפולי, ותיכנס להשתטח על קברי המגיד ממעזריטש והרבי ר' זושא זכותם יגן עלינו". אמרתי לו, "זה רעיון נהדר, אבל לא סיכמתי על כך מראש עם הנהג". "תסכם איתו עכשיו".

ניסיתי להתחמק. לא רציתי להתעמת עם הנהג ולבקש ממנו בקשות שחורגות מההסכם איתו. חששתי שהוא יגדיל את הסכום יותר מדי, ובכלל, לך תדע מה יכול לעבור לו בראש. אנחנו נוסעים בדרך חשוכה, בלילה, במדינה לא מוכרת, וצריכים להיזהר.

אבל ר' ישראל מאיר מתעקש איתי בטלפון, "ממה אתה עושה עסק? אניפולי נמצאת לידך, בהישג יד, עוד כמה מטרים, ולא תיכנס? מתי הפעם הבאה שאתה מגיע לאוקראינה? אתה גר שם או מה?"

"לא, אני באמת לא יודע מתי אני מגיע עוד פעם".

"אז מה השאלה בכלל. תגיד לנהג לעשות עצירה, ותרוויה. יהיה בסדר בעזרת ד'".

נכנעתי. ביקשתי מהנהג שיבצע עצירה באניפולי, והוא באמת לא עשה עסק מהעניין. הוא עצר לי במקום הנכון, ואני נכנסתי לבית החיים והעתרתי בתפילה עליי ועל משפחתי ועל כלל ישראל, לישיעה ולגאולה, ושזכה לכל טוב סלה.

זהו. אני חוזר לרכב, הנהג מתחיל להתקדם, ומולו מגיעים הבהובים צהובים. המשטרה האוקראינית. הנהג מתחיל לרעוד מפחד. עכשיו זמן מלחמה, רוסיה ואוקראינה מתקוטטות, ובזמן כזה פגישה עם משטרה היא הדבר הכי פחות מתבקש.

ברגע הבא הרכב שמולנו חורק ונעצר. שני שוטרים מאותיים לנו לעצור, ודורשים מסמכים. הנהג מוציא את המסמכים שלו, ועל אף שאין לו מה להסתיר, הוא ממש לחוץ. אחד השוטרים מעיין במסמכים וזורק את הפצצה: "אתה חייב גיוס!"

"אני?!". נדהם הנהג.

"כן, אתה, אלא מי? זמן מלחמה עכשיו, ואנחנו לא מוכנים להשתמטות. אתה בא איתנו".

"אבל עברתי את הגיל", הוא מצביע על תעודת זהות.

לשוטר יש הוכחות משלו, "אצלנו כתוב שאתה חייב גיוס".

לכאורה לא הייתה להם שום בעיה לקחת את הנהג ולהשאיר אותי לבדי באמצע הדרך, חלילה וחס. אבל הנהג התחנן ואמר שהוא לא ידע שזה מה שרשום, ושהוא מבטיח לעשות כל מה שצריך, רק שיתנו לו לסיים את הנסיעה והוא כבר ייגש למשרד בעיר.

השוטר הסכים לשחרר אותנו לעת עתה, ובחסידי שמיים המשכנו למעזיבוז. באותם רגעים חלפה בי מחשבה שעליי עוד לסגור חשבון עם ר' ישראל מאיר גבאי שליט"א, על שהולך אותי לתוך אניפולי. (באמת? הוא הולך? הרי הקב"ה מוליך!) זו הייתה מחשבה קצרה אמנם, אבל הייתה. באותו רגע עדיין לא הבנתי שדווקא העצירה הזאת הייתה לטובה.

באזור מעזיבוז התעכבתי כמה ימים, ובינתיים הנהג התרוצץ בין המשרדים כדי לסדר את המסמכים שלו. אחר כך הגיעה העת לחזור לארץ. במצב המלחמתי באוקראינה אין טיסות לארץ ישראל, ולכן היה עליי לעבור את הגבול למולדובה, ומשם לטוס לארץ.

במעבר הגבול דרשו מהנהג את המסמכים שלו, ושם הכול עבר חלק. ברוך ד', הוא סידר את הכול, והוא כבר לא חייב גיוס. באותו רגע אני קולט איזה נס עשה לי ד'.

אילו לא היינו נעצרים באניפולי, והמשטרה האוקראינית לא הייתה עוצרת את הנהג, הוא עדיין בכלל לא היה יודע מכל העניין של הגיוס. היינו מגיעים למעבר הגבול שלוש שעות לפני הטיסה, ורק אז היו מתחילים עם הבעיות! הם היו עוצרים את הנהג, ועד שהוא היה מסדר את הניירת שלו, אני הייתי צריך למצוא נהג אחר, ובוודאי הייתי מפסיד את הטיסה.

אילו הייתי מפסיד את הטיסה, מי יודע כמה זמן היה עובר עד הטיסה הבאה, ואיך הייתי שורד בארץ וזה עוד כמה ימים ולילות, כלי תנאים...

הקב"ה ריחם עליי ברחמים גדולים ועצומים. זכות הצדיקים עמדה לי, והכול הסתדר בזמן.

(גליון השנה פרטית)

יכול נוכל לה:

הוא העביר את חייו בלי שום מושג על יהדות, עד שפרש העיסוק הפיזי התובעני והחליט לגלות מה משך את בנו לאורח החיים החרדי.

סיפורו המפעים של האדם שלא ידע אפילו מאיזה צד פותחים את הספר, למד שנה תמימה דף אחד בלבד, וזכה להספד המרעישי: 'ש' קונה עולמו בדף אחד' - הסכיתו ושמועו:

חבוש בבגדים מזוהים הוא נכנס לביתם. על הכורסאות המפוארות שניצבו בסלון, ישבו הוריו והתבוננו בו אחוזי הלם. בנם מחמד-עיניהם הופיע על מפתן הדלת לבוש בחליפה כהה ועל ראשו מתנוססת מגבעת שחורה, מהסוג שהם רגילים לראות בכותל המערבי בטיוולם השנתי. מבט נוסף לעבר הבן הבהיר להם, שהעגילים שהתנוצצו על אזניו לראווה, נעלמו, ואיתם תספורתו המיוחדת שהיתה משוש ראשו. הוא חזר בתשובה!

עד לרגע זה התנהלו חייהם על מי מנוחות בפרבר יוקרתי במדינת קליפורניה. הם הצליחו מאד, כל אחד בתחומו הוא. האב היה מתאגרף מפורסם שעשה הון רב לביתו ממקצועו הכוחני, ואף האם לא שקטה על שמריה ושלחה את ידה בעסקי מסחר חובקי עולם, בהם ראתה הצלחה רבה. בנם יקירם שניחן בכשרונות רבים, גדל ככל שכניו עמם הלך לבית הספר הפרטי, שם ניבאו לו מוריו עתיד מזהיר בעולם האקדמיה.

בנוגע ליהדותם ניתן לומר שלא היתה להם כל התנגדות לנושא הדת, אלא שהם פשוט לא התעניינו בה. כל שידע האב לומר לבנו, היה המשפט ששמע הוא עצמו מאביו המנוח: "דע לך, כי בן להורים יהודים הנך".

לא חלפו שנים רבות ונבואתם של מוריו הגשימה את עצמה. הבן פנה לאחת האוניברסיטאות היוקרתיות והנחשקות בארה"ב ועשה חייל בלימודיו.

יום אחד, היה זה לאחר סדרת מבחנים קשה אותה עבר בהצלחה, פנה לשוטט להנאתו במסדרונות חדרי המגורים המפוארים שהועמדו לרשותם. לפתע משך דבר מה את תשומת ליבו. כשהוא עומד על מקומו, הסתכל בעיניים פעורות על חברו לספסל הלימודים שלא היה ידוע כחובב מעשי קונדס. הלה התרכז במשימה מוזרה ביותר: גלגול חבלים שחורים סביב זרועו השמאלית.

הוא שפסף את עיניו בתמהון ואחר שהתאושש דפק על הדלת הפתוחה למחצה ובלא להמתין לתגובה נכנס אל החדר. "בלי הרבה הקדמות ידידי, מה אתה עושה?" תמה. מרגע זה ועד להופעתו כיהודי שומר תורה ומצוות בבית הוריו, לא חלף זמן רב.

הבן נכנס אל הבית וניסה להרגיע את הוריו, "אני בסך הכל עושה את מה שסבא שלנו עשה בפולין" אמר לאביו. תוך כדי השיחה התברר להוריו שלקראת השנה הבאה הוא עושה את דרכו אל אחת הקהילות האורתודוקסיות הגדולות, שם הוא מתכוון ללמוד ביישיבה ולהקדיש את חייו ללימוד התורה. לא הועילו שכנועי האב ותחנוני האם, "לפחות תצא עם מקצוע ביד" אמר לו אביו תוך שהוא מאגרף את ידו להמחשת דבריו. "אני הולך ללמוד תורה!" קבע בעדינות אך בלא היסוס, וקמץ אף הוא את כף ידו, וכך היה.

הזמן עשה את שלו והוריו התרגלו לבקשותיו הבלתי שגרתיות. בכל פעם שבה הודיע על בואו, עבר המטבח הכשרה מלאה ומהארונות העליונים נשלפה מערכת הכלים המיוחדת שרק בה ניאות לאכול. את המזוונות קבעו בדלתות ביתם כבר בפעם הראשונה שבא מהישיבה, ומתוך רצון שלא לכער את המשקופים, החליטו להותירן על כנן ולא להסירן בכל פעם לאחר לכתו.

<<<

<<<

והביא אתנו אל הארץ הזאת:

הוא פגש את חברו לישיבה באמצע הרחוב הקייצי ולא האמין למשמע אוזניו: "הדירה שלי נזקפת לזכותך". על המילים שהציתו אמונה יוקדת בלב של בחור צעיר, ועל שלוש השנים שבהן התפלל שלוש פעמים ביום על יעד כמעט בלתי אפשרי...

מספר הר"ר דוד פוטאש בני ברק: שום דבר לא הכין אותי לקראת הרגע הזה, שבו חבר שלמד עמי בישיבה, אברך שצעיר ממני בכמה שנים, פוגש אותי באמצעו של יום קייצי בני ברק. בלי הקדמות הוא פונה אלי ואומר לי בהתרגשות: "דע לך, בבעלותי כיום דירת ארבעה חדרים בבני ברק, והדירה הזאת נזקפת לזכותך!". הבטתי בו בתמיהה: "אני? מאיפה נפלת עלי? מה לי ולדירה שלך?".

ואז הוא הזכיר לי נשכחות. יום אחד, עוד בתקופת לימודנו בישיבה, שוחחנו על ענין התפילה. בדיוק באותו שבוע שמעתי שיעור נפלא בנושא, והדברים להטו בלבי. ציטטתי לו אז: "מהקדוש ברוך הוא לא צריך לבקש דברים קטנים. אנשים לפעמים נוהגים כאילו הם חסים עליו כביכול, ומבקשים פחות כדי 'לא להטריח'. אבל אצל אבא בשמים אין שום הגבלה! אתה יכול לבקש מה כל מה שאתה רוצה וצריך. למשל, אל תבקש סתם איזה חדר קטן או יחידת דיור ארעית לאחר החתונה - תתפלל בגדול, תבקש דירת ארבעה חדרים משלך, בלי שתצטרך להשתעבד למשכנתאות ענק שיחנקו אותך". שוחחנו אז ארוכות, הדברים שיצאו מן הלב נכנסו אל הלב, ועברנו הלאה.

והנה בשבת האחרונה הוא מספר לי מה חוללו המילים הללו. מתברר שמאותו יום, הבחור לקח את הדברים ללבו, ובמשך כמה שנים, שלוש פעמים ביום, בכל תפילת שמונה עשרה, הוא שפך את ליבו וביקש מהש"ת בפשטות רבה ואמונה תמימה: "ריבונו של עולם, אני רוצה לחתונה דירת ארבעה חדרים בבני ברק".

רבתי, זה נשמע כמעט דמיוני, אבל המציאות עלתה על כל דמיון. בשבוע של החופה שלו, ממש בימי ההכנות האחרונים לחתונה, הבחור הזה חתם על חוזה לדירת ארבעה חדרים מפוארת בבני ברק!

שאלתי אותו בתדהמה: "ומה עם המשכנתא? איך הגעת לזה?" והוא עונה לי: "בלי עין הרע, משכנתא נמוכה מאוד, כמעט אפסית". צריך להבין, לא לבחור, לא לאביו ולא לשווער שלו היה כסף מיותר. משפחות רגילות לחלוטין, ללא אמצעים מיוחדים. הם הגיעו עם הון עצמי בסיסי ומינימלי, וכנגד כל כללי הטבע - הוא קיבל דירת ארבעה חדרים לחתונה.

הוא לא זכה בשום הגרלה או פייס. פשוט נקרתה לפניו עסקה מאד משתלמת, דירה בשותפות, שבה השותף השני - מסיבותיו הוא - מכר את זכותו בדירה העיקרית במחיר מגוחך, והעדיף לבנות לעצמו על הגג בלי להזדקק להלוואות ולרישומים כלשהם.

הוא נשוי כמה שנים, מתגורר עם משפחתו בדירה יפהפייה, עם חזית, שיש בה את כל המעלות שהוא יכול היה לצפות להן. והוא קיבל את הכל על מגש של כסף - אך ורק בזכות תפילה עקבית ואמונה יוקדת!

הסיפור הזה יכול להביא חיזוק עצום לכל מי שזקוק לישועה. לעיתים אדם מתפלל והדבר לוקח זמן, לפעמים אפילו זמן רב. שמעתי פעם הסבר נפלא על הענין: ישנן תפילות שמתקבלות מיד ויש שלא, אבל כשיהודי מתמיד ומתפלל תקופה ארוכה על דבר מסוים, קורה שנוצרת שעת רצון, ואז התפילה עולה ישירות ללא שום מעכב ומקבלת את ה"אישור" מאת הבורא ברוך הוא!

(גליון 'בטחוני בצורי' - לידידיו הרב מרדכי מלאכי שליט"א)

השנים נקפו ובנם כבר חבק שני ילדים רכים בזרועותיו. גם על אביו לא פסח הזמן ולאחר כמה כשלונות רצופים בזירת הקרבות, הבין כי לא לעולם חוסן והחליט לפרוש ממקצועו כמתאגרף. בשבוע הראשון לאחר הפרישה המה הבית. זרי פרחים זרמו בהמוניהם, הפקס לא פסקו לפלוט ברכות, תהילות ואיחולים, ואף אישים רבים הטריחו עצמם לביתו כדי לאחל לו כל טוב. בשבוע השני עדיין היתה המולה, ומספר לא מועט של אישי ציבור שלחו מברקים המנמקים את העניינים החשובים שבעטיים אינם יכולים לפגוש בו פנים אל פנים. לא חלפו ימים רבים והשקט שב אל הבית. הפרחים הססגוניים מצאו את דרכם אל פח האשפה, הברכות תוייכו למשמרת, והאב החל להסתובב באפס מעשה.

בוקר אחד קם ארז את מיטלטליו ועלה עם זוגתו על מטוס שהסיעם אל מקום מגוריו של בנו. יש לנו בן מוכשר, חכם, מסקרן אותי לראות, מה כל כך מושך אותו באורח החיים שבחר לעצמו, אמר לאשתו. בהתרגשות רבה קיבלום בנו ורעייתו באולם הנוסעים, כשהם מלווים בזאטוטיהם.

לאחר זמן לא רב הפך הדבר לשגרה ומתפללי בית הכנסת חדלו להפנות אל מבטם אל האב שישב במשך התפילה ליד בנו ושלא מבטים מסוקרנים לכל עבר, בעוד בנו מתפלל בדבקות. כך הלך האב עם בנו לישיבה, ליווה את נכדיו אל החידר ובלע במבטו את כל מה שראה.

לאחר מספר חודשים זה קרה.

בני יקירי, המוכן אתה להקדיש לי מעט מזמנך היקר וללמוד איתי גמרא?

אבא יקר, את כל זמני אני מוכן להקדיש לך, וכשנימת עצב שזורה בקולו הוסיף, אך לא נראה לי שהדבר אפשרי, אתה צריך ללמוד שתי שפות כדי לקרוא אפילו משפט אחד בגמרא - לשון הקודש וארמית, האם תהיה מסוגל לעמוד בכך?

מי כמוך יודע, אני אוהב מאבקים... השיב בחיוך נחרץ. עוד באותו יום פנה הבן לראש הישיבה והתייעץ עימו כיצד לעשות את הבלתי יעשה. בהדרכת הרב קבע עם אביו ללמוד בכל יום כמחצית השעה, "ולפי ההתקדמות, נגדיל את זמן הלימוד" אמר לאביו. כעת כבר עמד האב ליד בנו, חבוש טלית ותפילין, כששל הסטנדר שלידו מונחות שתי גמרות מגילה אותן הכין מבעוד מועד, ומיד בסיום התפילה, עטורים בתפילין, פתחו את הגמרות.

נבוך קמעה מיושבי בית הכנסת, ביקש הבן מאביו להפוך את הגמרא על צידה השני. הגמרא כתובה בשפה שבה קוראים מימין לשמאל, הסביר לו. צעד ראשון וקטן בדרך ארוכה, פסעו האב והבן באותו יום. כל מלה של המשנה הראשונה נזקקה להסברים ארוכים ומפורטים של הבן, שביאר לאביו מגילה מהי, ומדוע ומי הם אחשוורוש ואסתר, באיזו תקופה חי יהושע בן נון שחומות הערים תלויות בשמו. מה פעל ומי היה רבו. מי הוציא את עם ישראל ממצרים ולמה הם בכלל הגיעו לשם, וכן הלאה.

קביעות זו עמדה במבחן הזמן, האב לא התייאש והבן גילה סיפוק רב וכך בשעה טובה ומוצלחת סיימו הם את הדף הראשון לאחר שנה תמימה!

דמעות רבות ולגו מעיני האב עת חיבק את בנו כשכל גופו רועד מהתרגשות. "סיום" לחש לבנו "אני רוצה לעשות מסיבת ענק לכבוד דף הגמרא הראשון שזיכיתי ללמוד בפעם הראשונה בחיי".

אוכל רב הוגש אל השולחנות באותו ערב, היתה זו סעודת הסיום המפוארת ביותר שמי מהמשתתפים חווה אי-פעם. במרכז האולם עמד חתן השמחה ולחץ בחום את ידיהם של מברכיו. הקהל כולו קם על רגליו, עת פסע פנימה פוסק הדור הגאון רבי משה פינשטיין זצ"ל. כן, גם הוא בא לכבד בנוכחותו את הערב הנדיר הזה. בהדרכתו ערך הבן את הסיום, למרות שאין נהוג לערוך סיומים אלא על מסכתות, שכן, אמר לו הגר"מ פינשטיין זצ"ל, שמקרה זה הוא כה מיוחד שצריך לערוך לכבודו סיום.

בשעת ליל מאוחרת עלה האב על יצועו. המחשבות התרוצצו במוחו ללא הרף ומאורעות חייו חלפו ביעף מול עיניו. רואה הוא את עצמו כילד קטן בשכונת העוני בה התגורר ורגע אחר כך ניצבת מולו תמונת סבו מפולין מעוטר זקן ופיאות, המונחת בזוית מגירה נידחת כל שהיא, בביתו בקליפורניה. לאחר נדודי שינה רבים נרדם אביו כשחיוך רחב משוך על פניו. למחרת בבוקר אמרו הרופאים למשפחה ההמומה שמעולם לא ראו נפטר עם פנים מאירות כל כך.

הלוויה רבת משתתפים נערכה לאותו יהודי שזכה בסוף ימיו לקבוע עיתים לתורה. ימים רבים הדהדה באוזני משתתפי ההלוויה, הכרזתו של פוסק הדור הגאון רבי משה פינשטיין זצ"ל שקרא ליד מיטת הנפטר: "יש קונה בשעה אחת, ויש קונה עולמו בדף אחד".

(מאורות הדף הימני)

"אבא יקר, את כל זמני אני מוכן להקדיש לך, וכשנימת עצב שזורה בקולו הוסיף, אך לא נראה לי שהדבר אפשרי, אתה צריך ללמוד שתי שפות כדי לקרוא אפילו משפט אחד בגמרא - לשון הקודש וארמית, האם תהיה מסוגל לעמוד בכך?"

פנינים על הפרשה:

דביקות האדם בשכינה

שלח לך אנשים ויחירו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אתתו תשלחו כל נשיא בהם (במדבר יג א). או יאמר בצרוף כל הפסוקים שאחר זה. אפשר דבא לרמוז התדבקות האדם עם השכינה, דהרצוה להתדבק בשכינה להיות משושביני דמטרוניתא, צריך לתקן עצמו יותר שלא יהיה בו שום פגם, ויהיה נזהר שלא לעבר על שום לא מלא תעשה ולקיים כל מצוה שתבוא לידו ממצוות עשה, ובפרט שיהיו אבריו מתקנים כראוי, כי זה העקר הגדול, דאין השכינה שורה במקום פגום, ואם אין אבריו מתקנים כראוי שוא שקד שומר, לכן צריך שיתקן אבריו כראוי, ויעשה כל תקון השכינה, והנה כל ההשגה שמשיגים הצדיקים, הכל מכה משה רבנו עליו השלום שמתנוצץ בהם, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (מכילתא מס דעמלק א) שקול משה כנגד כל ישראל:

הדביקות בשכינה מכחו של משה

וזהו פונת הפסוקים, ה' אמר למשה שלח לך אנשים, דהינו מכתף ישלחו האנשים, ויחירו את ארץ כנען, היא השכינה, אשר אני נתן לבני ישראל, כי בני ישראל האמתיים הם המתדבקים בה, וזהו איש אחד, דהינו המיוחד בעם במעשיו הטובים הוא הראוי להתדבק בה. למטה אבתיו תשלחו, הוא האוחז במעשי אבותיו הטובים שהם אבות העולם, ומה שאמר תשלחו לשון רבים, כמו שכתבנו בסמוך, דרומז על כל כחות משה רבנו עליו השלום שהם נפש רוח נשמה חיה וחייה, שמכתם משתלחת הקדושה לישראל, כל נשיא בהם, לרמוז דהמתדבקים בשכינה בעיני ישראל, בעלי תורה, והזוכה לתורה נקרא מלך ישר ונשיא, כמו שנאמר (משלי ח טו) 'בי מלכים ימלכו וגו', וכמו שנאמר (סע לז) 'אם נבלת בהתנשא', וזהו שאמר כאן כל נשיא בהם, דהינו שהוא נשיא בדברי תורה, אלה הם הראויים להתדבק בשכינה:

וישלח אתם משה ממדבר פארן [על פי ה' כלם אנשים ראשי בני ישראל המה], בא לרמוז, דהר סיני נקרא פארן, כמו שאמרו בתלמוד (שבת עט) משום שפרו ורבו ישראל עליו, וכל מי שזוכה בישראל, מהר סיני באה לו הזכות ועל ידי משה (שמד"כ חו), כמו שנאמר (דברים כט יד) 'כי את אשר ישנו פה עמנו עמדת היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום', וזה שאמר וישלח אתם משה ממדבר פארן, זה השליחות מהר סיני היא על פי ה'. כלם אנשים ראשי בני ישראל המה, דהינו כל אלה המתדבקים בשכינה כלם אנשים דהינו צדיקים, ראשי בני ישראל המה בתורה ובמעשים טובים:

הדבק בשכינה צריך שיהיו אבריו מתוקנים

ואלה שמונתם למטה ראובן שמוע בן זכור, עכשו בא לרמוז שכל אבריהם מתקנים כראוי, וזהו העקר הגדול, דאין השכינה שורה במקום פגום, לפיכך קאמר, בוא וראה מה מעשיהם של הצדיקים הראויים להתדבק בשכינה, שהם מתקנים אבריהם כראוי, וזהו ואלה שמונתם למטה ראובן, זה רומז לעינים כמשמעו לשון ראייה, ודהינו זה הצדיק שומר עיניו ואינו מבט בשום דבר רע, רק מקים מה שכתוב בפרשת ציצית (להלן טו עט) 'וראייתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' [ועשייתם אתם] ולא תחורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם', דהמביט בעצירתו וזכר מצות ה' בזה לא יבוא לידי ראייה רעה, וזהו שאמר, זה הצדיק שומר עיניו בשביל ששומע

לדבר ה' שאמר 'וראייתם אתו וזכרתם את כל מצות ה'', וזהו בן זכור, דהינו זכר תמיד לזה הדבר ואינו פוגם עיניו:

ישמור אזניו

למטה שמעון שפט בן חורי, שמעון הוא כנגד האזניים שבהם תלויה השמיעה, דהינו זה הצדיק תקן אזניו כראוי, לדברי ה' משה אזניו לשמע, ולדברים בטלים וכיצא עושה עצמו כחרש לא ישמע ואוטם אזניו משמע רע, והנה מצונו כל מצות התורה תלויים כי אם בשמיעה, 'שמע ישראל' (דברים יד), 'אם שמע תשמעו' (שם יא יג), 'ואם לא תשמעו' (ויקרא כו יד), כל דיני התורה תלויים בשמיעת האזן, וזהו שפט בן חורי, דהינו כל דיני התורה הנקראת 'חרות' בשמיעה תלויים, וזה הצדיק קים זה הדבר ותקן אזניו:

ישמור פיו מדיבורים אסורים

למטה יהודה כלב בן יפנה, כאן בא לרמוז על הפה, דיהודה לשון הודאה, וההודאה היא בפה, ובא לרמוז כאן, דהצדיק הזה שומר פיו עם בני אדם, הן שלו צדק ולא שלו צדק, משאו ומתנו באמונה, אינו דובר שקרים ואינו מתלוצץ, וזהו שאמר למטה יהודה, הינו הפה שבו תלויה ההודאה, כלב בן יפנה, כלב ראשי תבות כחש ליצנות בדאות, דהינו, זה הצדיק, הכחש והליצנות והבדאות, יפנה, דהינו מפנה ומרחיק:

תמיד יעסוק בפיו בתורה ויוסיף בלימודו

למטה יששכר יגאל בן יוסף, גם זה בא לרמוז על השפתים, וזה בא לרמוז על עסק השפתים בתורה, וידוע דהעוסק בתורה צריך להוסיף מדי יום ביומו, וכמאמר התנא (אבות פ"א מ"ג) ודלא מוסיף יסף, ועוד צריך העוסק בתורה לומר דבר בשם אומרו, שהאומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם (שם פ"ו מ"ו), וזהו למטה יששכר, יששכר גימטריא 'שפתים', ויששכר נמי תמיד היה עוסק בשפתיו בתורה, ובא לרמוז דזה הצדיק עוסק תמיד בשפתיו בתורה, ובכל יום מוסיף, ועוד אומר דבר בשם אומרו שבוה מביא גאולה לעולם, וזהו יגאל בן יוסף, ואף על גב דכבר רמזנו הפה בלמטה יהודה (לעיל פסוק ו), שם רמזנו בעיני העולם שהוא שומר פיו ולשונו, והכא בעיני עסק התורה שהוא עוסק בה לשמה עד שראוי להביא גאולה לעולם:

ישמור בריתו ויזכה בזה לאור חמישים שערי בינה למטה אפרים הושע בן נון, בא לרמוז כאן על הברית, שבו תלויה פריה ורביה, והנה הברית נקרא 'שלום', והשומרו עושה שלום למעלה ולמטה, ועוד, הברית נקרא 'כל כידוע', וכל גימטריא נ', לרמוז דהשומרו יזכה לאור חמישים שערי בינה, וזהו למטה אפרים, אפרים לשון פריה, דהינו הברית שבו תלויה הפריה, והרמז הוא דזה הצדיק שומר בריתו כי אם לפריה ורביה דוקא, וכיון שכן הוא, על ידו הוי השלום, וזוכה לחמישים שערי בינה, וזהו הושע, גימטריא 'השלום', נון הוא חמישים, רומז לחמישים שערי בינה:

(פיתוחי תחום פרשת שלח)

להיות דבוק תמיד בכל עת בהש"ת

אך אלהים יפדה נפשי מיד שאול כי יקחני סלה (תהלים מט טו), בא דוד המלך עליו השלום לבקש על עצמו ולהורות גם לבני אדם הדרך שבה נצולים משאול, והיא כמו שכתב במקום אחר ושנה, כי לא שיה שייך שייצל האדם מדין גיהנם ויזכה לגן עדן, וזלת בהתדבקותו בה' יתברך תמיד, ולא יפנה מחשבתו ממנו בכל עת, וכמו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים

עצות וסגולות:

אכילה בקדושה (ב')

זהירות בנטילת ידים לפני אכילה

מזהרת התורה שיקדש האדם את גופו ויכונן בשעת אכילה, תחלה יעשה נטילת ידים כראוי, כי כל הנוטל ידיו ברבוי מים מבטח לו שלא יחסרו מזונותיו, רק יהיו ברות, ואם בהפך גורם לו עניות (שבת סב: וזהר ח"א פ"ט), וזה רמזו בראשי תבות 'על נטילת ידים', 'עני' (פיתוחי תחום פרשת עקב, ד"ה אריז)

לא נבוא הפרי אלא כדי שיבדיל עליו

צריך האדם לזהר אזהרה גדולה בכל הברכות שהוא מברך, שיבדיל כראוי, ובפרט בברכות הנהנין, כי לא ברא הקדוש ברוך הוא אותו הפרי, כי אם בשביל האדם הישראלי שיבוא ויודה לו ויברך ברכה הראויה לאותו פרי.

(אלף בינה מזמור ק"א ב)

בברכה על מאכל בודד מעורר כל העולמות

ומי הוא האיש הירא המתבונן בנסח מטבע ברכה זו, ולא יחד לבכו ותסמר שערות בשרו, כמה עמקו נפלאותיו יתברך, דעל אכילת פרי אחד או ירק אחד אנו מעוררים כל העולמות כלם, דכשאנו זוכרים עשר ספירות כל העולמות נכללים בהם, וממה שאנו זוכרים עשרה ספירות בברכות, הוא כדי להשפיע שפע וברכה בכל העולמות, על כן צריך האדם לזהר בכל ברכותיו, דדבר גדול הוא.

(אלף בינה שם)

בברכת המאכל מעורר גם עולמות עליונים

כשתדרש ותחקר בכל דבר ודבר עד שתדע שרשו וסודו, בזה תראה צמאונך ותמצא כי הכל עשאו יתברך על שרש ועקר עולמות עליונים למעלה, כי אין לך דבר של מטה שאין דגמתו למעלה, וכל דבר ודבר כשמתעורר למטה מעורר דגמתו של מעלה (ד"ה ע"ב), ולכן צריך לזהר לשבח ולברך על כל דבר ודבר בכונה בשמחה ובטוב לבב.

(אלף בינה שם)

יברך בכוונה ובמתנות

לא יברך בחפזון רק במתון, כדי לכונן דעתו ולידע מה מוציא בשפתיו, ולמי הוא מברך, ולא כמצות אנשים מלמדה.

(גנוי המלך, תיקון התשובה אות ל)

טו ח) 'שויית ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט', כי אם לא יעשה כן האדם, בהכרח שישגה ויחסא, וכשיעשה כן ולא יפריד מחשבתו מהבורא יתברך שמו כלל, אפלו הכי לא יתלה הגדלה בעצמו ויאמר כמה גבור וחסיד אני, רק יתלה הכל בחסדו יתברך שמו שעורו עליו, כמו שכתוב (שם לו ג) 'ה' לא יעזבנו בידו' (סוכה נ"ב), וזה שאמר אך אלהים יפדה נפשי מיד שאול, ותני והדר מפרש, תדע כמה יפדנו משאול, כשיעשה לו זאת, והוא כי יקחני סלה, דהינו יקחני לחלקו, ולא תהיה מחשבתי ועסקי כי אם עמו, על דרך 'שויית ה' לנגדי תמיד', ואף על גב דהדבר הזה דההתדבקות תלוי בידי אדם, מאחר דהעור תלוי בידו יתברך, תלה הדבר בו ואמר כי יקחני סלה:

(דורש טוב, דרוש ו' לפטורים)

צילום: הרב מרדכי זאב שוומנפלד, מתוך ארכיון עוז והדר.

כ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א: ולכן השליך משה את המנורה לתוך האש, כמבואר שם, כי על ידי כח האש הרוחמת למסירת נפש אשר בכבשן האש, יצליח לעשות רצון השי"ת במצוות עשה ולא תעשה ולהמשיך אורו יתברך. ובזמנינו גם התאמצות חזקה היא כבר דרגת מסירת נפש, ועל ידי זה נזכה להיות מוכן לשבתו יתברך.

השולחן מכוון נגד המנורה, כדי שיאיר אור ה' בחלקים הגשמיים הרמוזים בשולחן, שרומז לעשירות (ב"ב כה.).

וזוהו מה שאמרו חז"ל (במדבר רבה טו, י) שנתקשה משה לעשות את ה"מקשה". כי נתקשה איך ממשיכים אור השי"ת אשר לגדולתו אין חקר עד המדרגות התחתונות, שיהיה מקשה אחת של אחדות השי"ת, על זה ציווה לו השי"ת שיעשה מה שיכול והשי"ת יגמור בעדו. והנוגע אלינו הוא להתחיל בעבודה, והשי"ת כבר יגמור בעדנו. ולכן השליך משה את המנורה לתוך האש, כמבואר שם, כי על ידי כח האש הרומזת למסירת נפש אשר בכבשן האש, יצליח לעשות רצון השי"ת במצוות עשה ולא תעשה ולהמשיך אורו יתברך. ובזמנינו גם התאמצות חזקה היא כבר דרגת מסירת נפש, ועל ידי זה נזכה להיות מוכן לשבתו יתברך.

(כ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א - יחידת)

ולזה ירדה נשמתנו בתוך גופנו הגשמי כאן בעולם הגשמי, כדי לכוף הסטרא אחרא בכל ניסיון של עבירה וכל משיכה של תאוות היתר, וכשכופים אותה נתגלה שמו יתברך כאן.

וזוהו ביאור דברי חז"ל (שבת קט"ז) "כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו קורעין לו גזר דינו של שבעים שנים" - כי שבעים שנה רומזות לשבעת מידות של סטרא אחרא, כי כל מידה כלולה מעשר, וכשמתפלל שיהא שמו הגדול מבורך בעולם הזה - כופה הסטרא אחרא.

במשכן ה' נתגלה אורו יתברך בעולם, והמנורה היא עיקר האור, כי המנורה רומזת על החכמה העליונה (עיי' זוה"ק תרומה קנח. ובארוכה בליקוטים יקרים' קכ"ה), אמנם התכלית העיקרית היא כמבואר שאורו יתברך יאיר בכל המדרגות, ועל כך רומזת כל קומת המנורה כמבואר בשל"ה הקדוש (שער האותיות ק' קדושה ב), וזה נרמז בכתוב "עד ירכה עד פרחתה מקשה הוא" (ד. ת.) - שיהא אורו יתברך שווה בכל הקומה, היינו שיאיר בכל המדרגות. ולזה היה

תכליתנו להמשיך אורו יתברך בעולם על ידי המצוות

מבואר ב'ליקוטי תורה' לה'תניא' (חוקת סה) ענין תכלית ירידתנו בעולם הזה בגוף גשמי. שלכאורה הרי היינו תחת כסא הכבוד לפני ה', כמו שכתוב "חי ה' אשר עמדת לפני" (מלכים-א יז, א), ולמה היה לנו להיכנס בעולם עכור זה.

אלא התכלית היא שרצה השי"ת שאורו אשר למעלה מכל מידה וגבול, אשר עליו כתוב "אני ה' לא שנית" (מלאכי ג, ו), יתגלה בעולם הזה בכל העיניים הגשמיים.

וזאת על ידי מצוות עשה ומצוות לא תעשה, כי על ידי מצוות עשה ממשיכים קדושתו יתברך כאן בעולם הזה כמו שמבשרים "אשר קדשנו במצוותיו", ועל ידי מצוות לא תעשה גם כן נתגלה כבודו יתברך, כמו שכתוב בווהר הקדוש (תצוה פסד.) "כד אתכפיא סטרא אחרא אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא בכולהו עלמין".

הגאון רבי שלמה לוינשטיין שליט"א: הדור שלנו, אמר ה"חפץ חיים", הוא כמו אותו הכפר. אי אפשר לדרוש מאנשים קטנים כמונו יותר מאשר לשתוק לכבודו של הקדוש ברוך הוא, וזהו הכבוד הגדול ביותר שאנו מסוגלים לכבדו.

ארכיון עוז והדר

אחד לא ישליך לעברו לא אבנים ולא תפוחי אדמה, זה יהיה כבוד גדול מאוד עבורו...

זה כל מה שיכול השוטר לצפות ולבקש מבני כפרו. מעבר לכך, אין הם מסוגלים לעשות.

הדור שלנו, אמר ה"חפץ חיים", הוא כמו אותו הכפר. אי אפשר לדרוש מאנשים קטנים כמונו יותר מאשר לשתוק לכבודו של הקדוש ברוך הוא, וזהו הכבוד הגדול ביותר שאנו מסוגלים לכבדו.

כי הנה, בשמיים ישנם מלאכים, שרפי מעלה, אופנים וחיות הקודש ומשרתי עליון, והם עורכים לכבודו של הקדוש ברוך הוא מסדר של פאר וכבוד, צהלה ורינה לזכר מלכותו, מידי יום ביומו. הזמירות, השירות והתשבחות שנותן צבא מרום לכבודו של הקדוש ברוך הוא - הם קסומים ונפלאים כל כך, עד שמי שאוזניו קולטות את הזמירות הללו, נשמתו פורחת ממנו מרוב התענוג הרוחני. וכך מובא בגמרא (סנהדרין צה ע"ב), שחילו העצום של סנחריב מלך אשור, אשר צר על ירושלים, הומת, כידוע בלילה אחד, ואיך מתו כל אותם מאה שמונים וחמישה אלף איש? מספרת הגמרא שאוזנם נפתחה לשמוע את המלאכים, ומרוב תענוג פרחת נשמתם.

אמנם כן, כך היא שירת המלאכים, וגם אבותינו - אברהם יצחק ויעקב, הנביאים, התנאים, האמוראים, הראשונים ועוד גדולים שבגדולים מהאחרונים שבעים ישראל - עורכים לכבודו של הקדוש ברוך הוא קבלת פנים באופן שיש בה נחת

המשך בעמ' ח'

השוטר הבין שעליו לכבד את הצאר ואת שריו, אך הוא גם הכיר את אנשי כפרו, וידע שעם בורים ועמי ארצות כמותם לא יוכל לערוך קבלת פנים מרשימה, כנהוג במקומות מתורבתים. מה הוא כבר מסוגל לדרוש מאנשים שאינם מסוגלים לרסן את עצמם, ולדוגמה, כאשר עוברת, פעם ביובל, איזו כרכרה של אחד האצילים ברחוב הראשי של הכפר, ואופני העגלה יוצרים ענן של אבק - הם מיידים לעברה תפוחי אדמה ואבנים... מה יעשה עתה? הצאר יבוא עם ארבעים כרכרות, והאבק שיעלו יכעיס אותם כהוגן, מי יודע כמה בזיונות יהיו לו. הרי שקיים שלמים של תפוחי אדמה יתעופפו באויר, ואולי גם כמה אבנים יפגעו בכרכרתו של הצאר או של אחד מגדולי עבדיו... ומי יכול לשער את התוצאות ההרסניות העלולות לצאת מאירוע כל כך מביך?...

ישב השוטר וחשב לעצמו כיצד למנוע את הסכנה. הוא אסף את כל אנשי הכפר והודיע להם הודעה חגיגית כי הצאר עומד לעבור בכפר. "יודעים אתם מי הוא הצאר שלנו?" קרא השוטר בהתלהבות, "הוא הרי הדואג לנו למים בשנות בצורת, הוא שולח את הצבא למלחמות נגד אויבינו, וכך חיים אנו בשלוה..."

כמוכן שהכפריים שאינם רגילים בדיבורים כה נמלצים, החלו להתלהב, וכולם קראו בהתלהבות כפריית: "הצאר ירום הודו, הצאר ירום הודו".

השוטר היה מרוצה מאוד מהתוצאות, והחליט לנצל את המצב שנוצר, וכך קרא להם: בעוד כשבועיים, כאשר יעבור הצאר בכפרנו, והמרכבות והכרכרות ההדורות שלו יעלו ענן גדול של אבק - אתם תעשו לו כבוד גדול, אני מבקש מכם שאף

לכל הפחות אל תעברו עבירות...

אָךְ בַּה' אֵל תִּמְרְדוּ (יד, ט)

לימוד יסודי טמון במילים אלו, והוא יובן על פי משלו של המשגיח דישיבת "חברון", רבי לייב חסמן זצ"ל, כפי שהובא על ידי ה"חפץ חיים" זצ"ל:

מלך רוסיה יצא לסיור בארצו הגדולה. כמוכן שבכל מקום כיבדוהו בכבוד גדול, כיאה למלכים גדולים וחשובים כמותו. כאשר יצא הצאר מפטרבורג, עיר הבירה שלו, ערכו לפניו מסדר כבוד מהודר של חיילי משמר המלכות. הכל לבשו מדים מגוהצים לכבוד האירוע, ועמדו דום כשהרבותיהם המצוחצחות שלופות בידיהם. ההמנון הושר בליווי תזמורת של עשרות נגני הארמון, והתיאום בין הזמרים לנגנים יצר הרמוניה מוזיקלית מופלאה. הצאר קד קידה, הודה למפקד הטקס ולחייליו ויצא לדרך. השירה המלכותית עשתה את דרכה מעיר לעיר ומכפר לכפר, ובכל המקומות נערכה לפמליית הצאר קבלת פנים מלכותית מרהיבה.

המראה המיוחד הזה חזר על עצמו בכל יישוב ובכל עיר, אלא שבמקום אחד התעוררה בעיה. היה זה כפר מרוחק מאוד בקצה הנידח של רוסיה, ותושביו לא היו רגילים לראות את אנשי השלטון, ובזאת שלא את שריו המרוממים. התנהגותם הייתה, אפוא, טולת נימוסים ודרך ארץ כלפי המלכות. רק איש אחד מטעם הממשלה התגורר בכפר ההוא, תפקידו היה שוטר, וכאשר התקרב הצאר לכפר ההוא, נשלח אליו מברק שיארגן את כפרו לכבוד הצאר הגדול.

השבוע במדור:

נטל בקבוק שתיה ממקרר בית המלון והחזיר בקבוק מהמכולת | התארח בבית מלון וישב על מושב ונקרעה לו החליפה ממסמר שהיה שם | לומד עם בנו כדי שהאבא ידאג לו הלוואה לצורכי נשואין מהסבא

פוסק הדור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א מח"ס תשובות והנהגות

העשיר תבע פיצוי על ההפסד שנגרם לו מחמת ה'מיסוך' שהותקן בבית הכנסת

שאלה: בבית כנסת מסויים, עניין צלצולי ודיבורי הטלפונים הניידים היה פרוץ מאוד, ורבים מהמתפללים נכנסו למקום עם מכשירים דלוקים שגרמו לטרדה ובלבול במהלך התפילה. הדבר מאוד חרה לאחד המתפללים, עד שביום מן הימים החליט להתקין בחשאי מכשיר 'מיסוך' המנטרל את אפשרות הקליטה של המכשירים הניידים בהיכל המקדש מעטי.

והנה, איש עסקים נכבד בשם שמעון, שהיה בבית הכנסת לאחר התפילה ולמד שם לעצמו את הדרך היומי, והדליק את הפלאפון [על רטט] כדי שאם יקבל שיחה חשובה יוכל לצאת מבית המדרש ולענות, לאחר גמר הלימוד שלף את המכשיר הפלאפון, ונדהם לגלות שרשום על הצג: 'עשר שיחות שלא נענו!' השיחות התקבלו מאת ה'ברוקר'. בשיחה האחרונה הושארה הודעה מוקלטת: 'ניסיתי להשיג אותך בדחיפות, כי המניות שלך החלו לצנוח במהירות ועמדו לפני התרסקות... אך לצערי זה כבר מאוחר מדי...'

התברר ששמעון הפסיד ממון רב, וכעת הוא בא ותובע את ראובן לפצות אותו על ההפסד הגדול שנגרם לו מחמת התקנת המכשיר על ידו. ראובן הצטדק לעומתו 'נהגתי כפי הדין, בגין הזלזול הנורא בבית אלוקיניו', והוסיף לצטט את דברי הטורי זהב ('אוי"מ סימן נה סק"ז'): 'השוטים הללו, שעושים איסור בהפסקת שיחה בטילה בתפילה, גדול עוונם מאוד! ובאמת אני אומר שחלילה על הצטרף עם אנשים פושעים כאלה אלא אם כן אין מניין זולתם!'

אבל האיש עסקים עונה אתה צודק, אבל אני כבר גמרתי את התפילה, ושהייתי בבית הכנסת עוד כשעה ללמוד דף היומי, ואז פתחתי את הפלאפון כדי, ובגללך ניוקתי קשות. ונשאלת השאלה: עם מי הדין?

תשובה: הדבר ברור שלכתחילה ראובן היה צריך לפנות למרא דאתרא במקום, ולקבל ממנו הסכמה להתקנת המכשיר, ולמרא דאתרא יש את הזכות להתקין מכשיר שכזה, וכענין המבואר בשו"ע ('הוי"מ סימן ב ס"א'): "כל בית דין, אפילו אינם סמוכים בארץ ישראל, אם רואים שהעם פרוצים בעבירות, ושהוא צורך שעה, היו דנין בין מיתה בין ממון, בין כל דיני עונש".

ועתה שראובן לא התייעץ תחילה עם המרא דאתרא [או עם הגבאים, במקרה שאין במקום רב], ואף לא הודיע למתפללים וללומדים אודות ההתקנה, [ולכל הפחות היה לו להציב שלט

יש לי עכשיו מספיק חביות יין, ואיני צריך עכשיו לחבית, והכא נמי יכול בעל המלון לומר לו יש לי מספיק בקבוקים, ואיני צריך לבקבוק שלך, וצ"ע.

התארח בבית מלון וישב על מושב ונקרעה לו החליפה ממסמר שהיה שם

שאלה: מעשה בראובן שבא להתארח במלון מפואר תמורת תשלום, וביושבו על אחד המושבים במקום, הבחין שישב על מסמר, ונקרעה לו החליפה. ועתה תובע את הנהלת בית המלון, שתפצה אותו על כך. האם צודק בטענתו?

ארכיון עוז והדר

נטל בקבוק שתיה ממקרר בית המלון והחזיר בקבוק מהמכולת

שאלה: מעשה באדם שהתארח בבית מלון, ובחדרו היה מקרר עם בקבוקי שתיה, ובלילה שנהיה צמא למים, נטל בקבוק שתיה מהמקרר, ומכיון שהבית מלון לוקח עליו פי שלש מהמחיר במכולת, ולא רצה לשלם את המחיר המלא, לכן למחרת ירד למכולת, רכש אותו בקבוק בדיוק, והחזירו במקום הבקבוק ששתה, ויש לשאול האם עדיין חייב לשלם את המחיר המלא שדורש בית המלון, או שמא בזה שהחזיר בקבוק אחר כבר שילם את חובו לבית המלון?

תשובה: נראה דאם כשלקחו התכוון לקנותו, הרי הוא לקחו עם התנאים של המלון, ובעלי המלון אינם רוצים למכרו אלא אם כן מחזירים להם מעות, וכיון שכן צריך לשלם להם את כל הסכום שהם דורשים.

ואם כשלקח את בקבוק השתיה, היה דעתו לקחתו ולא לשלם את המחיר שדורש בית המלון, הרי הוא נחשב לגזול, כיון שהבית מלון אינו מרשה לקחת בקבוקים, על דעת שיחזירו בקבוק אחר. ואף שגזול יכול לומר לבעליו הרי שלך לפניך, היינו דוקא כאשר החפץ בעין, אבל אם החפץ אינו בעין, כגון שגנב חמץ ועבר עליו הפסח, והחמץ נאבד, אינו יכול להביא לו חמץ אחר שעבר עליו הפסח, כמבואר בשו"ע ('הוי"מ סימן ססג ס"ב').

ועדיין יש לחלק שהתם בחמץ עתה אינו שוה כלום, ורק משום שיכול לומר לו הרי שלך לפניך, ולכן אם אינו מחזירו בעין אינו יכול לומר לו הרי שלך לפניך, אבל הכא הרי כשמחזירו לבית המלון, יכול לומר לו כאן במקום הזה בקבוק זה שוה את המחיר שאתה מבקש, ואם כן אני מחזירו לך באותו מחיר. ונראה שאינו יכול לומר כן, והוא משום שהטעם שכאן במקום זה הבקבוק שוה פי שלש מהמחיר בשוק, הוא בגלל שנוסף על הבקבוק הוא מוכר לו את השירות, אבל המחזיר שאינו נותן לו את השירות, אין זה שוה אלא המחיר הרגיל.

ואין לומר שהגזול יאמר לו אתה יכול למכרו, ותקבל עליה את המחיר שאתה מבקש, שהרי כתב הרמ"א בשם הרא"ש ('הוי"מ סימן דש ס"ה) שהמזיק את חבירו חבית יין ביום השוק, אינו יכול להחזיר לו חבית יין ביום השוק אחר, שהרי יכול לומר לו

להזיק, כיון שנטרול השיחות הוא מעשה שעלול לגרום לנזקים, כפי שאכן אירע לבסוף. ומה שטעה לחשוב שמותר [או מצוה] להזיק ע"י חסימת הקליטה, אינו מועיל שלא להחשיבו ל'מזיק', כי למעשה היה מותר לשמיעון [או לכל מתפלל אחר] להפסיק ולענות לשיחה דחופה, במקום שניתן להפסיק בדיבור לצורך גדול. לסיכום: ראובן היה צריך להתיעץ וליטול רשות מהמרא דאתרא לפני התקנת המכשיר. ומשלא עשה כן, מדיני שמים צריך לפצות את שמעון על ההפסד שנגרם לו.

במצב רטט] ויבוא. ומשפשע קצת ראובן, נראה שיש לחייבו לפצות את שמעון, אך רק מדיני שמים, כי ההזיק נעשה בדרך של גרמא בעלמא. ואמנם מבואר במאירי (ב"ק דף נו ע"א), שהחייב לשלם בדיני שמים עבור נזקי גרמא הוא רק כאשר עושה הגרמא התכוון להזיק, או שפשע במעשיו אפילו אם לא התכוון להזיק, אבל אם לא התכוון להזיק כלל, למרות שנגרם לבסוף נזק מחמת מעשיו פטור אפילו בדיני שמים. מכל מקום בענייננו, ראובן נחשב כאחד שמתכוון

המודיע אודות התקנת המכשיר], הרי שהוא נחשב קצת כעושה דבר שאינו הגון, שכן היה עליו להעלות על דעתו שמה מאן דהוא צריך לקבל שיחה דחופה, לאחר התפילה, באופן שהמכשיר נמצא במצב 'רטט', [כמובן שידבר רק מחוץ לבית הכנסת]. ויתירה מזו, יתכן שמגיע לכאן רופא או איש הצלה, שעלול לקבל שיחה דחופה כדי להחיש עזרה והצלה ליהודי הנתון בסכנה, וכן יתכן שישנו מתפלל שאשתו צריכה ללדת, והוסכם ביניהם שאם יתקפה צירים, תטלפן אליו [כשהמכשיר

הגאון רבי פנחס וינד שליט"א בעמ"ס ברית פנחס ראש בית הוראה לענייני ריבית

שהאב משלם ואין הסבא משלם נמצא שאין הסבא מרויח כלום ואין בזה איסור, וכבר מבואר כן בשו"ע הרב (הלכות ת"ת פ"א ה"ח) שרק במקום שאין האב משלם יש חיוב על הסב לשלם ולא כשיש מי שמשלם, וא"כ באופן שאין הסבא משלם שכן הלימוד אין בזה איסור.

ארכיון 'עוז והדר'

וכן כתב בדרכי תשובה (סי' קס סקט"ו) בשם חידושי מהר"ל, וז"ל: "הוא הדין לבן בנו אם אין לו אב, והוא דלא נקט ג"כ בן בנו משום דלא פסיקא ליה רק באם אין לו אב, דאל"כ המצוה מוטלת על אביו". ומבואר כדברינו דבאופן שהאבא משלם ולא הסב, אין איסור ללמוד עם נכד המלוה, וא"כ אין בזה איסור. ויש לדון באופן שהסבא הוא משלם כל ההוצאות של הבן ומשפחתו, וכמו שנהוג לפעמים אצל גבירים שהילדים ומשפחותיהם סמוכים על שולחנו של הסבא הגביר ומספק כל צרכיהם, האם באופן כזה יהיה איסור, דנמצא שהנכד סמוך על שולחו הסבא, או דילמא כיון שהאבא כאן והסבא מספק את הצרכים של הבן עם כל המסתעף, ואינו דואג לשלם על השכר לימוד במיוחד אין בזה איסור. ויש לעיין בזה.

שהלימוד עם הבן הוא כדי שהאבא ידאג לו להלוואה מהסבא, והרי האבא אינו נותן מזה לסבא כלום, ולכן אין בזה איסור. אלא שיש לדון מצד אחר, דהרי מבואר בשו"ע (סי' קס סעי' י) שאסור ללמוד עם בן המלוה תורה, אף שהבן אינו מלוה לו, מכל מקום כיון שהאב מחויב ללמוד תורה, והדרך שהאב משלם למלמד הלומד עם הבן, נחשב שהאבא קיבל את הרביית בזה שלומד עם בנו בחינם דנמצא שהמלוה הרויח בזה דמי המלמדות ויש בזה איסור.

וא"כ יש לדון במעשה דידן שהוא לומד עם בן בנו של המלוה, שהרי חייב האב ללמוד עם בנו ועם בן בנו, ונמצא שגם הסבא מרויח מזה, שהרי אם לא היה מי שישלם את שכר המלמדות היה הסבא צריך לשלם את שכר הלימוד וא"כ נמצא שגם הסבא מרויח את דמי הלימוד. וכבר נתקשה בזה המשנה למלך (פ"ה ה"ב) וזה לשונו: "קשה דאמאי לא כתב דאפילו לבן בנו של מלוה אסור ללמוד, שהרי חייב ללמוד אפילו בשכר, וכמ"ש מרן ב"פ"א מהלכות ת"ת. ואף על גב דבמודר הנאה קי"ל דמותר ללמוד תלמוד וכו', הכא שאני, דכיון שלא היה נוטל מיחזי כעושה בשביל מה שהלוהו, ואף דליכא הנאה אסור כיון שעושה אותו בשביל ההלוואה".

ויש ליישב, שהרי מבואר בבית יוסף (סי' קס סעי' י) ובשו"ך (סי' קס סקט"ו) שכל האיסור ללמוד עם בן המלוה הוא רק כשהבן סמוך על שולחנו, או שדרך האב לשלם את שכר הלימוד של הבן, אבל כשאין הדרך לשלם והוא אינו משלם אין בזה איסור, וא"כ גם לגבי בן בנו, אף שאם לא יהיה מי שמשלם יצטרך הסב לשלם, אבל באופן

לומד עם בנו כדי שהאבא ידאג לו הלוואה לצורכי נשואין מהסבא

שאלה: אברך רוצה לקבל הלוואה גדולה מגביר פלוני שבקהילתו, לצורך נשואי בנו, כדי לקבל את ההלוואה התנדב ללמוד עם נכדו של הגביר חנינם אין כסף, ובתמורה לזה הוא מבקש מאביו של הבחור, בנו של הגביר, שיבקש עבורו מאביו הלוואה גדולה. ושאלתו בפיו האם יש בזה איסור ריבית, שהרי לומד עם הנכד בחינם כדי לקבל הלוואה.

תשובה: אין בזה איסור, ומותר לעשות כן לכתיחה.

וכל זה באופן שהסבא אינו מספק בדרך כלל את צורכי הבן והנכד, אבל אם הסבא מספק את כל צורכי הבן וכן את השכר לימוד של בניו, יש לדון בזה ומסתבר לאיסור. וההיתר האמור הוא רק באופן שהסבא מלוה ישירות לאברך, והבן רק דואג שיסכים להלוות, אבל אם הסבא נותן את הכסף לבן שילוונו לאברך, והאברך חייב לשלם לבן ולא לסבא, יש בזה איסור, דנמצא שעושה טובה לאבי הבן שהוא המלוה.

סברת הדברים: איסור ריבית הוא רק כשנותן הרביית למלוה, אבל אם משלם כסף לאדם שלישי כדי שיפעול אצל המלוה להלוות לו כסף אין בזה איסור, וכמו שנפסק בשו"ע (סי' קס סעי' טו) שמותר לומר לחבירו הילך זוז ואמור לפלוני שילוני, ובתנאי שאדם השלישי לא יתן מכסף זה למלוה.

וכן הוא בנידון דידן דאף שמרויח כסף לאביו של הבחור ע"י שלומד עם בנו בחינם, ונמצא שהאב מרויח כסף, הרי האב אינו מלוה לו כסף, אלא משתדל אצל הסבא שיתן לו הלוואה, ונמצא

רוח לפניו יתברך כמו השירה של המלאכים. אבל בימינו, בדור שלנו, אומר ה"חפץ חיים", הרבה כבר לא דורשים מאיתנו. בכפר שלנו, במצב הרוחני הקשה בו אנו שרויים, מבקשים מאיתנו, לפחות אל תזרקו אבנים, "אך בה' אל תמרדו", לפחות אל תעברו עבירות. גם זה דבר גדול! עלינו לדעת שאנו חיים בתקופה שנקראת "דור שהשתיקה יפה לו". אחרי השואה, היו אנשים שחשבו שצריך לתקן יום צום ותחינה. הם פנו ל"חזון איש" זצ"ל, והוא אמר להם: "וכי אנחנו מסוגלים לתקן תקנות? וכי אנו מסוגלים לתקן צומות?! אנחנו דור שהשתיקה יפה לו". לכן "בושנו מכל דור", אם אנו בדור כזה, שכבר לא מצפים ממנו לדבר, מלבד שישתוק, שלא יזרוק אבנים, אכן בושנו, והשם יתברך יערה עלינו רוח ממרום, ואולי על ידי איתערותא דלעילא נתעלה ונחזור בתשובה עד שנוכל גם אנו לערוך קבלת פנים ראויה למלך המלכים.

חמדות גנוזות ופנינים יקרים מעטי הצדיקים ופעולתם הליכותיהם בקודש ורום מעלתם של מרנן תלמידי הבעש"ט זי"ע וממשיכי דרכם אוצר בלום וכלי מלא ברכה מסודר וערוך מתוך שיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אורה

לפני הצדיק

הרה"ק הס"ק
רבי יששכר דוב בער
מראדושיץ זי"ע
יומא דהילולא: י"ח סיון תר"ג

שמו נודע לתהילה

'מלכתחילה נועדתי להימנות על לוי הצדיקים הנסתרים שברוך', גילה רבנו הסבא קדישא מראדושיץ מכבשונו של עולם, יעד עצם היום הזה איני יודע מדוע פסקו משמים כי יצא שמי בעולם ואהפוך למנהיג בישראל'.

אכן, אודות נסיבות התגלות אורו בעולם חשף רבנו את סוד התרחשות האירועים לפני תלמידיו הקרובים, וכך שח החסיד הישיש ר' יעקב זאב זילברברג, כפי ששמע מהחסיד המפורסם ר' אלימלך מאזדוב שנכח במקום ושמע זאת מפי רבנו בעצמו.

מבשלת י"ש ניצבה לה באחזה סמוכה לראדושיץ, בבעלותו של יהודי אמיד ובעל נכסים, ירא חרד, חסיד ובעל מעשה, מוקיר רבנן ותלמידיהם אשר לבו פתוח לכל דבר שבקדושה.

ביום מן הימים חלף בדרך הסמוכה למבשלה צדיק אחד, וכשעבר במקום ציה על העגולו לעצור במקום ולהחנות את המרכבה בסמוך. מיותר לציין כי אך שמע האיש שצדיק בא למקום, תיכף נטש את כל עיסוקיו וחש אליו ביראת כבוד, מקבל את פניו בחום תוך שהוא מודה לה' על שזיכה אותו לביקור נכבד זה.

'אמור נא, רבי יהודי', פנה אליו הצדיק, 'האם ישנו רבי בעיר ראדושיץ הסמוכה?'

השיב היהודי בשלילה. אולם הצדיק לא הסתפק בתשובתו. 'אולי בכל זאת, ממש הפציר בו, שמא יש בעיר רבי כלשהו?' והיהודי, משתומם לפשר הנסיון העיקש לקבל תשובה שונה, שולל שוב. לא מכיר הוא היטב את ראדושיץ ואף שוהה שם רבות לצורך מסחרו, אך אין שם אף רבי.

'ניחא, רבי אין שם, לדברך', הסכים הצדיק בליט ברירה, 'אך מה לגבי א' שיינער איד', אדם מתלבט אם לך כוונת הצדיק. 'דווקא יש אדם אחד בעיר קדשו?' לצערו נאלץ האיש אף עתה להשיב את פני הצדיק ריקם. אין הוא מכיר אף אדם בראדושיץ העונה על ההגדרה המדוברת.

רק לאחר כמה וכמה הפצרות מצד הצדיק, חפר האיש בזכרונו וחקך בדעתו, כמו מתלבט אם לך כוונת הצדיק. 'דווקא יש אדם אחד בעיר, אבל הוא אינו שיינער איד' ובטח שלא רבי, בעיר'ל בטלן מכנים אותו הבריות, ומפורסם הוא כאיש תם וישר, 'פורמער' המתחסד עם קונו.

'היציצר תהין לכנות אותו בער'ל?' פנה אליו הצדיק בחימהון שיש בו שמץ טרוניה, 'הלא 'בצער' גדול הוא, והוא מנענע את העולם כולו כשם שמנענעים עץ רך באיצי היער!'

נפעם האיש, ופנה אל הצדיק בשאלה מגנין כבודו. 'מלובלין', השיב הצדיק, ובאורח פלא פרח ונעלם ממנו כהרף עין כשלא נותר זכר ממרכבתו וכל אשר היה לו. כעבור רגעים ספורים הזדעזע האיש, בהבינו כי איש האלקים שזה עתה נגלה אליו הינו לא אחר מאשר הרה"ק החוזה מלובלין, שזה שנתיים מיום הסתלקותו.

בר דעת היה האיש, והדברים נכנסו ללבו. תיכף למחרת בבוקר השכים קום וארז מכל הבא ליד מכל טוב הארץ, מוצרי יסוד כמו גם עופות ודגים, מזון משבח ומשקאות למיניהם, רתם את כרכרות ועשה את דרכו לראדושיץ, שם עצר ליד בית של ר' בער'ל ומצא את עולליו הרעבים ללחם ובקושי מתקיימים על פת חרבה ומים במשורה.

תיכף פרק את תכולת העגלה, כשמרגע לרגע אורו יותר ויותר עיני האשה והילדים, שמיתרו לרוץ לבית הכנסת ולהודיע לאביהם - ששקוע היה בעבודת קדשו. כי בא שליח ממרום למלא אוצרותיהם ולהחיות את נפשם.

בשומעו כן, מיהר הרה"ק מראדושיץ לביתו והכביר במילות תודה ושבח לאותו יהודי נדיב לב, כשבנוסף הוא מברר אצלו כיצד ידע להגיע דווקא כעת, כששעתו דחוקה לו ביותר וכמעט הגיע עד פת לחם. כששמע במה דברים אמורים וכיצד התגלה רבו הקדוש ממרום לאותו יהודי, נפעם להבין עד כמה יקר הוא בעיני רבו, עד כדי כך שירד ממקומו הגבוה בעולם העליון והתבלש בלבוש גשמי כדי להתגלות לאותו יהודי, והכל כדי להצילו מחרפת רעב.

אצל היהודי הקדוש מפסיחא.

אצל רבותיו אלה שאב מלאו חופניים ומילא את אוצרו הרוחני במנה גדושה, ומיום ליום עלה במעלות החסידות והתרומם מדרגה אחר מדרגה, עד שהעפיל לפסגת ההשגה והיה ליחיד וימיוחד בעבודת קדשו.

כך למשל ידוע אודות הנהגתו להקפיד בכל מחיר על טבילה לתוספת קדושה וטהרה, עד כדי מסירות נפש של ממש. על כך ישנן עדויות מפעימות, כי היה נוהג בעונת החורף הקפואה לשבור את הקרח שקפא על הגהר ולטבול במימי הקפואים, הגם שהיתה הטבילה כרוכה בייסורים והיה בכך סכנה של ממש.

יששכר באהליך

חזקה על ישראל שהם מכירים בקדושים המצויים בניהם, וכצולחית של אפרסמון שריחה נודף למרחוק כך יצא שמו וטבעו של רבנו בעולם, עד שלא נותרה לו כל ברירה כי אם ליטול על שכמו את עול ההנהגה והוא נתמנה לכהן במשרה הרמה ברבנות העיירה ראדושיץ, כמו גם בעיירה פשדבורז שבפולין.

במקביל לכהונתו כמרא דאתרא, עשה כרבותיו וייסד עדה שמטרתה להנחיל את דרך הבעל שם טוב וערכי החסידות, וכך החל לכהן כמנהיג לרבים, רועה את צאן עדתו באמונה ובחמלה.

ביתו הפך מהר מאד לכתובת לכל פונה, בין אם מדובר היה בבני ברית שהתדפקו על דלתו וצבאו על ביתו כדי לקנות דעת ולהשכיל בעבודת הבורא, להיפקד בדבר ישועה ורחמים או להזכיר עצמם לברכה והצלחה, ובין בקרב הגויים אשר בארץ, ששמעו של רבנו הגיע אליהם והם נהרו אליו להיוועץ ולהחכים בנושאים שונים.

היה רבנו יושב באהלו, מצודתו פרושה בכל קצווי ארץ ואותו ומופתים מתגלגלים תחת שלחנו דבר שבשגרה, ופעם אף התבטא ואמר שמטרת ירידתו לעולם היא כדי לפרסם את אלוקותו ימברך בעולם, וכי לשם כך מרבה הוא לפעול ישועות למעלה מדרך הטבע, למען ידעו כי יש אלוקים בקרב הארץ.

עדויות רבות מספור מספרות את סיפורו של הרבי שפעל בכוחו הגדול לרפא חולים ולפקוד עקרות, שברכותיו השפיעו פרנסה ברווח לעמך ישראל והצילו לא אחת מצרות שונות ומשונות, ועד כדי כך הגיעו הדברים - שהעידו על פעמים בהן היה רבנו מוהיה מתים בכוחו הרוחני הכביר.

כך גם ידוע אודות ראייתו הזכה, בהיותו צופה ומביט למרחקים ויודע את אשר במסתרי לבבו של אדם אשר ניצב לפניו, קורא את פנימיותו כספר פתוח ומיטיב להנחות אותו בהתאם לתכונותיו, מעשיו ושוש נשמתו ולהורות לו את הדרך בה יילך למען ידבק באבי שבשמים.

ביום שישי ערב שבת קודש פרשת שלח, י"ח סיון תר"ג, נתבקש רבנו לשיבה של מעלה והותיר אחריה את בני עדתו הנאמנים וכואבים, ואת עם ישראל כולו מיותם מאותו רועה נאמן.

רבנו נטמן בראדושיץ שבפולין, ומקום ציונו הקדוש הפך לאבן שואבת לכל מבקש ה' החפץ לדבוק בדרכיו ולמבקשים את ישועה ה' בכח הצדיק. עד עצם היום הזה מעידי העולים על קברו כי ניתן לראות בחוש את כוחו הגדול, בבחינת 'גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייתם', ורבו סיפורי המופת על הישועות להם זכו המשתתחים על ציונו הקדוש.

אף אלה האמונים על ציות עיוור לדברי חכמים ואמונה תמה בדרכם, יש והם מתמודדים מול חומה בצורה ועיקשת אותה מציב מולם היצר, כמו מבקש לבחון עד כמה איתנה אמונת החכמים שלהם. לעתים, כשאדם אכן גובר על יצרו ומכניע את עצמו ורצונותיו לדעת רבו, זוכה הוא לשכר עצום אותו ניתן לחוש, למשג ולראות עין בעין כאן, בעלמא הרין.

כך היה כאשר נקרא ביום בהיר ר' יצחק בארון, אברך משי יקר שמילא את תפקידו כמשמשו בקודש של רבנו המגיד הגדול ממעורשט, אל הקודש פנימה.

'האם שמת לבך לאשה העובדת בביתו כמשרתת?' שאל המגיד, ור' יצחק אכן הכירה. עלובה היתה האשה, קשת יום ולמורת סבל וחולי, ונוסף על כל זאת כעורה היתה וחסרת חן. שילוב בלתי מוצלח זה הביא לכך שנותרה האשה בדר, ממתנה בכליו נפש לזיווגה ההגון אך זה בושש מלבוא.

'שא נא את האשה הלזו לאשה' הורה לו המגיד, ולצד ההוראה בישר לו אודות התמורה הכבירה שיקבל משמים עבור כך. 'ובוכות לך, תזכה וייוולד לך בן שיאיר את העולם!'

מה לו לר' יצחק, אברך צעיר וכשרוני שתעידו לפניו, עם הנערה החולנית. למה לו להעמיס על כתפיו את הריחיים הכבדות הללו ולהכניס את ראשו הבריא למיטה חולה, כמאמר הבריות. אולם אחת היא לו, לשמוע בקול רבו הגדול ולציית לדבריו, באשר ידע כי אם אמרו חז"ל שדבריהם גאחלי איש - הרי דברי המגיד כלהבות יקודתם, ואין להרהר וכל שכן ליערר אחר דבריו כהוא זה.

יש שכר למצוה

נשא אפוא ר' יצחק את האשה, ולפקודת השנה - בשנת תקכ"ה, נפקדו בני הזוג בבן זכר, ויקרא שמו בישראל: **יששכר דוב בער**. ועם כזה שוכן איש האלקים שיצר את הקשר ופעל לזווג ביניהם, לא יפלא אפוא כי עלה הזיווג כהוגן והיה כענבי הגפן בענבי הגפן, ופירותיו כמותו נאים ומשובחים ביותר.

כבר נבערותו הפליא הילד את כל רואיו במבטו הטהור, בארשת פניו שכמו שדרה את רצונו הפך לעשות רצון קונו ובהתמדתו הנפלאה ועבודת התפילה שנראה היה כי נלקחה מדורות קדומים.

נבערותו המשיך ללכת מחיל אל חיל, ואת משנתו בתקופה זו קנה אצל הרה"ק ר' אליעזר ליפא מחמלניק, בנו של הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'נסק, על ידיו יצק מים ומבארו הרווה את צמאונו הרוחני, והוא עודנו טרם מפורסם ושמעו עדיין לא יצא. בשנים אלה חווה בן העלייה המופלא על בשרו את סיון העוני, את טעם הרעב והמחסור, אולם כל מעייניו היו נתונים להשלמת קומתו הרוחנית ולקנייני תורה והעבודה אותם רכש אצל רבו, ומה לו ולהבלי וענייני העולם הזה.

ויט טיכמו לסבול

ויגדל הנער והיה לאיש, וכיששכר הצדיק בשעתו הטה מה לסבול על תורה ועבודה, על קדושה וחסידות.

לשם כך כיתת את רגליו בין המאורות הגדולים שברוך, בראש ובראשונה אצל הרה"ק הרבי ר' אלימלך, וכך גם אצל תלמידיו הגדולים הרה"ק החוזה מלובלין, הרה"ק המגיד מקאוניץ, הרה"ק ר' מנחם מענדל מרימנוב, הרה"ק האוהב קישראל' מאפסא והרה"ק ר' משה לייב מסאסוב, כמו גם

החל מאותו יום והלאה נגחה ונעלמה לה דמותו של 'בער'ל בטלן, ותחתיה הופיע הרבי שזו עתה נודע שמו לתהילה, ועד עצם היום הזה מעביר שמו יראת כבוד בלב כל יהודי, הלא הוא הסבא קדישא מראדושיץ.

מי שם פה לאדם

מתלמידיו הקרובים והנאמנים ביותר של רבנו, היה הרה"ק ר' שלמה בעל 'תפארת שלמה' מראדומסק, שעל אף גדולתו העצומה והעובדה שהיה בעצמו מהקדושים אשר בארץ, ראה ברבו זה דמות מלאך האליקים ואף התבטא ואמר פעם: 'כיצד אוכל לתאר בנינים את רבי הסבא קדישא מראדושיץ, הלא כל רמ"ח איברי ושי"ח גידי היו רועים ביראה נוראה מקול גניחתו בלבד!'

כן היה התפארת שלמה' מכביר בסיפורי מעשיות אודות רבו ופעולותיו, הישועות שפעל בדרך מופת והעובדה שהיה משרד כל מערכת הטבע בדיבור פיו בלבד, בבחינת 'צדיק גוזר והקב"ה מקיים'. עד כדי כך היתה הערצתו כלפיו גדולה, שהיה מכנהו בהפלגה: 'הבעל שם טוב השני'.

היה זה באחת מנסיעותיו התכופות של הרה"ק מראדומסק אל ה"ס"ק מראדושיץ, למלא את מצברו הרוחני ולקנות קנייני נפש מאוצרו הבלום של רבו הגדול.

'הו', כמה טוב שבתא הנה! צהל לקראתו הרבי, כשהוא מקבל את פניו בארשת פנים מאירות ובחביבות יתירה ויוצאת מגדר הרגיל, 'הלא בדיק כעת זקוק אני לעזרתך, שתסייע לי לקדש שם שמים בעולם'.

אם כי נבצר מבינתו של התלמיד הגדול למה כוונת רבו, אולם כתלמיד נאמן לא הררה ולא הסתפק, אלא על אתר נענה בחפץ רב ובשמחה על כך שיזכה לעשות רצון צדיק; 'זדיא שאעמוד לימין הרבי בכל אשר יודיק, ואדרבה תהא זו זכות גדולה אף עבורי - שיתקדש שם שמים על ידי'.

שמע הרבי את תשובתו, וקורת רוח התפשטה על פניו. 'המתן נא כאן בחדר', הורה לו, והל גבאי שנכח במקום פנה וציווה: 'קרא נא לזקן את היהודי שהגיע מאשכנז עם בנו'.

'היהודי שהגיע מאשכנז', זאת למודעי, היה חריג למדי בנוף ולמעשה הפך לשיחת היום. לבושו קצר ומודרן כשל המתחדשים, סנטרו גלוח למעשי וצדעי ראשו חשופים מכל זכר לפאות, שפת הידיש אינה שגורה על פיו כולו ושיחו כשל האשכנזים שהיו רחוקים כרחוק מזרח ממערב מעולמם של החסידים.

יחד עם זאת, שמע של רבנו הרחיק והגיע עד ארצות מערב אירופה ומשך אליו אף את המודרנים למיניהם, המתקדמים והנאורים ששמעו על איש המופת ונהרו לפתחו להיפקד בישועה. ביניהם היה יהודי זה, שהגיע לחצר הקודש וקמטי צער הרושים במצחו, מקמטים את פניו.

'בן יחיד יש לי' החווה בידו על הנער שניצב לצדו, 'אולם חרש-אילם הוא מיום היוולדו. ממון רב כבר פירתי וטרחה רבה טרחת, נדדתי בין הרופאים מקצהו ביותר ונהוצתי בכל אחד שיש בידו לסייע, ואפסי. יד הרופאים קצרה מלהשיע', כאן נשבר קולו של האיש, 'זכל מה שאני רוצה - זה לראות אותו שומע ומדבר כאחד האדם'.

שמעו של הרבי אכן הגיע לגרמינה הרחוקה, אולם טיבו לא היה נהיר להם ביותר. בטוחים היו כי מדובר ברופא כלשהו, אדם בעל יכולות טבעיות ויצאות מגדר רגיל, אולם כזה שמגרעות וחסרונות האנושיות על ספחו עליו והלך מחשבתו ככל האדם. אי לכך הציע האיש, חסר הרקע בכל הנוגע לצדיקי הדור והליכותיהם, לא להצעה הבאה.

'עשיר מופלג אני, ציין בהטעמה, 'מש עשיר', שב והדגיש, והסמיך לכן הצעה שכלל שבעמיקה דעתו - לא ניתן לעמוד בפניה, 'אשלם כל סכום אותו ירשת עליי הרבי, אעשיר את כבודו כקורח אם רק וישע את בני וישע לו את יכולת הדיבור וכן השמיעה'.

אולם תשובתו של הרבי הפתיעה אותו. 'לא בממונך אני חפץ, ואין לי כל חשק בספק או תוב', אלא מה? תהיה נתלתה בעיני האיש, גבות עיניו נזקפו, מנוצת ללא מילים את סימני השאלה.

התברר כי לרבי יש מחיר, הוא אכן תובע תמורה מסיימת. 'בקשה אחת לי ממך', הבהיר רבנו לאיש, 'זהיא תלויה בחוט השערה', שוב הדיר בו כחדיה בעיני האיש, והוא המתן להסבר. 'אם רק תתחייב לפניי שתתחיל לגדל את זקנך ופאותך, תשוה לפניך ארשת יהודית הדרוה', מיהר הרבי להבהיר את כוונתו, 'אזי מובטח לך כי יירפא בנך ממחלתו ויפתח את פיו ואחוז כאחד האדם'.

רגע. לזאת לא פילל היהודי. איש עסקים ממוחל היה, וככזה החל במשא ומתן.

'אין אף יהודי בעירי המגדל זקן ופאות', ציין בפני הרבי את המונן מאליו, 'תהא זו חרפה וכלימה עבורי לשוב לעירי ולשוות לעצמי מראה כל כך... גלותי', המשך בתחנוניו, 'אנא, רבי! הציבו לפני כלי תנאי אחר ואקימנו, אך אינני מסוגל לעמוד בתנאי שהצבתם'.

אך רבנו מצדו, כך התברר לו, ידע פרק ושינים בהלכות משא ומתן. 'לא ולא', הבהיר נחרצות, 'זהו תנאי וזו התמורה לה אני

מצפה. אם תגדל את זקנך ופאותיך - ייטב לבנך, ואם לא - לא אוכל לסייע'.

ראה הלה שהרבי עומד בדעתו, נסוג מעמדתו הנחרצת אך ניסה בכל זאת לרכך את 'אור הדין' ולמתן את הדרישה התובענית. 'בעוד כשבועיים', סיפר, 'תעידה אחותי את השקת את בנה. אילו פנים יהיו לי אם אתייצב בשמחתך כן, עם עבות ופאות משתלשלות, כשכלל המשתתפים בשמחתך - על בני המשפחה המורחבת והאורחים הרבים, מגולחים כולם למשעי?' ביקש אפוא מהרבי ארכה כלשהי, 'שלשה שבועות עד להחלת גזר הדין...'

חיך ונחה על על פני הרבי, כמו גם על פני תלמידו הרה"ק מראדומסק, לנוכח בקשתו התמה של היהודי, אך ככל שנגע הדבר לדרישתו, לא זו הרבי מעמדתו כהוא זה.

'בידך הברירה', הציב בפני היהודי האומלל את הצעתו הסופית, 'או שתתחיל כבר מעתה לגדל את זקנך ופאותיך כפי שהצעת, ואז תעלה ארכה לבנך, או שתעמוד בדעתך ותבחר להמשיך את המצב הקיים, אולם אז יישאר בנך במצבו הנוכחי אף הוא' וכדי לשלול כל סיכוי לארכה כזו או אחרת הוסיף, 'את ההחלטה - עליך לקבל כעת'.

החלטה נותרה לו על ברירה. וכי מה לא יעשה אדם עבור בנו יחידו, הסובל ונאנק תחת מגבלה משונה זו ועתה בידו לרפאותו ולהשיבו להיות כאחד האדם. 'מסכים אני, רבי', נענה בקול מאלץ, 'אעשה ככל אשר תצוו עליי'.

שמע הצדיקים ואורו עיניהם, והרבי הרעיף על ראשו של היהודי ברכות לרוב ושיבח בכל פה את מעשהו. אולם, זאת הוסיף וביקש, 'אכן בהסתחי שיתרפא בנך, אך מפיצר אני כן כי תשובת את שבתך יחד ועמו. כאן בעיר, היות וזו חפצי שתשתתף בשלחן הטהור אותו אערוך בליל שבת'.

חלפו ימות השבוע, ועם נח השבת הקדושה שטפה את העיר כולה התרגשות בלתי רגילה. 'בליל שבת קודש', שחו החסידים ונפוצה השמעה, 'ירפא הרבי את הנער'!

התאספו ובואו חסידים ואנשי מעשה, סקרנים לרוב וגם ספקנים לא מעטים. הכל סבבו את הנער, מניסים לדובבו אך נתקלים בחומה בצורה של חרשות שמנעה ממנו להבינס, לצד אילמות שלא אפשרה לו להשיב להם. בינתיים, מאוס לא אירע, והכל המתניו בחוסר סבלנות לקראת הפלא הגדול העתיד להתרחש.

והנה, נכנס הסבא קדישא לבית המדרש וניגש לערוך את שלחנו, לא לפני שרמז לאותו יחיד להתייצב לצדו יחד עם בנו. רק לאחר מכן החל לקדש על הכוס, בהתלהבות יוקדת כהרגלו.

סיים הרבי את הקידוש, לגם את רוב הכוס, ואת יתר היין שנותר בגביעי הגיש - יחד עם תלמידו הגדול הרה"ק מראדומסק, לנער האומלל.

'ברוך' פנה אליו הרבי וציווה, כביכול מסוגל הוא לשמוע. אבל לא, לא 'כביכול'. הנער, משל מימיו לא לקה באוזניו והרי הוא שומע היטב מבטן מלידה, הנהן בשטות כמבין את דבריו.

'אמור אחרי: 'ברוך', מורה לו הרבי, וקולו של הנער שמע לעומתו, נבון אך יחד עם זאת ברור וחד: 'ברוך'!

כך מילה אחר מילה, הרבי הוגה בשפתיו הקדושות את מילות ברכת הגפן, והנער מתחזק אחריו, מברך בפה מלא כבקי ורגיל. '...בזרא פרי הגפן! מסיים הרבי, והנער בעקבותיו, וקול הפניית 'אמן נרגש מהדהד מורעים בחלל, סוחט דמעות מעיני הנוכחים שחזו בפלא הגדול.

החל מאותו יום נוספה מות לחצר הקודש בראדושיץ. יהודי טטור זקן ופאות, בעל שראק חסדי מובהק ונופך יראת שמים המטרת את פניו. את אט ששקע סיפורו האישי והוא השתלב היטב בין החסידים הרבים, אולם פה ושם ידעו חדי הזכרון להצביע על 'האשכנזי' ובנו, אב ובן שזכו להתקרב והן עתה הם מבני העלייה והבחיירים שבחבורת הסבא קדישא.

מסירות נפש באמונת חכמים

אם אמרו חכמינו ז"ל (חגיגה טו): כי יאה העניות לישראל, הרי שהיה רבנו מקושט בכך ביתר שאת. לחמו להם צר, מימיו במשרוה ואת עצמותיו הדאובות לא תמיד עלה בידו להניח על כר וכסת.

כך למשל מסופר אודותיו, כי הגיע פעם למאפייה על מנת לקנות פת לחם להחיות את נפש בני ביתו, כשהוא מוצא פתרון מעשי לשאלה 'כסף מנלן?' ומושיט את מגבעתו לאופה כמסכן. כשמתמה על כך אדם שלא היה מודע להצבו הכלכלי הקשה, הגיב בשכינות וציין: 'הלא אמרו חז"ל (סנהדרין לו.) כי כל המקיים נפש אחת מישראל - כאילו קיים עולם מלא. אם כן אך מתבקש שיבוא מאן דהוא ויחפץ לקנות את עולמו במימון פת הלחם שלי, אך מדוע שלא אעשה זאת אני ואזכה בעולם הבא המובטח?... לשם כך נתתי את כובעי כמסכון'.

התיה באחת מנסיעותיו התכופות להסתופף בצל רבו הגדול הרה"ק החוזה מלובלין ולהינות מזיו השכינה בחצר קדשו, בעודו צוער לימים ועדיין לא יצא שמו בעולם. רק יחידו סגולה שעיניהם זכרו היטיבו לראות את סגולותיו של האברך הקדוש, אולם דמותו טרם נודעה לאנשי הדור כולם.

לובלין, עיר מושבו של החוזה, זימנה פרנסה רבה לכל העוסקים בתחום האירוח. מכל קצווי ארץ, מקרוב ומרחוק ואף

מחוץ לגבולות פולין נהרו רבבות לובלינה, במועדי השנה וכן גם בימים שבשגרה. פרחי חסידים ואנשי מעשה, צורבים ובני עלייה, המון העם שביקשו להיפקד בדבר ישועה ורחמים ואף אדמו"רים מפורסמים, כולם ביקשו להתמסר לאור האבוקה הגדולה שבלובלין, להתבטא מתורת האחר הדור והדור. אלו וגם אלו מצאו את מקומם בבתי האכסניה הרבים שבלובלין, בוחרים את מקום לינתם בהתאם ליכולותיהם הכלכליות.

היו גם, בין בתי האכסניה, שהשכילו לפנות לקהלי היעד השונים ולנהל אכסניה הנותנת מענה בו-זמנית לגבירים ובעלי ממון לצד צעירים ומעוטי יחלת. לשם כך העמידו חדרי פאר לצד גומחות מעוררות רחמים, קיטון עלוב למראה לצד סוויטת יוקרה במונחים של אותם זמנים.

באותה הזדמנות סביבה נסוב המעשה דגן, מצא את עצמו בן העלייה הצעיר ר' יששכר בער נדחק אך בקושי בחדרון צר ודחוק, כשבאותה אכסניה מתארח גם הרה"ק ר' מאיר מאפטא בעל 'אור לשמים', שבאותה העת כבר היה מנהיג לקהל חסידים ושמו יצא בעולם. מטבע הדברים וביגוד ליחסו כלפי האברך הצעיר, שיכן בעל האכסניה את הרבי הגדול בחדר נפרד ומרווח משלו, כשכל צרכיו מופקים לו על הצד הטוב ביותר, בעוד החסיד הצעיר נאלץ להסתפק במועט שבמועט.

באחד הימים, בתקופת שהותם באכסניה, ירד הרה"ק מאפטא מהקומה העליונה, כשבמורד המדרגות הוא נתמך באברך הצעיר. תוך כדי ירידתו ממדרגות, נאנח האברך אנהה עמוקה המשמרת חצי גופו של אדם.

'אוי ואבוי, וינגעמאן, מה זה אירע לכם? פנה אליו הרבי מאפטא בארשת דאגה, 'שמא מיחוש כלשהו אחז בכס, או אולי חסר לכם דבר מה, ושמא יהיה בידו לסייע'!

'למה תכפלאו, רבי?' השיב ר' יששכר בער בתמימה משלו, 'הלא בכל פעם בה יש לרבי איהה 'נתח טוב' בו יוכל לכבד את אחד מאנשי שלומנו, הוא בוחר בכסו. תפילת שחרית בימים מיוחדים? ודאי, ר' מאיר! ניגון מרטיט בשלחן הטהור בליל שבת? אין ספק, ר' מאיר! וכן הלאה והלאה בכל עת והזדמנות. ומה נותר ליי?'

זימה כן נשאר בשביל יששכר בער? המשך באותה נימה, מבטו מושפל בכאב, 'אם מודמת שמתחת חתונה של יתום ויתומה אומללים, או אז נקרא בער'ל אל הדגל... רק אז קוראים לי לעשות את אדרת ההנחה וסגולותיה פניי במלאכה בזויה זו...'

הישיב הרבי מאפטא מבט לאברך הצעיר, כמו בוחר את כוונותיו. 'בער'ל, הייתכן שברצונך לנהוג ברבנות? ויתכן המשך בהצעה מעשית, 'אם כן הדבר, הושט נא לי את ידך'.

לא רודף כבוד היה האברך ולא בשררה חפץ, אולם היטב הכיר את מעלות ההנחה וסגולותיה, ותיכף הבין כי זה עתה נקרתה פניו הזדמנות שאולי לא תחזור על עצמה, להיטמך להנהגה ולזכות לכוחות הנפש והרוח להם זכאי מנהיג עדה בישראל. על אתר הושיט שתי ידיו לר' מאיר'ל, והרבי מצדו אחז בו בחום ונשא תפילה חרושית.

דא עקא, בתוך כדי דיבור הפנים ר' בער'ל כי מוטב שלא יתגלה הדבר לאחזני רבו הרה"ק מלובלין, שמא לא ימצא חן בעיניו הדבר ואולי אפילו ילועל לו חלילה. שמא דחיקת השעת מצדו אין בה מן המעלה, ואולי מוטב היה אילו היה נמנע מלנקוט בצעד זה.

הפציר אפוא ר' מאיר'ל לכל יגלה את און רבו בכך, אולם למגינת לבו נתקל בהתנגדות נחרצת מצדו. אדרבה, ראה הרה"ק מאפטא לנכון לגשת תיכף לרבו הגדול, לספר דברים כהווייתם.

במפתיע, הגם ששמע הרבי מלובלין את הדברים, בהר להתעלם מכך בתפנון ולא להגיב במאומה. אם כי בכל הנוגע ליחסו המקורב כלפי תלמידו הצעיר שזיהה לאחד מבחירי חברותו, כמו גבה הר ביניהם. החל מאותו יום, ולא בכדי, זכה ר' בער'ל ליחס צונן יותר מצד רבו, וכמה שרק ניסה לרכך את לבו ולפייסו על משגוה, לא ניאוח לכך הרבי.

חלפה תקופת מה, וביום מן הימים ביקש החוזה לנסוע לעיר טומשוב, כשהוא מפתיע את ר' בער'ל בבקשה כי יצטרף אליו במסעו זה. רבנו מצדו, אשר תר זה מכבר אחר הזדמנות לזכות מחדש בקרבת רבו, קפץ על המציאה ויחיל כי בהזדמנות נדירה זו יזכה ליישר את ההדורים ולהשיב את חבת רבו הגדול כלפיו.

אך אליה, וקוף בה. תנאי חד משמעי הציב הרבי, עליו יקום או ייפול דבר. 'אבקשך כי תימנע מהכנסת כל דבר מאכל לפניך במשך הנסיעה', ציוה עליו במפגיע, 'כל עוד לא אורה לך לעשות כן'.

בל היה שמץ של ספק בלבו כי הוא נכון לכל תנאי שהוא, ולבלב שיזכה להצטרף לנסיעה עם רבו. הנהן אפוא נמרצות בראשו ואישר על אתר את התנאי המדובר. רק לאחר שקיבל הרבי את הסכמתו לכך, יצאה הפמליה לדרכה.

בהמלך שמעל הקודש, כהרגלו, עצר החוזה מפעם לפעם בעיירות וכפרים שטע נול הדרך, נוטה אהלו לזמן כל בנפוצת דרכים כזה או אחר ועוצר לאתנתחתו קצרה כדי לפוש מטורח הדרך ולאגור כוחות להמשך המסע. כל אותו זמן, גם כשכל בני החבורה סעדו את לבם והשיבו את רוחם בארוחה שיש בה ממש, היה התלמיד אמן על ציות מוחלט לדברי רבו ולא סטה מהוראתו אף בטעימה בעלמא.

'אמור נא, בער'ל', פנה אליו הרבי לפתע, 'האם אכלת משהו?' והוא מצדו מנהגן בראשו כליל. ודאי שלא. חזקה עליו דברי

רבו לכל יטעם דבר מאכל טרם יצטווה על כך במפורש. והרבי, שומע ואינו מגיב.

כך שוב ושוב במהלך הנסיעה והתחנות שבה, מפעם לפעם פונה אליו הרבי ומברך בארשת תמימה האם טעם דבר מה, והוא שולל שוב ושוב, בתמימות ובעקיביות. הרבי מצדו, פעם אחר פעם, שומע אך אינו מגיב מאומה.

הזמן נמשך, והוא עודנו בתעניתו. זה מכבר חלפו שתי יממות תמימות, שני ימים ושני לילות בהם רעבונו רק הלך וגבר, אולם הוא דבק ללא שיוור בציוויו רבו ואינו שובר את תעניתו, ויהי מה. ולא זו בלבד, אלא שבסעודות אותן עורך הרבי במקומות חנייתו ניצב התלמיד לצדו, מגיש לרבי את מזונו וכך גם מחלק לחסידים את השריידים, אולם שותק הוא ואינו מעז אף לבקש רשות לטעום דבר מה. כשהרבי יראה זאת לנכון, סמוך הוא ובטוח, יורה לו על כך.

הגיע ובא היום השלישי למסע, ולאחר סעודה עשירה כיד המלך בה היה ר' בער'ל שותף בגופו ואף שירת בה בנאמנות, אך לא תכניס לפיו אף טעימה מכל המוגש בה, חש שכוחותיו כבר לא עומדים לו. בולמוס נוראי תקף אותו, רגליו כשלו תחתיו ולשונו הצחיחה המבירה היטב כי כמעט וכלו יום הקצין. באו מים עד נפש, כפשוטו. אך כפסע היה בינו לבין עלפון, בגודל חולשתו, אולם איתן הוא בציות לדברי הרבי.

שעות ארוכות ארכה הסעודה, ובסיימה עלה הרבי למרכבתו והמשך בדרכו אל מחוץ לעיר.

במהלך הנסיעה שקעו היה הרבי בשלו, אולם לפתע ננער משרעפיו ופנה לתלמידו, 'בער'ל, האם אכלת היום?' ואילו הוא מצדו נענה כמורגל בדבר, בתמימות קדושה: 'לא אכלתי מאומה'. ארשת פליאה עלתה על פני הרבי: 'מדוע אכן לא אכלת היום מאומה?' תהה, ור' בער'ל משיב בפשטות: 'הלא הרבי ציווה עליי להימנע מכל עד שיוורה לי אחרת במפורש, ועד לרגע זה טרם קיבלתי הוראה כזו.'

בתגובה עטה הרבי תמיהה מעושה, כמו נדהם לשמע הדברים, ותיכף הוציא מכיסו שלשה מטבעות כסף וזירז אותו לרוץ ולרכוש לעצמו ככר לחם. לעגלון הורה הרבי להמתין בסבלנות, עדי ישוב ר' בער'ל לכר הלחם.

כל עוד רוחו בקרבו אף רבנו בחזרה אל העיר ממנה יצאו זה עתה, שירך אך בקושי ובחולשה רבה את רגליו אל המאפייה המקומית ושלשל לידו האופה את שלוש מטבעות הכסף שקיבל מהרבי, מקבל מהאופה לחם ריחנית וטרייה שרק הניחוהו שלה יכול לגרום לבולמוס של ממש. כשהלחם בידו שב ברגליים כושלות אל מרכבת הרבי, טיפס וישב לצדו, כשהלחם עודנו בידו.

חלפה כמחצית השעה, והרבי פונה אליו שוב. 'האם אכלת כבר?' והוא שולל. 'זלמה לא אכלת? הלא הורית לך שתקנה לעצמך לחם, ואף הענקית לך את המימון הנדרש לכך?' תהה הרבי, והוא מצדו נענה: 'הרבי אכן אמר לי לקנות את הלחם, אך טרם ציווה עליי לאכול ממנו.'

'נו', הייתה זו הרבי בתגובה, 'גש נא תיכף אל המעיין הקרוב, וטול ידך מהלכה'. לא המתין ר' בער'ל, נטל כלי שהיה בעגלה וחש אל המעיין הסמוך. נטל ידיו, שב אל העגלה והמתין בסבלנות. עד רגע ונשמט פורחת ממנו, אך הרבי הלא רק הורה לו לטול ידיו, בעוד לאכול טרם נצטווה.

או, אן, כעבור ארבע ארבעים, נזעק לפתע הרבי: 'בער'ל, מהר לברך, חטוף ואכול!'

'כיוון הרבי הקדוש כחוט השערה', התבטא רבנו לימים, 'ואילו היה ממנהמה אף רגע נוסף - לא היה יותר בער'ל בעולם רח"ל!' אולם עד כמה רבתה משמחתו כאשר תיכף וסמוך לכך זכתה קרבתו אל הרבי לעינה מחדשת. קפידת רבו סרה לחלוטין ויחסו אליו שב כמקדם.

טלשה אנשים ניצבים עליו

גש' והכן סעודה גדולה ועשירה, עם בשר ודגים וכל מטעמים' פנה הרבי' החוזה מלובלין למקורבו החסיד המופלא ר' מרדכי ראקובער, 'שכן נתגלה לי משמים שהיום עתידים לבוא אליי שלשה אנשים, אשר בבית דין של מעלה העידו אודותם כי אנשים קדושי עליון הם!'

רטט של התרגשות חלף בגוו של ר' מרדכי, כולו נאחז בצפייה לראות במי בדברים אומרים ולשזוף עיניו באותם שלשה קדושים. ואכן, לא חלפה אלא שעה קלה ופשר דברי החוזה התחורר לו, כאשר באה השמועה אודות הני שלשה צדיקים ומצוקי ארץ שהאירו את הדור בקדושתם וזה עתה הופיעו ובאו לביתו של החוזה. היו אלה רבנו הרבי' מראדושיץ, הרבי' ר' יחזקאל מקוזמיר והרבי' ר' אברהם יחפא מקאנסקאואלא.

סבנו הצדיקים ובראשם החוזה לסעודה, כשהם משיחים בעניינים שברומם של עולם ומטיבים לבם ביניהם של תורה וחסידות, ובין הדברים הגיעו לדון בענייניו של הפוסק הנאמר בברורם אביו: 'ויש'א ענין וי'א והנה שלשה אנשים ניצבים עליו' (בראשית יח ב). כאן נענה החוזה והתבטא באופן מופלא: 'לדעתי הכונה אליכם!'

מעין רבו

לאחר הסתלקות רבנו, עשתה פעם אורחת חסידים מופלגים מבחירי חבורתו את דרכה אל הרבי' ר' נתן דוד משידלובצה, לשבות בצלו את השבת ולהתבטח מתורתו וקודשנותו.

במהלך השבת חלפה מחשבה בראשם של החסידים: 'מה זה עלה בדעתנו לנסוע אל הרבי' משידלובצה? הלא מוטב היה אילו היינו מקדימים ונוסעים להסופף אצל הרבי' ר' יעקב מאפסא, אשר עוד זכה להיות מראוי פני קדשו של החוזה מלובלין.'

תיכף ומיד תפס הרבי' משידלובצה את הרחוקים לבם, וברוח קדשו השיב להם: 'אכן אמת הדבר, לא זכינו להכיר את החוזה מלובלין. אך זכינו להכיר את הסבא קדישא הרבי' ר' יששכר בער מראדושיץ, אשר היה מעין רבו, וכל מי שזכה להכירו הרי זה כאילו הכיר את הרבי' מלובלין!'

כוחה של בושה

עבודת הימים הנוראים, אצל חסידים ואנשי מעשה, לא החלה בימים הנוראים בעצמם ואף לא בחודש הרחמים והסליחות הוא אלול. כבר בשלהי חודש אב ניבטה חדרת יום הדין על פניהם של בני העלייה, ואילו אצל הקדושים אשר בארץ החלה עבודת הקודש הרבה קודם לכן.

כך גם היה אצל רבנו הרבי' ר' יששכר בער מראדושיץ, אשר הכנה רבתי שיהי נהוג במשך כל השנה לקראת ימי הדין והרחמים, אולם אף לבני עדתו שלא היו בדרגתו הנחיל מעט מזער בעבודת הקודש זו, וכבר ביומא דהילולא רבא של רבנו האריז'ל, ביום ה' מנחם-אב, היה נהוג מדי שנה בשנה לסיים מסכת, ובסעודת הסיים שנערכה ברוב עם היה מעורר את קהל עדתו לשפר דרכים ולהטיב מעשיהם לקראת יום הדין.

בהזדמנות זו, שנה אחר שנה, נהג רבנו לספר את הסיפור הבא: 'פאפער', קראו לו בני העיר. 'ישונני' בלעז.

אם עשרה קבים שינה ירדו לעולם, נטל הוא את כל העשר ועוד הוסיף לחלוט על קבים נוספים. קורי שינה נסוכים היו על פניו תדיר, מקשטים את עיניו בדוק לעגני ומבוהרים היטב כי זה עתה קם משנתו, או לחילופין עומד לשוב אליה תיכף, ושמא שני הדברים נכונים.

אך בקושי היה ניתק ממיטתו מדי יום, בשעות הבוקר המאוחרות או שעות הצהריים המוקדמות, תלבו עיניו המתבונן, מתמתח, מפהק, שולח מבט נוגה ומלא געגוע לכר והכסת המזמינים רק בלית ברירה פונה לעלמל יומו.

ויחי היום, הגיע ובא יום הדין הגדול והנורא.

אך אם חשבנו שדברי הקדמונים (דרכי משה א"ח ס' תקפג בשם הירושלמי) כי 'הישן בראש השנה - ישן אף מלא' ישפיעו על הליכות האיש ויגרמו לו לזנק חיש ממיטתו ולהימנות לכל הפחות אחת לשנה על משיכמי קום, טעות היא בבידנו.

הכל האצוץ המצוי לבית הדרוש, עטויים קיטל צהור ועטופים בלטיה, הרחיצו תחת חמדיים וארשת רצינות בחדר ניבטת מפניהם, רגליהם כמעט וכושלות בחדרת הדין. ורק אותו 'פאפער' נתון בחלום השביעי, או השמיני, מי סופר.

אלא שאף אם הוא עצמו כשל במידה מרובה בהתמודדות עם הסעיר הראשון בשלחן ערוך: 'יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בורא, שיהא הוא מעורר השחר', לא נן זוגתו הכשרה, אשת חיל שהשכימה הרבה קודם עלות השחר, ולצד הרצון להחיש פעמיה לבית הכנסת נחושה היתה להביא לכך שבעלה יגושף אף הוא את בית הכנסת מצדו בפניה, ועדיף בשעה שהציבור עודנו שם. ניגשה אפוא אל בעלה הסרוח במיטתו, זכרה היטב שדברי השכנוע הרגילים לא יועילו והזכירה תיכף את צמד המילים המעבירי חיל ורעדה בלב כל יהודי. 'ראש השנה' זעקה לבעלה, מבקשת לעורר את נשמתו, 'תיכף מתחילה התפילה, ומה לך ישן?'

אלא שאף אם התעוררה נשמתו, גופו כמו ללא אותה בערפילי שינה סמכים. הבעל בשלו, מושך עד מעל ראשו את השמיעה הצמרירית ומתחפר לו בכר, טומן בו את ראשו ומתענג על כל רגע.

חלפה שעה קלה, והיא כבר מוכנה ליציאה. אבל משהו לא מוצא חן בעיניה. נדמה לה, וכך גם משדרת הנחירה שניסרה בחלל, כי בעלה עורנו בעולם משלו, עולם השינה. 'מה יהיה?!' ניחר רגונה בייאוש, 'תיכף זועקי המלך' ואתה שקוע בשינה שאין לה סוף?!' אבל לא, לא, לא. גם זה לא עזר.

האשה, אשה כשרה המוכנה להקריב מעצמה עבור בעלה, התייאשה בסופו של דבר ואצה לבית הכנסת, אך החליטה לשוב מפעם לפעם ולנסות לוודא כי הוא גם מוצטרף לתפילת הציבור, כשלשם כך היא מוותרת על פוסקי דומרא וגם שמונה עשרה, חזרת הש"ס וקריאת התורה, וכמעט שהחמיצה אף את תקיעת השופר. אלא שכאן כבר לא עמדה לה רוחה בקרבה. 'תקיעת שופר' זעקה בקול לא-לה, ורק אז התנער לו 'הפאפער', קם ונעץ בה עיניו מפלבלות. משהו זע בלבו. בכל זאת, תקיעת שופר!

תיכף זינק ממיטתו, עודנו מעורפל למדי ורגליו בועטות מבלי משים זינגלה המלאה והופכת אותה על פיה, ורק כעבור דקות ארוכות של התארגנות שלומיאילית למדי הצליח לגשש את דרכו אל הפתח ועשה את דרכו לבית הכנסת.

פניו עודם אדמדומת, מרוחות משהו, קורי השינה נסוכים על פניו וחותרו של הכר חקוק היטב ומבליט את העובדה שזה עתה פרש מהיכל השינה, וכך הופיע בבית הכנסת בנשימה טרופה, משרך רגליו פנימה.

בבית הכנסת, דממה מתוחה. הכל אחוים אימת הדין, בעל התוקע כבר עומד הכן לקראת תקיעת השופר, הרב הישיש בעל המקראי ניצב עם הטלית מופשלת על פניו ועיניו זולגות דמעות, והכל ממתנינים במתח לשמיעת קול השופר שיעלה את תפילותיהם ובקשותיהם, וידויים וכוזיותיהם.

אולם, כמו כדי לבלבל את השטן, הופיעה דמותו המוקינית ונתקלה במאות עיניים נדהמות. ואם לא די במבטים ההמומים, באו החיוכים המובלעים ואז גלי הצחוק, עד שבינת הכנסת כולו נסחף ברגע האתנתא המבדחת והקהל כולו פרץ בצחוק מבוטח חסר מעצורים.

ניסה הגבאי להסות את הציבור, הלם הרב הישיש על הבימה, ניסו להשיב את הרצינות כנה, אך לשוא. המחזה המבדח היה חזק מהם, סוחף אחריו את כלל המתפללים וסוחט מהם את מיטב העקיצות, ההלצות והעלבונות שהיו באמתחתם. הילדים, זאטוטים שרק חיכו להזדמנות מעין זו, הקיפו אותו כגרון ולעגו למשבתו.

'עד כדי כך רב כוחה של בושה', סיים הרבי את המעשה המזעזע, 'שהבושה שספג האיש באותה העת עלתה השמימה וצמחה לזכותו, ובעקבות כך נפקו בבית דין של מעלה כי בשכר ייסורי הנפש הללו יתכפרו כל עוונותיו!'

עיניו צופות למרחוק

ישב לו ר' יחיאל, אברך בר אוריין שותרו אומנותו ואין לו כל שיג ושיח עם הבלי העולם הזה, מחסידיו המובהקים והקרוכים ביותר של הסבא קדישא מראדושיץ, וביקש לעבוד את קונו בשלווה, אלא שהשתרגה עליו דאגה שהלכה וגברה מיום ליום.

כמה וכמה בנות היו לו, נערות חסודות וצדקניות שזה מכבר הגיעו לפרקן, ועז חפצו היה למצוא עבורן את זיווגם ההגון, חתנים יראים שמבילי מידות טרומיות, ועבדי ה' העמלים בתורה בכל כוחם. אולם דא עקא, אותה שאלה נושנה וכסף מנלך' שמה, עמדה מול עיניו וטרפה את שלוותו, כמו מבקשת ללעוג לו ולמשאלתו זו.

'עבור חתן תלמיד חכם', החכימו אותו מכריו בינה, 'נדרש להעמיד סכום נכבד כנדוניה, זאת מלבד התחייבות להחזיק את החתן המיועד על שלחנך במשך תקופה ממושכת ולדאוג לכל מחסורו.'

'מחזון שיתן את בנו לבתך', הוסיפו יודעי דבר, 'ידרוש בנוסף לערוך את שמחת הנישואין כדת וכדין וכמנהג בעלי בתים חשובים, במלבושי כבוד הדורים ועם בשר ודגים וכל מטעמים.'

היו מידידיו גם שדוירו מעט יותר בוטה, הבהירו לו בפשטות כי בדרך הטבע נבצר ממנו להשיג חתנים בני תורה לבנותיו וכי מוטב שישפיע עבורם צעירים ממוחלים ויודעים פרק בהלכות משא ומתן, כדי שלכל הפחות יהיה מי שיוזן ויפרנס את בנותיו על הצד הטוב ביותר.

והשדכנים, הם כבר מזמן הרימו ידיים. בתחילה עוד ניסו להציע בני עלייה, למדנים מופלגים שיגשימו את חלומם של ר' יחיאל, אך יניחו לו המסכום שזה האחרון הציע מצדו. 'כלום' היתה תשובתו הנבוכה, משום שמילה זו אכן מסכמת את כל שהיה לו, מאומה ושום דבר. נאנחו הלה, משכו בכתפיהם והמשיכו הלאה. מקווים שיתפכר ר' יחיאל מחלומו ההוי ויתחיל לחשוב באופן ריאלי.

אך ר' יחיאל אינו מתפעל, איתן הוא בדעתו. אחת היא לו ולא ירפה, חפץ הוא לבנותו רק בחתנים שכל הווייתם בתורה הקדושה ועולמם מיושנת על יראת אהבת ה', והוא שם מבטחו בה' יתברך שיזמן את הוועדות הראויים.

ראה אחד מידידיו הקרובים בצרתו, ולבו יצא אליו. פנה אליו הידיד והציע: 'הלא ישראל קדושים רחמנים בני רחמים הם, נתבעים ונותנים. מה לך לשבת בביתך עד שילבינו שערות ראשן של בנותיך, בשעה שהנך יכול לצאת ולסובב בערי ועיירות ישראל, לזכות את ישראל במצות הכנסת כלה ולקבץ את הסכום הדרוש לנדונייתך?'

שמע ר' יחיאל, סבר וקיבל. בתחילה אכן נבזך, התבייש ונזכר בכך שממיו לא פשט ידו לנדבה, העדיף תמיד להסתפק במוטע ולפשטו נבילה בשוק ובלבד שלא יזדקק לבריות. אך ההכרח לא יגונה. שוועת בנותיו האומללות הממתנות עד בוש לזיווגם עלתה באוזניו, דמעותיהן המיסו את לבו והוא יצא לדרכו כשלבד כבד עליו.

בתחילת דרכו במקצוע קיבוץ הגדבות עוד חווה ר' יחיאל קשיים, הנחשב בהשפלה וכמעט שאמר נואש, אולם עד מהרה ראה את ההצלחה מאירה לו פנים ונוכח לראות כיצד יד ההשגחה העליונה מלווה אותו להיכן שרק הלך. חזונו החסידית והתורנית העידה כי אינו מן הארתי פרחי ומאוכלי לחם החסד, אלא כי נקלע למצוקה, במשך יוש לעזור לו בכל דרך שהיא. מראה פניו שירד אדנות אצילית והווייתו היתה כשל בן תורה נכבד, והיה בכך כדי לרכך את לב נזיגיה העם ולפתחו את כיסם בנדב שיש בה משם.

חלף חודש, עברו חודשים, ו' יחיאל צובר פרוטה לפרוטה, ממשיך לנדוד ולזכות את ישראל במצות הצדקה, עד שבעבר תקופה ממושכת עזר ר' יחיאל, מנה את המעות שהצטברו בכיסו והגיע למסקנה כי יש בידו די והותר כדי להשיא את בתו הבכורה לחתן תלמיד חכם מופלג, ואף להעמיד נדוניה נכבדה כמנהג בעלי בתים חשובים.

כעת, הגיע למסקנה, יכול הוא לשוב לביתו בלב שקט ולעדכן את השדכנים בבשורה המשמחת על כך שבידו לכסות כל הוצאה נדרשת, ובעזרת הבורא ייצא לסבב נוסף בבוא העת אצל בתו השנייה.

כשרגילי קלות וכמו נישאות מעצמן, פיו מפזם נעימה עליזה ולבו גדוש שבח הודיה לבורא העולם על חסדו הגדול עמו, עשה את דרכו היבית, משתוקק כבר לבשר לבני ביתו כי בחסד ה' נראית הישועה קרובה מתמיד.

על את הדרך, בעודו במעבה היער בואכה עירו, עזר ר' יחיאל לכמה רגעים והתפתה לצרכי גופו, כשהוא תולה בינתיים את תרמילו עם הכסף על ענף עץ מזדמן. אולם אך חלף זמן קצר, ר' יחיאל שב למקום ועיניו חשכו, כמעט ונפל תחתיו מתעלף. התרמיל, אותו תרמיל בו היה כל עמלו בחודשים הארוכים ותקוותו לנישואי בתו, פשוט נעלם כלעומת שהיה! מבט קל סביבו גילה עקבות, מה שהבהיר כי התרמיל לא הצמיח רגלים. התרמיל פשוט נגנב.

ברגילים כושלות התיישב ר' יחיאל על אבן צד הדרך, דמעות זולגות מעיניו וגוו רועד בבכי כבוש. כלימה הציפה אותו בחושבו על בני ביתו, על הבשורה המרה שייאלץ להביא עמו, וכאב עצום שחף אותו על המאבק והטרחת שהיו מנת חלקו במהלך תקופה כה ממושכת ועל שכר עמלו ורוחו, שם עתה ידר כולו לטימון.

ראגעים ספורים לאחר מכן, קם והתחנן. הלא רבי יש לו, איש האלקים היושב בראדושיץ, ומי אם לא הוא הכתובת בעת צרה שכו. דמותו של הרבי עלתה בעיני רוחו, והוא יודע: הוא יעשה כעת את דרכו לראדושיץ, ישפוק את לבו לפני הרבי ויתחנן לפניו שיפעל עבורו בכוחו הגדול.

אך התייצב ר' יחיאל בפני הרבי, וכמו סקר דמעות נפרץ בבת אחת ועיניו ניגרו ללא הפוגה. כשקולו חנוק הוא בקושי מצליח לחלץ הברות שבורות מפיו, תיאר את מצב בנותיו הבוגרות, את עניותו הנוראה, את תקופת הנדודים הממושכת וההשפלה שבפשיטת הירד, ולסיים סיפר בפשל קול את אשר אירע עמו זה עתה באובדן הכסף.

האוזן הרבי ברוב קשב לדבריו, נתן בו מבט רחמימי וזילף טללי נחמה על לבו הדואב. 'אל דאגה, הכסף במלואו ישוב אליך עד מהרה, אמר בבטחון, וכאן הוסיף וציין ברוח קדשו, 'דע לך כי חילי אחד הממחנה הצבאי הסמוך לעיר, הוא הוא הגנב, ובקרוב הוא ישיב לך את כספך עד הפרוטה האחרונה.'

אש כבר כעת אל המחנה, שם תתייצב מול מפקד המחנה ותבהיר לו כי יודע הנך אודות חילי במחנהו אשר זה זמן רב שולח ידו בגניבה, הורה לו הרבי, וראה לציין בפניו כי יודע אתה היטב מיהו אותו חייל. תציע לו כי יערוך מסדר לחייליו, ואתה תוכל להצביע על אותו חייל.

במענה לתהיית ר' יחיאל כיצד יוכל לזהות את החייל, השיב רבנו: 'אל תלמד את סוד הדבר. כאשר תתייצב מול מסדר החיילים, רובם ככולם יעמדו בדומות. אולם רק אחד מהם, כשתעבור לצדו, יירק בפניו ויאמר: 'לך מכאן, יהודי מזוהם!' ואז תדע כי הוא הגנב ותצביע עליו בפני המפקד.'

דברי הרבי היו לחידה בעיני ר' יחיאל, אולם היטיב לדעת כי עיניו רבו יקמדות למרחוק וכי יודע הוא דברים שאין בכח בן אנוש רגיל לדעת. ללא הרהור או ספק עשה את דרכו את המחנה, מתאר באומץ ובבטחון בדברי הרבי וצועד בנחישות לעבר מפקדתו של מפקד המחנה.

'חילי אחד במחנה מוציא לך שם רע, ציין בבטחון רב בפני המפקד ההמום, 'זאת רק תערוך מסדר ותציג את כלל החיילים בפניי - אוכל להצביע על החייל הסורר ולכן תוכל להעמידו לדין ולהסיר את חרפה מן.'

שמע מפקדתו, ואם כי התפלא והטיל ספק באמיתות דברי האיש, אך ליתר בטחון החליט לעשות כדבריו. על אתר זומנו כלל חיילי המחנה, התייצבו למסדר קפדני ור' יחיאל החל לסקור אותם אחד לאחד. כדברי הרבי בן היה, ובעוברו על די חייל מלפניו פלט הלה נאצה שקטה: 'לך מכאן, יהודי מזוהם!' ותיכף ידע ר' יחיאל להצביע ולהבהיר כי כלפיו הדברים אמורים.

בהוראת המפקד נגרו החייל ונכפת, כשאנשיו של המפקד מלקים אותו בשוט מכה אחר מכה ומנסים לחלץ מפיו הודאה באשמה. אולם הלה, גברתן עב גרם ונבה קומה, לא נבהל מכמה מכות. הוא עמד על דעתו, התעקש ואמר כי אינו יודע במה מדובר ואך שקר טפלי בו.

אך לפתע, ללא סיבה הנראית לעין, החל החייל לזעוק בקול גדול: 'מודה אני הנני החייל המדובר ואכן גנבתו במשך תקופה מכל הבה ליד, אני אחראי לשרות הגניבות שאירעו לאחרונה באזור בו האשמה: קחו אותי אל היער וצייג לפניכם את התרמיל שהסתרתיו.'

תמה המפקד לפשר השינוי הפתאומי בעמדת החייל, והציג את פליאתו בפניו: 'מה אירע פתאום? מדוע החלטת להודות באשמה ומה הביא לך במקום שאף המכות לא הועילו?'

'לא היתה לי כל ברירה', ציין החייל כשעיניו מביטות נחנן בחרדה ואישונו כמעט חורגים מגומים באימה, 'זקן יהודי נגלה אלי לפתע, הציג בפניי את איבריו הפנימיים - והכבד והריאה, והתרה בי בפנים חמורות כי אם לא אודה על אשמי כאן ועכשיו - פה תהא מיתתי.'

רעדה אחזה בר' יחיאל לנוכח הדברים, והוא פנה אל החייל: 'האם תואיל לתאר לי את דמות אותו זקן?'

נעתר לכן החייל, ומרגע לרגע חוורו פניו של ר' יחיאל. התיאור הלם במדויק את דמותו של רבו הקדוש, הרבי ר' יששכר בער מראדושיץ ששלחו הנה. המפקד מצדו עמד בצד ועקב אחר הדברים, ומשך לו נותרה לר' יחיאל ברירה אלא לספר לו את השתלשלות הדברים.

התפעלות אחזה במפקד, והוא לא היסס לפני שדרש נחרצות: 'ברצוני להכיר את הרבי עליו אתה מדבר. אם ראייה כה זכה לו וכוחותיו הפלאיים מגיעים עד כדי כך, חפץ אני כי יגלה לי את צפונות חיי והעדתו להתרחש עמי'. ולא התפקד בכך המפקד אלא אף הוסיף איום מפורש: 'במידה וישיב לי הרבי תשובה הגונה, הרי טוב. אולם אם יענה לי שלא כהוגן - לא אהסס לירות בו במקום!'

נחרד ר' יחיאל לנוכח הדרשה החצופה והאינס המבהיל, אך ברירה לא היתה לו. עלה אפוא יחד עם המפקד על כרכרה הדורה, ויחד עשו את דרכם לראדושיץ והתייצבו לפני הרבי.

אך הציג המפקד את רגלו על סף דלתו של הרבי, והנה פונה אליו הרבי במבט חמור: 'בן מוות אתה! דע לך כי התחלפו להם המכתבים ששלחת. אלה ששיגרת למלך צרפת הגיעו לקיסר הרוסי, ולהיפך.'

המפקד, כך ניכר בבירור מסבר פניו המאבדות מצבעו, הבין היטב למה כוננת הרבי. מסתבר שזה עידן ועידנים הוא משמש כמרגל ברוסיה עבור צרפת, וכחלק מתפקידו מוטל עליו לשלוח מפעם לפעם מכתבים גדושי חנופה לקיסר רוסיה, כדי לכבוש את לבו.

כך אירע, לרוע מזלו, שבפעם האחרונה בה שלח מכתב חנופה לקיסר רוסיה, ובמקביל שלח מכתב הנושא בחובו ענייני ריגול סודיים ביותר לממשלת צרפת, התחלפו המכתבים בטעות והוא שלח את מכתב הסודות החשף - אל הקיסר הרוסי, ואילו את מכתב החנופה - למלך צרפת.

המפקד היטיב להכיר את יחסם של הרוסים למרגלים ובוגדים, והוא ידע כי סופו נחרץ. על אתר, ברוב ייאוש, נטל את רובהו הארוך וירה בעצמו למות כשהוא מסיים את חייו באמצעות אותו רובה בו איים לפגוע ברבי הקדוש. כן יאבדו כל אויבך ה'.

והיו עיניך רואות את מורייך

שח הגה"צ ר' יחזקאל אב"ד זאנבונד: היה זה בימי חורפו של הרה"ק ר' יחיאל מאדוויץ, לאחר תום תקופת מיונותיו של שלחן חותנו. ניגש אליו חותנו והושיט לו ציור עם סך נכדו, בו יוכל לסחור ולפרנס עצמו בכבוד מבלי להזדיק לבריות.

הרה"ק מאדוויץ, כתלמיד מובהק ונאמן לרבו הסבא קדישא מראדושיץ, דבוק היה באמונת חסמים עד לאחת ולא עשה אף צעד בחייו מבלי שנועץ קודם לכן עם רבו הגדול וקיבל את ברכתו. למהלך, אף הפעם, טרם שחלה את צעדיו בתחום המסחר, עשה את דרכו אל רבו ועשה אצלו את שבתו.

בעת שערך רבנו את שלחנו הטהור, נשא מדברות קדשו, ובין הדברים אמר כי אם נתון האדם חס ושלום במצב של צרה וסכנה, אזי סגולה בדוקה וגדולה עד למאד היא להעלות בעיני רוחו את דמות דיוקן רבו. במוצאי שבת קודש ניגש לרבי וביקש את ברכת הדרך, ויצא לדרכו כשדברי התורה הללו נשכחים עם הזמן מזכרונו.

אולם שוד ושבר, לא הרחיק לכת במסעו, והנה כמו משום מקום צצו להם שני גברתנים בעלי חזות מייאמת, שלפו נשק והכבירו באימים עד שהכריחו אותו למסור להם את כל אשר לו, על כספו וצורו, עגלתו ואף הסחורה שנשא עמו אל היריד. אך לא התפקדו הללו בכך, אלא בחששם כי ימסור אותם לשלטונות, היה שתרצחו נפש רחיל ושלח את גופתו אל הנהר הסמוך. ואכן, כשהחלטהם כן עשו, כפתו אותו היטב בחבלים עבים והחלו גוררים אותו אל הנהר, כשכל אותה העת הוא עצמו המום מהמתרחש ואף אינו מצליח לחלץ מפיו כל קריאה לעזרה.

רק כעבור כמה רגעים, לפתע עלו בזכרונו דברי הרבי באותה שבת. תיכף החל לצייר בדמיונו את דמות רבו, מעלה בעיני רוחו את דיוקנו המדויק ומחזק באמונת חסמים תמה.

מיד לאחר מכן - באורח נס של ממש, ראה ממרחק שני קוזקים רכובים על סוסים ובידיהם שוטים של עור. החל אפוא לזעוק לעזרה, לקרוא להם שיחשבו להצילו, ואכן החישו הללו את פעמי סוסיהם והצילוהו מידי המרצחים השפלים, ששתכסו לאחר מכן אסרו את השודדים והביאו אותם העירה למשפט. שם

לנוכח חומרת מעשיהם, פסק השופט העירוני להכות כל אחד מהם חמישים מלקות, ובנוסף לכלוא אותם למשך עשרים שנה בבית הסוהר.

אך הסתיים המשפט, והרה"ק מאדוויץ לא איחר לבוא לפני רבו ולספר לו את ההתרחשות הניגית שאירעה עמו את חסדי ההשגחה שהצילוהו מדרת שחת.

נענה הרבי ואמר: 'זוכר הנך את דבריי באותה שבת? אין זאת אלא שסגולה נוראה זו היא שעמדה לך להצילך מידי מבקשי נפשך. דע לך, כי לא היו אלה שני קוזקים שהצילו, אלא מלאכי מרום שירדו כדי להצילך!'

ורפא ירפא

אך כבן שש היה החסיד המופלג ר' יהושע ש"ב מראדושיץ, כאשר התייתם מהוריו ונותר יתום עגול, אומלל ובודד בעולמו. משראה כך הרה"ק ר' יששכר בער מראדושיץ, חס על הילד ואספו אל ביתו, דאג לכל מחזורו וגידל אותו כביכול היה זה ילדו שלו.

במשך שנים ארוכות סבל הילד מהופעתה של מחלת עור נוראה, מעין שחין שפשט בראשו ופשה עוד ועוד עד שהגיע כמעט לתוך עיניו, וכמעט שהתעורר בשתי עיניו כתוצאה מכך. רפואות שונות לא הועילו, סממנים כאלה ואחרים לא פעלו מאומה, והשחין הנורא המשיך ללוות אותו לאורך כל שנות ילדותו.

אך אם גדול היה סבלו בשנות הילדות, דאגה רבתי אפפה את לבו של הילד הטהור בהתקרב היום בו ייכנס לעול תורה ומצוות, וצרתו צרה - כיצד יוכל להניח תפילין של ראש, בעוד ראשו אפוף שחין פורח שאינו נראה כמתעתד להיעלם בקרוב והפצעים רק הולכים ומתברבים, מחמימים מיום ליום?

גמר הילד ואומר בדעתו, כי במוצאי שבת קודש, לאחר שהקהל כולו יסיים להיפרד מהרבי, ייכנס הוא אל הקודש פנימה ולא ייצא עד שיבטיחוהו הרבי נאמנה כי יזכה לרפואה שלמה בקרוב.

את מחשבתו לא איחר להוציא מן הכח אל הפועל, ותיכף במוצאי השבת הקרובה התייצב בחדרו של הרבי, פרץ בבכי ותיאר את הכאב המתמשך ואת השחין המייסר, את השנים הארוכות בהן הוא מנסה כל רפואה שהיא ואת העובדה שזה מכבר הודו הרופאים כי ידם קצרה מהושיע. 'איך אוכל להניח תפילין כך?' מירר הילד בבכי, 'כשראשי מלא חברבורות ופצעי שחין?'

הרבי התקשה לעמוד בצערו של הילד.

על אתר שלח ובייר אצל הרבנית, האם כבר הספיקה לטווף את כלי החוסר בו בישלה את הקונגל לשבת. קורת רוח עלתה על פניו כשנענתה הרבנית שטרם עשתה כן, והוא נטל את הכלי המוכתם בשמנונית הקונגל, ניגב את שיירי השמן באמצעות פיסת נייר והניח את הנייר עצמו על ראש הילד, תוך שהוא מצוה עליו לבל יסיר אותו מראשו כלל ועיקר, ואף לא בעת שינתו.

עשה הילד כדברי הרבי, והנה פלא ונס גלוי. ויהיה בבוקר, בציווי הרבי הסי הילד את פיסת הנייר מראשו וגילה כי השחין כולו, על המוגלה והדם שבו, נותר דבוק לפיסת הנייר ולא הותיר אף לא זכר כלשהו על ראשו!

פנינים מתורתו

באחד הבקרים הביט פעם הרה"ק ר' זאב וואלף מויטומיר בעל 'אור המאיר' מבעד לחלון בית מדרשו, החווה נכחו והצביע לתלמידיו: 'ראו נא, לבינת גבינה פורחת לה בחוץ...'

הביטו התלמידים נכחם, אך לפליאתם לא ראו מאומה מלבד אברך העושה את דרכו לתפילה, סליתו ותפיליו תחת שחיו והוא ממרה לעבוד את קונו. היו דברי רבם לפלא בעיניהם, אולם השכילו לחשוות ולהמתין להסבר.

'חמותו של אברך זה האיזה בו למחר לתפילה, הסביר הרבי, 'כדי שהלביבות שהכניע עבורו לארוחת הבוקר לא יתקררו. במחשבו זה הוא רץ לתפילה, וכידוע מאמר הבעל שם טוב שבמקום שמחשבתו של אדם - שם הוא. זו הסיבה שראיתי לבינת גבינה אצה לה ברחוב...'

ברוך זו היה מפרש הרה"ק ר' אליעזר דוד מראדושיץ בשם זקנו הסבא קדישא ר' יששכר בער מראדושיץ את שיחתם של אליעזר עבד אברהם, לבן ובתואל.

'וישום לפניו ללכלל ויאמר לא אכל עד אם דברתי דבריי ויאמר דבר: ויאמר עבד אברהם אנכי' נאמר באותה פרשה (בראשית כד לג-לד), וכך פירש:

בתואל ולבן הצעו לאליעזר לשבת, לסעוד את לבו, אולם היות והיה אליעזר באותה שעה קודם לתפילה לא נאות לכך, בטענה כי 'לא אכל עד אם דברתי דבריי, היינו שאסור לאכול לפני התפילה.

נענו הם בקוצר רוח: 'דברי! כלומר, התפלל במרצה, אל תמשוך את הזמן...'

ואילו אליעזר מצדו נענה ואמר להם: 'עבד אברהם אנכי! לא ככל המומנים אני, המריצים תפילתם כדי לסיימה ולהמשיך בענייניהם, אלא חפץ אני להתפלל כשם שלומני רבי אברהם, במתינות וביישור הדעת, בבדיקות והתעוררות הנפש.

נהרות

אורות של אמונה לדרך החיים

החזרת

מלוקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

גיליון יא פרשת שלח תשפ"ו

פניני דעת לנתיבות חיי היום

ישועת השם כהרף עין - הסוד להחזיק מעמד ברגעים החשוכים ביותר

נקרע וכידוע שאין קושרים לו חבל חדש אלא מוציאים אותו לחופשי. ויש פעמים שלפתע מתחוללת מלחמה, האויב נכנס לעיר וכולם נסים על נפשם וגם הוא ניצל ממוות לחיים.

החרב שהתהפכה ברגע האחרון

דברים אלו אינם רק משל, אלא עובדות היסטוריות ממש. כך התרחש עם הגאון מטורני רבי אהרן בורשטיין ע"ה. חיילי רוסיה פרצו לביתו כדי להורגו באכזריות בשעה שעסק בתורה, והוא רק ביקש מהם שיניחו לו לסיים את הקטע בספר הרמב"ם שבו נהג. בדיוק באותם רגעים ספורים פתח צבא גרמניה במתקפה פתאומית, החיילים הרוסים ברחו בבהלה, והרב ניצל בדרך נס ממוות לחיים.

הצלה פלאית ומרטיטה דומה אירעה בימי גזירות ת"ח ות"ט עם מו"ר רבי יעקב ז'ק ע"ה, אביו של החכם צבי ע"ה. הוא נתפס בידי הפורעים וכבר כרע על ברכיו מול הרשע שאזחו בחרב שלופה מעל ראשו. כהרף עין התהפך לב הרשע והוא חמל עליו ושילח אותו לחיים ולשלום. מן הנוכחים שם היו שטעו לחשוב שהצדיק הומת, ואף באו והעידו על כך בפני חמיו בעל שער אפרים ע"ה. אשתו כמעט ונישאה לאחד שיצא דינה להיות בביתו דינו של רבי העשיל ע"ה, עד שריחמו עליהם מן השמיים וההרוג בא ברגליו לביתו (ומא אותו מעשה נמנע רבי העשיל ע"ה מלהצטרף לפסקי היתר עונות).

הוראה למעשה:

מול כל קושי סבך או צרה שעומדים בדרכנו, עלינו לשון לעצמנו שוב ושוב כי מנהיג הבירה לא עזב אותנו לרגע. גם כשהמצב נראה חסר סיכוי מכל כיוון אפשרי, ייאוש הוא פגם באמונה ביכולתו של הבורא להפוך את הקערה על פיה בשנייה אחת. בפעם הבאה שניצבת מולנו חומה אטומה ניזכר באותה חרב שהתהפכה ממש ברגע האחרון, ונשאב משם כוח אדיר לבקש רחמים ולהאמין שישועת השם יכולה להתרחש ברגע זה ממש, שכן ישועת ה' כהרף עין.

האור שממתין בקצה האפלה

בימים קשים של משבר, כשהאדם חש שכל הדרכים נחסמו בפניו, תחושה כבדה של ייאוש מאיימת להשתלט על רוחו. מסלול החיים רצוף לעיתים בהתמודדות סבוכות בגוף בממון או בדין, אשר לפי חוקי ההיגיון והטבע נדמה כי נסתם מוחן כל פתח של הצלה. אך דווקא באותם רגעים חשוכים נמדדת האמונה האמיתית של היהודי. עליו לזכור תמיד כי כל מקרו ומארעותיו בין הטובה ובין לפרוענות באים עליו בהשגחה פרטית וישירה מאת בורא עולם, וכי הישועה יכולה להופיע כהרף עין בדיוק כאשר הכל נראה אבוד.

האזהרה הכפולה של התנא

יסוד עצום זה מופיע כהדרכה ברורה במסכת אבות (פרק א' משנה ט) שם קובע התנא כלל ברזל ואל תתייאש מן הפורענות. רש"י מבאר כי לדברי התנא ישנן שתי פנים. מחד גיסא הוא מזוהר את האדם העשיר והמצליח שלא יבטח בעושרו, שהרי הפורענות ממחרת לבוא ובכל רגע עלול המצב להתהפך, ועל כן עליו להיות תמיד בפתח כנאמר (משלי כ"ד) אֲשֶׁר יֵאָדָם מִפֶּתַח תְּמִיד.

מאידך גיסא אם חלילה כבר באה פורענות על האדם והוא מתייאש מן הישועה, על כך קורא התנא ואומר לו 'אל תתייאש', לפי שהישועה קרובה לבוא כפי שנאמר (ישעיה נ"א) הֵן לֹא קָצְרָה יַד ה' מִהוֹשִׁיעַ. דברי התנא באים ללמדנו ששום מצב אינו מקובע אלא הכל נתון בידי של מלך מלכי המלכים המסוגל לשנות כל גזירה.

ישועה עד הרגע האחרון

משום כך גם בתוך עומק הסבל והצער חייב האדם להתחזק באמונתו ולא להרפות. אדם העומד למשפט ונדמה לו שייצא חיוב, יכול עדיין לערער לערכאה גבוהה יותר, ואף אם מיצה את כל הערכאות עדיין פתוחה בפניו הדרך לבקש תנינה מהמלך בעצמו. חז"ל (ברכות י) קבעו כי אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים. המציאות תוכיח כי לעיתים אפילו כאשר הגידון כבר עומד על הגרדום התבל

בצל האמונה

פרקי חזון לחיים של רוגע ושלווה

הזמן שלא יחזור - המפתח לגילוי התפקיד המיוחד שלנו בעולם

בלעדיך זה פשוט לא יקרה

פעמים רבות אדם מביט על העולם הגדול, על ההמונים הסובבים אותו, ומרגיש כי הוא רק טיפה בים. המחשבה המיידית שואלת בשביל מה אני מתאמץ, קרי תמיד יימצא מישהו מוכשר יותר או צדיק יותר שיעשה את העבודה במקומי. כנגד מחשבה זו אמרו חז"ל (אבות א' ט) אִם אֵין אֵין לִי מִי לִי. כל אדם נשלח לעולם עם שליחות מיוחדת ותיקון ספציפי שרק הוא מסוגל לבצע ואין אף אדם אחר בבריאה שיכול לעשות זאת במקומו. משום כך לכל נברא יש את יצרו המיוחד שלו ואת ההתמודדות השייכת לו בלבד. על כך אמרו חכמינו ז"ל (אבות ד' ט) אֵין לָךְ אָדָם שְׂאֵין לוֹ שְׁעָה, שכן לא ייתכן שהאדם לא יקבל מן השמיים את ההזדמנות והשעה הראויה לו להשלים את שליחותו העליונה.

ניקת היחיד מכותו של הציבור

אך כאן מגיעה הסתייגות עמוקה. אדם עלול לחשוב שאם אכן תפקידו כה ייחודי, אולי כדאי לו להתנתק מהציבור ולפעול לבדו. לשם כך ממשך התנא ומעורר (אבות א' ט) וְכִשְׁאֵין לְעַצְמִי כֹה אֵין. כל הכוח שיש ליהודי לפעול פעולות כבירות ולתקן תיקונים עליונים, יונק אך ורק מהיותו חלק בלתי נפרד מכלל ישראל. זו הסיבה שצדיקי הדורות הקפידו תמיד לכוון לפני כל מצווה שהם עושים אותה בשם כל ישראל, כי רק מתוך החיבור השלם לכללות נשמות ישראל שאין בהן פגם, המצווה מקבלת את כוחה לעלות לגבהים ולהאיר.

למה התן מקבל שעון מזהב

לאחר שהבין האדם את ייעודו, עליו להכיר בערכו העצום של כל רגע ורגע בחייו כסיומו של אותו מאמר חז"ל (שב) וְאֵם לֹא עֲכָשׂוּ אִמְתִּי. הרה"ק בעל בית אהרן מקרלין ע"ה (פר' ויש דה ויאמר) מסביר שהמילה 'אמתי' שואלת מתי יחזור העכשיו הזה, והתשובה היא שלעולם לא. מרגע בריאת העולם לא הייתה ולעולם לא תהיה שעה הדומה לחברתה, ולכל רגע יש את התיקון המיוחד הממתין רק לו.

כעין דברים אלו השמיענו גם האמרי אמת מגור ע"ה, והסביר בכך את המנהג שנותנים לחתן שעון זהב. הרי דרך העולם היא שהכיסוי תמיד זול יותר מהחפץ שבתוכו. אם השעון עשוי מזהב, הרי שהזמן שאותו הוא מודד יקר לאין ערוך מזהב ופנינים. על האדם לדעת שאיבוד זמן הוא נזק בלתי הפך, וכמו שאמרו בגמרא (ב"מ קט) על מלמד דרדקי שלימד טעות לתינוקות שזה פסידא דלא הדר. והקשו בתוספות (שב) מדוע זה הפסד שאינו ניתן להחזרה, ומתרגמים שאמנם אפשר ללמוד את ההלכה שוב, אך את אותה שעה עצמה אי אפשר להחזיר לעולם מפני שבאותה השעה התבטל לו לימוד של אמת.

מתנה הדשה בכל בוקר מחדש

רוח הדברים נמצא כבר בדברי האר"י הקדוש ע"ה שאמר שמבריאת העולם והלאה אין יום שדומה לחברו ואין צדיק שדומה לחברו. ובכך עורר הרה"ק המגיד מקוזניץ ע"ה בעבודת ישראל (אבות פ"ז מ"א) שלא יניח אדם לימים לחלוף לריק, שכן מיים לידתו מקבל האדם בכל יום ניצוץ חדש וחלק מסוים שעליו לתקן באותו היום ממש, ומי ישלם לו את חסרון הימים שעברו לבטלה.

כדי לבצע את המשימה המיוחדת הזו, הבורא מעניק לנו כוחות מיוחדים בכל בוקר. כמו שכתב הרה"ק בעל קדושת לוי ע"ה (פר' ראה דהראת), הקדוש ברוך

המשך בעמוד הבא

הנר ששיב לדלוק – סוד אריכות הימים של המזכה את הרבים

הכוח שפותח שערי חיים

השאיפה הטבעית העמוקה ביותר של כל אדם היא להותיר אחריו חותם של משמעות ונצח בעולם. אנו משקיעים כוחות עצומים בבניית משפחה, בהשגת קניינים ורווחים ובעמל כפיים, אך לעיתים אנו שוכחים כי המפתח העוצמתי ביותר להשפעה ולחיים נמצא ממש בהישג ידינו. היכולת לקחת אדם נוסף, להאיר לו פנים, לקרב אותו לאבינו שבשמיים ולזכות אותו במצווה, אינה רק מעשה של חסד אצילי. מפי ספרים וסופרים אנו למדים כי "זיכוי הרבים" הוא כוח מחיה כפשוטו ממש, כוח המסוגל לבקוע שערי שמיים, לשנות גזירות ולהוסיף לאדם שנות חיים טובות כדי שיוכל להמשיך להפיץ את אורו.

הרדת הנפש בשערי המוות

עדות נראה ומפעמים לכוח העצום הזה מובאת בספר קב הישר (פרק יח). מובא שם מעשה פלאי שהעיד על עצמו רבי אברהם בר יהודה מורה צדק בקהילת קרמניץ בהקדמת ספרו 'חיבורי הלקט' (אשר בטעות נשתרבו ייחוסו על ידי המעתיקים לבעל סיבולי הלקט). הוא מתאר בגילוי לב כיצד חלה ורוחק לערש דווי, והייסורים והמכאובים רבו עליו עד שקרוביו התרחקו ממנו והוא חש שהפך למשא על בני ביתו. מעיו המו וליבו חל בקרבו מרוב פחד בראותו כי הוא עומד לצאת לדרך רחוקה של בית עולמו, כשהוא מרגיש שבאמתחתו צידה מעטה בלבד (כדברי מר עקיבא בנמרא בכחכות שקרא לכך 'אורחא רחיקא וקולא זודתא').

מצבו הלך והחמיר משעה לשעה, איבריו החלו להתקרר והוא הגיע ממש עד שערי מוות ולשליבי נסיסה. בני משפחתו ושאר קרוביו שראו בחושי כי הגיעה שעתו וימי חולדו עומדים להסתיים, יצאו מן החדר והמתונו בחדרה ליציאת נשמתו.

המלאך עם הנר הדולק

דווקא באותם רגעי אימה וחושך התרחש הפלא. מתוך ערפול החושים ראה החולה מולו אדם הנר קומה עומד לפניו ובידו נר דולק. לפתע התחיל הנר להבהב ולכבות, אך מיד בהרף עין שב לדלוק באור גדול ובהיר. שאל אותו החולה מה פשר המעשה הזה בנר, והאיש השיב לו כי הנר מרמז לנשמתו. ימי חייו הקצוצים אכן עברו והגיעו לקיצם ועל כן החל הנר לכבות, אך באותה שעה התרחש דיון בבית

דין של מעלה. המיימינים והמשמאילים שקלו במאזניים את זמיותו, והשם יתברך ברחמיו הורה למלאך לעצור את הדין והוסיף לו שנות חיים.

הסיבה לאותה תוספת חיים פלאית נאמרה לו במפורש, והיא משום שעוד לאל ידו לזכות את הרבים. המלאך בישר לו כי נפלה ההכרעה בשמי מרומים שבים השלישי הוא יקום מחוליו וישבו לאיתנו. ואכן כך בדיוק הוותה, הסיפור אירע שלושה ימים קודם חג השבועות, ובימים טוב הראשון של החג קם הרב ממיטת חוליו, הלך לבית הכנסת והרגיש כברייה חדשה ממש. באותה שעה אור כנבר חלצו וניגש לכתוב את פירושו כדי לזכות בהם את ישראל (ישו אמרים שחיבר זה הוא 'חיבורי הלקט' שיצא לאור בקהילת קרמניץ וחיבר אור גדול לעולם). בזכות אותה התמסרות לזיכוי הרבים, זכה המחבר לתוספת של למעלה מחמש עשרה שנות חיים.

הקורבן הגדול מכולם

מעשה זה ממחיש בפועל את היסוד העצום שכתב בעל האור החיים הקדוש (ויקרא א ג) על הפסוק אדם כי יקרוב ממך קרבן לה'. הוא מאמר שקיימת כאן קריאה פנימית וציווי לאנשי חיל להשתדל לקרב לבבות של יהודים אל השם יתברך. הקורבן הנפלא והאהוב ביותר שאדם יכול להקריב הוא לקחת יהודי שהתרחק ולהשיבו לדבקות בבוראו. אדם שעוסק בזיכוי הרבים הופך להיות כה אהוב בשמיים עד שחזל הבטיחו שאין חטא בא על ידו, שהרי מי שמייעץ כל כך הרבה אור בעולם, מן השמיים שומרים עליו ומעניקים לו חיים כדי שימשיך במלאכת הקודש.

נקודה לחיים:

ההבנה שזיכוי הרבים מגן ומציל חיים אינה שייכת רק למחברי ספרים ולגדולי תורה, אלא זוהי משימה ויזומית שכל אחד מאיתנו יכול לאמץ בשתי ידיים. לכל אחד יש מעגל השפעה משלו, בין אם זה בתוך הבית, בקרב החברים או בבית הכנסת. מילה טובה ושטח אמונה יהודי שבור, רכישת ספר לימוד והנחתו בבית המדרש לטובת הלומדים, או ארגון של לימוד משותף – כל אלו הם מעשים עצומים של זיכוי הרבים. כשאנו דואגים לרוחניות של הזולת ומחברים אותו להשם יתברך, אנו הופכים לשותפים בבניין העולם, והקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו מרעיף עלינו שפע, בריאות ואריכות ימים

הסוד לשמר את ההתלהבות בכל מצווה ומעשה

הפער שבין הרצון למעשה

פעמים רבות אנו מקבלים על עצמנו קבלה טובה או ניגשים לקיים מצווה מתוך התלהבות עצומה והשתוקקות הלב. אנו מתכננים לקיים אותה כהונק, בכל הדקדוקים והכוונות. אך הפלא הוא שברגע שאנו ניגשים לביצוע המעשי בפועל ההתלהבות הולכת ופוחתת, ואנו מוצאים את עצמנו מקיימים את הדברים כמעט מתוך הרגל. פרשת שלח פותחת בפנינו צוהר להבנת סוד ההתלהבות מתוך מצוות הלה שנאמר בה (במדבר טו, טז) וְהָיָה בְּאֲבָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תְּרִימוּ תְרוּמָה לַה' ראשית עֲרִסְתֶּכֶם חֶלֶה תְּרִימוּ תְרוּמָה. במושג של קדושת ה'ראשית' טמון יסוד גדול.

צדיקי אמת ע"ה האירו את התופעה הזו מתוך מבט פנימי ועמוק, כאשר האדם מתעורר ברצון טוב במחשבתו רק הקדוש ברוך הוא מבחין בכך, והתלהבות טהורה זו שמורה מכל המקטרגים ועולה מיד לרצון. אך ברגע שהאדם עובר משלב המחשבה לשלב המעשה הדבר מתגלה לעיני היצר הרע, והוא מתעורר מיד להסיח את דעתו ולהפריע לו בכל דרך אפשרית בקיום המצווה.

מחשבה טובה המצטרפת למעשה

משום כך מעניק הקדוש ברוך הוא שכר מיוחד על המחשבות הטובות, משום שהן נקיות וגבוהות יותר מן המעשים עצמם. חז"ל לימדונו במסכת קידושין (סז) כי מחשבה טובה הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה, שהרי המעשה לעולם אינו מושלם ואינו מאיר ללא אותה מחשבה טהורה שקדמה לו. הליקוטי מוהר"ג (תורה עב) מעמיק בכך וכותב כי בתחילת ההתעוררות של האדם לתשובה הוא זוכה להתעלות למעלה ממדרגתו ואף להמית את יצרו, אך לאחר מכן היצר חוזר ומתגבר כנגדו ביתר שאת. הסיבה לכך היא שכעת האדם גדול ומרומם יותר מבתחילה, וידוע הכלל כי כל הגדול מתברו יצרו גדול הימנו, ולכן האדם נצרך לתוספת כוח והתגברות כנגד אותו יצר המתחדש עליו.

הכוח הטמון בהכנה ובדיבור

העצה המעשית להינצל מאותו קטרוג טמונה בהכנה שקודם המעשה. לפני שאדם ניגש לקיים מצווה או לעשות מעשה טוב, עליו לקבל על עצמו בדחילו ורחימו לקיים את הדבר במסירות נפש. כאשר הוא עושה זאת, המחשבה הטובה מצטרפת למעשה, והדבר נחשב לו כאילו כבר קיים את המצווה בשלמות כרצונו. על ידי כך נחלש כוחו של היצר הרע ואינו יכול למנוע בעדו מלהשלים את העשייה מתוך שמחה והתלהבות.

בעל השפת אמת ע"ה (מסות תרל"ט) מדייק זאת מן הפסוק ככל היוצא מפיו יעשה. לכאורה התורה הייתה צריכה לכתוב כל היוצא מפיו יעשה, אך התוספת של אות הכ"ף באה ללמדנו יסוד עצום. התורה יודעת שכמעט אי אפשר לבצע את המעשה באותה התלהבות עצומה של רגע ההחלטה, ואין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו. לכן היא מבקשת מאיתנו לעשות "ככל" האפשר, להשתדל להתקרב עד כמה שניתן לאותה התלהבות שהייתה בנו בראשונה.

הקבלה שמויזרת מציאות

על האדם מוטל לעשות פעולות אקטיביות כדי לשמר את אותה התלהבות ראשונית ולא ליפול למלכודת השגרה, שעליה התאונן הנביא (ישעיהו כט, יג) וְתָהִי יְרֵאתָם אֲתִי מִצְוֹת אֲנִישֵׁי מִלְמָדָה. על כך נאמר (דברים כג, כד) מוֹצֵא שִׁפְתָי תִּשְׁמֹר וְעֵשִׂיתָ כְּאִשֶׁר נִדְרָת. התפארת שלמה ע"ה מפרש שמדרך העולם אדם נדר בחשק נמרץ ואחר כך מתקרב, ולכן הכתוב מעורר אותנו לעשות "כאשר נדרת", כלומר באותה התלהבות של שעת הנדר. הדרך לעשות זאת היא על ידי 'מוצא שפתין תשמור', להעלות בויכרון בשעת המעשה את החשק הטהור של ההתלהב.

בעל השפת אמת ע"ה (כ"ג תרל"ח) מוסיף כי עצם הקבלה בדיבור נותנת באדם כוח מעשי להוציא את הדברים מן הכוח אל הפועל. הנדר והקבלה עושים רושם ומסייעים מאוד לאדם, ולכן נאמר (תהלים קט, ק) נִשְׁבַּעְתִּי וְאֶקְיָמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפָּטֵי צְדָקָךָ. מסיבה זו אנו מקבלים עליו עול מלכות שמיים פעמיים בכל יום, כדי שקבלה זו תעניק לנו כוח סיוע לכל אורך היום, ותבטיח ש'ראשית העריות' שלנו תקדש את כל העשייה כולה.

הוראה למעשה:

כשאנו עומדים לפני עשיית חסד, קביעות עיתים לתורה או כל קבלה טובה, אל לנו למהר ולגשת מיד לביצוע. נקדיש רגע אחד כדי לומר בפה מלא ובהתלהבות את הרצון הטוב שלנו. הביטוי המילולי של הקבלה והכוונה הטהורה יוצרים מעטפת של הגנה סביב המעשה שלנו, מנטרלים את ההפרעות של היצר, ומעניקים לנו כוח פנימי חזק לשמר את ההתלהבות והשמחה של ההתלהב לאורך כל הדרך.

בְּצֵל הָאֱמוּנָה המשך מעמוד קודם

הוא משיפע בכל יום בהירות חדשה ושכל חדש שלא היו לאדם אתמול. זהו הרמז בדברי חז"ל (תנחומא פר' כי תצא ג) שמצווה לא תעשה הן כמניין ימות החמה, כי לכל יום ישנה הארה ייחודית המיוקרת לאדם לעשות את עבודתו המיוחדת לאותו יום.

הפעולה הקטנה שמחזיקה את העולם

מלבד המצווה המיוחדת לכל יום, ישנו יסוד שאי אפשר לוותר עליו לעולם. כדברי הרה"ק רבי משה מקוברין ע"ה שכל יום שבו יהודי אינו עושה חסד, הרי זה יום החסר בתיקונו, ואפילו אם עסק באותו יום רק בתורה ובריאה.

הבריאה כולה הושתתה על מידת החסד, כנאמר (תהלים פג, ג) עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה, וביאר האר"י הקדוש ע"ה שכל בריאתו של עולם היא מהסיבה שמדרך הטוב להיטיב. כדי שאותו חסד עליון ימשיך לקיים את העולם דבר יום ביומו, אנו נדרשים לכלל הגדול של הבעל שם טוב ע"ה המלמד שהשם יתברך מתנהג עימו כצל, בבחינת ה' צֶלֶק על יד יִמְיָךְ. מכיוון שהנהגת הבורא פועלת כהשתקפות מדויקת של מעשיו, הרי שכאשר יהודי מקפיד לעשות חסד למטה בכל יום מחדש, הוא מעורר בכיכול את מידת החסד העליונה להשפיע חיים וקיום על העולם כולו, וללא עשיית החסד שלנו למטה לעול חלילה להיפגם הקיום של העולם עצמו.

כשנפקה את העיניים בבוקר, נזכר שאנו ניצבים בפני יום חדש לחלוטין שלא נברא מעולם ולעולם לא ישוב. יש לנו משימה מדויקת שרק אנחנו מסוגלים לבצע היום בתוך כלל ישראל. לא נדחה דברים למחר, נצל את הרגע הנובח באמונה שלמה, ונודא שלכל הפחות נעשה מעשה חסד אחד קטן שיאיר את יומנו ויועורר עליו חסדי שמיים מרובים.

ובחרת בחיים

גיליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק ששי: נגיד לעמו בצלו של שלטון אימים

באותה תקופה בה משל מולאי זידאן בתארודאנית, גלה לשם רבי משה הנגיד גם הוא. היו אלו השנים שבהן, כזכור, נדדו הלכו בני פאס וסאלי וערים נוספות ממקומן. רבי משה, נגיד היה על בני תארודאנית, ומקורב מאד אצל המושל מולאי זידאן. אפס, כדרכה של משפחה מרושעת ומטורפת זו, היה רבי משה נתון לשגיונותיו של המושל, שהתעלל בו ללא הרף, ואף נטל הימנו ממון הרבה.

"בימים ההם בעת שהיה מולאי זידאן מושל בתארודאנת היה ה"ר משה בן עטר נר"ו בר המעולה ונבון כה"ר ש"ט נ"ע אצל מולאי זידאן בתארודאנת, והיה נגיד על קהל תארודאנת, והיה מיסר אותו ומענהו וקונסו ממון רב בכל עת ורגע"ו ימי מלכותו של מולאי זידאן לא נמשכו זמן רב. כשנה משל בתארודאנית, ואז נהרג אף הוא.

"...ובערב פסח ש' התס"ז לייצ"י י"ב לחדש ניסן המכובד באה שמועה שמולאי זידאן מת ומיתתו... שהיה שוכב על מטתו שכור וחנקוהו... ומת..."
באותה שעה חזר רבי משה למקנס, ואמו של מולאי זידאן, ששמעה על תפקידיו אצל בנה, כיבדה אותו כבוד גדול, ואף החלה להשתמש בו לשליחויות וענייני מסחר שונים. לא חלף זמן מרובה עד שהוא הפך להיות איש סודו הקרוב של המלך, ברמה כזו שאף האפילה על עצמת מעמדו של הנגיד הקודם, ר' אברהם מאימראן.

"...ואחרי שמת מולאי זידאן בא הר"מ הנז' אצל אמו ושמעה שהוא היה אצל בנה ומשרת אותו וגדלתו ורוממתו ונתנה לו ממון רב לשאת ולתת בו והיה הולך ושב אצלה ומביא לה דורונות ומנחות. אח"כ הזכירה שמו למלך מסיר"ה ושמח בו והיה מביא לו אבנים טובות ומרגליות וכלים מכלים שונים של המלכים, עד שנתגדל עם המלך והשרים הגדולים ועבדי המלך והסריסים וכל נשי המלך, כולם יודעים אותו יותר מה"ר אברהם מאימראן"

למען האמת, היה תפקידו של רבי משה בלתי נעים בעליל. כמו יתר ה"נגידים" היה עליו לעסוק בגביית המסים, שהמלך הרשע הטיל על היהודים חדשים לבקרים. שותפו בתפקיד זה היה ר' ראובן בן קיקי ז"ל. לצד זאת שימש רבי משה בתפקידים נוספים בארמון המלך, ובין היתר כיהן בתפקיד שליח החוץ שעליו הוטל לקבל את פניהן של משלחות שהגיעו אל הארמון ממדינות אחרות, והוא גם היה זה שחתם בשם המלך על חוזה השלום ועל הסכמי הסחר שבינו ובין ג'ורג' הראשון, מלך אנגליה.

פניני אור החיים

ההבדל בין 'האם לעשות' 'ל'כיצד לעשות'

שְׁלַח לָךְ אֲנָשִׁים וַיִּתְרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִשְׁהָ אֲבֹתָיו תִּשְׁלַחוּ כָל נְשִׂיא בְהֶם: (במדבר יג ב)

בפרשת השבוע קוראים אנו על חטא המרגלים. החטא שנעשה 'בכיה לדורות'. ומנגד, בהפטרה מוצאים אנו מרגלים אחרים ששלח יהושע בו נון לפני כניסתם של בני ישראל לארץ, ושם הכל בסדר גמור. באו, ריגלו, חזרו, לא היה במעשיהם כל דופי.

מה ההבדל?
אומר האור החיים הקדוש: תלוי מה המטרה בריגול.
אם מטרת הריגול לפקפק חלילה בציוויו ה', אולי כן מתאים, אולי לא מתאים, אולי זה בלתי אפשרי חלילה, זה חטא גדול.

אצל יהושע בן נון הם היו בתחוים בצדקת הדרך, עולים לארץ בלי שום פקפוק; הם רק חיפשו ללמוד את השטח לדעת 'כיצד' לעשות זאת.
מותר לך לחשוב מה הדרך בה תוכל לקיים את רצון ה', אך מצוות ה' הם לא דבר שתלוי בדעת האדם אם כן לקיים או חלילה לא לקיים.
מקיימים בכל מקרה, ומחפשים דרכים לדעת איך לעשות זאת.

בתחבולות תעשה מלחמה:

שלוחו של אדם כמותו

שְׁלַח לָךְ אֲנָשִׁים וַיִּתְרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִשְׁהָ אֲבֹתָיו תִּשְׁלַחוּ כָל נְשִׂיא בְהֶם: (במדבר יג ב)

המרגלים ששלחו לרגל את הארץ, היו בתחילת דרכם צדיקים. הם נבחרו על פי ה' הבוחן לבות וכליות, והפסוק מעיד עליהם "כולם אנשים שהם צדיקים".

אז איך הם נפלו לכוה חטא נוראי?
מבאר לנו האור החיים הקדוש את המושג 'שליחות':

השליח לא רק מבצע פעולה זו או אחרת בשליחותו של המשלח, אלא נעשה ממש כמו המשלח. אתה שליח של פלוני, אתה כעת כמוהו, על דעתו ועל כוונתו.

המאמץ חשוב

וְעַבְדִּי כָלֵב עֲקַב הִיְתָה רוּחַ אַחֲרֵת עִמּוֹ וַיִּמְלֵא אַחֲרָיו וְהִבִּיאֲתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה וַיִּרְעוּ יוֹרְשָׁנָה: (במדבר יד כד)

כחוט השני עובר המסר הבא בדברי האור החיים הקדוש, שחשיבות מעשי המצוות אינה רק 'מה עשית' אלא 'כמה השקעת עבוד המצווה' וכמה אתה מוכן להתאמץ לקיים את דבר ה'.

אחרי חטא המרגלים, כאשר מתוך שנים עשר איש, היו שנים שלא השתתפו בחטא המרגלים, וקידשו שם שמים, משבחת התורה במיוחד את כלב בן יפונה, **"ועבדי כלב, עקב הייתה רוח אחרת עמו"**.

יהושע וכלב, שניהם לא השתתפו חטא המרגלים, ושניהם היו היחידים שנכנסו לארץ, כמבואר בתורה. ובכל זאת בפסוק הזה מקבל כלב בן יפונה שבח מיוחד, יותר מיהושע בן נון.

מאיר האור החיים הקדוש את עינינו בזה:

יהושע בן נון זכה לברכה מיוחדת ממש רבינו ל"ה יושיע"ך מעצת המרגלים". ברכת הצדיק ליוותה אותו. לצדיק יש את הכח לפעול דברים גדולים, וברכת משה רבינו עמדה ליהושע בן נון.

אצל כלב בן יפונה הייתה ההתמודדות הרבה יותר קשה. הוא התגבר בתעצומות עוז, הלך להתפלל על קברי אבות שינצל מעצת המרגלים, ועמד בנסיון בגבורה:
על כך משבחת אותו התורה.

קח לך יועץ טוב

וְעַבְדִּי כָלֵב עֲקַב הִיְתָה רוּחַ אַחֲרֵת עִמּוֹ וַיִּמְלֵא אַחֲרָיו וְהִבִּיאֲתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה וַיִּרְעוּ יוֹרְשָׁנָה: (במדבר יד כד)

'ועבדי כלב - עקב הייתה רוח אחרת עמו, ומלא אחר'.

זה נשמע כאילו היו כאן שני צדדים, והוא, כלב, הלך ובחר אחד מן הצדדים.

הוא לקח את הרוח האחרת, ומילא אחרי דבר ה'.

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

רוח שטות

דאגה אפפה את העיר סלונים, חרדה של ממש לגורלה הרוחני של העיר ולנשמותיה המעודנות והמוזככות של יראי החטא שבה, בניה ובנותיה המסולאים בפי.

הלא כך דרשו רבותינו ז"ל (יומא לט): "תנא דבי רבי ישמעאל, עבירה מטממת לבו של אדם, שנאמר (ויקרא יא, מג): 'וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם וְנִטְמַתְּם בָּם', אל תקרי 'וְנִטְמַתְּם' אלא 'וְנִטְמַתְּם'. לא ייתכן אפוא להישאר שאננים לנוכח הפרצה החמורה בחומת הכשרות, כשהשוחט דמתא התברר כאדם קל דעת, שקופה של שרצים תלויה לו על גבו ומקרקשת בקול רם כמכריזה ללא בוש: 'הנה אני'.

מתבקש היה כי יפנו אליו, יתרו בו לבל ימשיך בדרכו הרעה, שהרי נצטוונו (דברים א, יז): "לא תגורו מפני איש", אולם מאידך כבר אמרו חז"ל (הולין י): "חמירא סכנתא מאיסורא", ומה להם להתגרות באדם שכזה - אשר מלבד עזות פניו עוד היה מקורב לבעלי השררה והממון שבעיר, מה שהפך אותו ליגברא אלימא על כל המשתמע מכך.

נותרה אפוא הדאגה לשלום העיר וטהרתה ביד המרא דאתרא, הלא הוא הגאון ר' אייזל חריף זצ"ל. הוא אשר אל חת מפני איש, וכך גם בהיותו חכם היהודים היו באמתחתו אי אלו פתרונות מקוריים למצבים מעין אלו.

זימן ר' אייזל את השוחט אליו, לשיחת שימוע שמטרתה ברורה.

'עליך לעזוב תיכף ומיד את משרתך' הודיע לו ללא משוא פנים ובנימה חריפה, 'ואם לא תעשה כן - אפרסם בכל העיר, ואף אחד מיהודי העיר לא יתן לאכול משחיתך!'

הלה עטה ארשת תם, נשא מבט משתומם אל הרב ועשה עצמו כביכול אינו מבין במה דברים אמורים ועל מה יצא הקצף.

לה אייזל לא היו משאבי כח וזמן מיותרים כדי להיכנס לוויכוח עקר אודות נכונות הצעד בו נטל, והוא גזע באבחה אחת כל ניסיון להיגרר לכך.

'ודאי ידוע לך מאמר חז"ל (סוטה ג): כי אין אדם חוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות' הפנה אליו ר' אייזל מבט והלה הנהג לחיוב, 'נמצאנו למדים כי החוטא משול לבהמה אשר אין בה דעת'.

כאן שיפד אותו ר' אייזל במבט נוקב והמשיך: 'אם כן, בשעה שהנך שוחט בהמה - הרי אתה עובר על לאו דאורייתא (ויקרא ט, טז): 'לא תעמד על דם רעך', ומה לך כי תלין על כך שאסרתי עליך לשחוט?...

בשרו של הלה נעשה חידודין חידודין לנוכח תגובה חריפה זו, ובתוך רגעים ספורים הוא מצא את עצמו משתרך אל מחוץ לחדרו של ר' אייזל בבושת פנים, לאחר שהבין היטב את המסר.

אודות המרגלים מספרת התורה הקדושה (יג, כו): 'וַיִּלְכְּוּ וַיָּבֵאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן, וּרְבִינֵי הָאֹרֹן הַחַיִּים הַקְּדוֹשׁ זִיעָא' עומד על לשון הכתוב ואלו דבריו: "כי אדם גדול, כשיודמן לפניו עבירה ויגש לעשות, פורחת ממנו נפשו הרמה ונכנסת בו רוח שטות, ואז יקרב לעשותה. ולצד שהכתובים מעידים שהאנשים ההמה נשיאי ישראל וגדולי

הנפש, לזה העיד הכתוב כי בשעת מעשה הרע כשבאו למשה לדבר דברי רשע, 'הלכו', פרוש, פרחו מהם אורות הקדושות מנשמתם, ואז 'ויבואו'.

הבה נתבונן בכך. אם נבחן לרגע את השוטה המצוי, המשוגע של העיירה, נשים לב לכך שאין בו שום דבר חיצוני השונה משאר בני האדם. הוא אינו חירג או סומא, איננו אילם ואף לא גידם, קומתו כשאר הבריות וכך גם תואר פניו. אך הוא עדיין, היה ונותר שוטה. מה מאפיין אותו בכל זאת?

השוטה הינו אדם שאינו מתבונן, אינו בוחן את המציאות בעיניים פקוחות ובעיקר אינו רואה עצמו מחויב לפעול בהתאם למחויבויות, תוצאות עתידיות ושכל ישר.

כשאדם ניצב אל מול ניסיון רוחני, עומדת לפניו הברירה האם לחשב שכר עבירה כנגד הפסדה והפסד מצוה כנגד שכרה, אם להתעכב לרגע על השאלות המהותיות - לפני מי הוא עומד ועתיד ליתן דין וחשבון.

הבחירה האם להתייחס לנתונים אלה, לנקודות הקריטיות הללו, היא שתקבע בסופו של דבר האם הוא אדם שפוי ומיושב בדעתו, או שמא אינו שונה במאום מאותו משוגע, שוטה שעל אף תדמיתו החיצונית אינו אלא מיצג אנושי עגום.

נמצא שלמעשה אנו נמצאים במהלך החיים באופן קבוע בצל אותה החלטה גורלית - האם להיות שפוי או שוטה, אדם או בהמה. שוב ושוב נתייצב בחזית הזו, בפרשת הדרכים המתאגרת הזו, ותפקידנו ושליחותנו בעולם הם רק להחליט, לבחור נכון.

אם נרצה המחשה חיה לכך, דוגמה מהחיים, הנה לנו.

סיפר גאון המוסר ר' אליהו דסלר זצ"ל אודות אדם מסוים אותו הכיר, אשר סבל מרורות ממחלת הסכרת ל"ע, והיה זה בדור בו טרם נפוץ האינסולין, כך שהדרך היחידה להילחם במחלה הייתה אך ורק הזירות מופלגת מצריכת מאכלים עתירי סוכר.

אבל מה, לאותו אדם היתה חולשה לשוקולד. חולשה אנושית, אולי אפילו לגיטימית, אך במקרה שלו - מסכנת חיים.

'ומה אתם חושבים?' שאל הרב דסלר רטורית, 'האם נדמה לכם שהוא יתיר על כך?'

לא ולא. הוא התפתה שוב ושוב, נפל פעם ועוד פעם במלכודת המתקתה ובכל פעם מחדש התמרמר ונזף בעצמו על החולשה, על הנפילה. אלא שגם זה לא נמשך הרבה זמן.

מהר מאד הוא עבר ממרירות ודכדוך - להשלמה שקטה, ומשם עד שזה הפך לאידיאל של ממש הייתה הדרך קצרה. הוא כבר שש ושמה עם כל אכילה, כל טעימה. וכבר אמרו בעלי המוסר על דברי הגמרא (יומא פו): "כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה - נעשית לו כהיתר", כי זה בפעם השניה. בפעם השלישית זה כבר הופך למצוה...

חלפה שנה וחצי של הנאה מופקרת, של התמכרות חסרת שליטה, ומצבת שיש צנועה סיפרה את סיפור חייו הקצר להחריד של אדם שלא עמד בפיתוי, אדם שנכנסה בו רוח שטות והוציאה אותו מן העולם.

כח המשלח בהשליח

הגאון בעל 'דובב מישרים' מטשעבין זצ"ל סיפר שרבינו הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל שידך את בתו עם חתן מעיר בראד, ובהיות הגרעק"א איש חלש ולא היה יכול לנסוע בעצמו אל השמחה, ביקש מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל בעל שו"ת 'בית אפרים' שיהיה שליחו בשמחת השדוכין. והגאון ה'בית אפרים' השתהה זמן רב במסיבת השמחה, מה שלא היה דרכו בכך לשבת במסיבת מרעים זמן ארוך. וכששאלוהו למה הוא מאריך בישיבה שלא כדרכו, ענה, שמכיון שהוא עכשיו שליחו של הגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל על כן הוא מרבה בישיבה כדי שיתארך זמן שליחותו להיות שליחו כמותו של הגרעק"א זצ"ל... כי השליח מקבל מעלות ומדרגות המשלח, ועל כן האריך הגרא"ז בעשיית שליחותו של הגרעק"א כדי שיקבל יותר יותר ויותר מגודל מדרגתו של המשלח (להורות נתן, פרשת שלח, עמוד טז).

דבר פלא סיפר הרה"ח ר' הלל ווינד ז"ל, שהיה משמש בקודש אצל הרה"ק מהר"א מבעלזא זיע"א, כי פעם אחת לפני ראש השנה, היה זה בערך ג' שנים לאחר המלחמה באירופא, הגיעו אז בבי דואר כמאה וחמישים מכתבים ופתקאות, והרה"ק זיע"א היה חלש, על כן הביא את ידיו הקדושות על כל הפתקאות כולם יחד ובירכם כאחד, והשפיע ישועות רבות לבני ישראל... העיר הגבאי להרה"ק מבעלזא שיש בתוכם שאלות רבות ומסובכות וצריכים להשיב לכל אחד ואחד בפרטות. השיב לו הרה"ק שהוא הגבאי יענה לכל השאלות בכחו, היינו בכחו של הרה"ק, וכן הוה. באופן יוצא מן הכלל, הגבאי השיב אז על כל השאלות כולן לפי מה שעלה לו ברעיונו. וסיפר הגבאי ז"ל, שהוא ראה פלאות רבות מתשובותיו, ולא יאומן כי יסופר. ובזה ראו אכן כי כח המשלח בשליח (ביתו נאווה קודש, אלול, עמ' קמט).

אמר הרה"ק 'האמרי חיים' מוידניץ זיע"א: תפילתם של הציבור מקרינה על בעל התפילה, ותפילתו תלויה בתפילתם. וכך היה זקני הקדוש הצמח צדיק זיע"א אומר: "אויב איינער גענעצט ביים דאווענען, שיסט ער אריין א קעלט אויפן בעל תפילה" [-אם מאן דהוא מפקק בשעת התפילה הוא מחדיר קרירות בבעל תפילה]. ורמזו 'האמרי חיים' ענין זה בכתוב (ויקרא טו א) 'אחרי מות שני בני אהרן בקרבנות לפני ה' וימותו, אם 'בני אהרן', הבנים, הם בבחינת מתים, שאין להם חיות וחיימות, אזי 'בקרבנות לפני ה', רמז לבעל תפילה העומד לפני ה', 'וימותו' הוא בבחינת מת, כי העומדים בבית המדרש בקרירות משפיעים קרירות גם עליו ('שרפי קודש' עמוד קא).

מעין זה מסופר על הגה"צ ר' בנימין אליעזר שפיטצער זצ"ל דומ"ץ ושו"ב דמאראש-אוייוואר, שהיה בעל תפילה בחסד והיתה תפילתו בקול נעים, בהתלהבות ובשברון לב כאחד, וכל השומעו נמס לבו בקרבו מחמת המתקוות והחמימות. פעם, לאחר תפילת אחד הימים טובים, ניגשו אליו כמה מהמתפללים לשבח את תפילתו, ניגשו להם רבי בנימין אליעזר בענוות רוחו: 'אין הדבר תלוי בי

המשך מעמוד א'

אומר האור החיים הקדוש: ודאי הלשון מדויקת. **יש באדם שני יועצים: יועץ רע, ויועץ טוב ללכת אחרי ה'.** צד אחד סוֹתב את האדם אל הרע, אל מה שגראה לו מושך ומפתה, וצד אחד מושך אותו **ללכת אחרי ה'** כלשון האור החיים הקדוש. זה מה שאמרת התורה. כלב בן יפונה, לא שמעו ליועץ הרע. הייתה בו רוח אחרת, הוא שמע לרוחו של היועץ הטוב לעשות כדבר ה'.

בעת נסיון, נשנן לעצמנו את דברי האור החיים הקדוש **שיש באדם שני יועצים, יועץ רע, ויועץ טוב ללכת אחרי ה'**, ונבחר ביועץ הטוב, למלא את דבר ה' אשר שואל מאיתנו. **”ודבקנו ביצר הטוב”**

במקום שבעלי תשובה עומדים

ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר: (במדבר יד יז)

אחרי חטא המרגלים עמד משה רבינו להתפלל לפני ה', ולבקש על עם ישראל. בדבריו הוא אומר **”ועתה יגדל נא כח ה'”**. מה הכוונה במילים אלו?

אומר האור החיים הקדוש, כשאדם רשע מיטיב את דרכו ומתהפך לטוב, המעשה הזה מרבה כבוד שמים בעולם. **במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד,** (וכמו שמבאר האור החיים הקדוש בפרשת אחרי, שהרשע מתאמץ מאוד כשהוא חוזר בתשובה) **וכשרשע מטיב את דרכו, זה קידוש שם שמים!!** זה מה שאמר משה רבינו לפני ה', תקבל את תשובתם של ישראל - ויגדל נא כח ה'. יתקדש שם שמים בעולם. והחזירו בתשובה שלמה לפניך!

ארבע נפשות לציצית

דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית על כנפיהם בגדיהם לזכרתם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת: (במדבר טו לח)

בגד שיש בו ארבע נפשות, חייב בציצית. אם יש בו שלוש נפשות, או חמש, פטור מציצית. מה מרמז לנו מספר 'ארבע' בציצית? אומר האור החיים הקדוש: **הציצית באה להזכיר לנו באופן תמידי שאנו עבדי ה'.**

יש עבודות מסוימות שהעובדים בהם יש להם בגד מיוחד, כמו אפוד וכדו'. היו מלכים שעשו סימן היכר לעבדיהם. יידעו כולם: אם יש לו את זה, סימן שהוא עבד המלך.

הציצית היא הסימן שלנו שה' הוא מלכנו ואנחנו עבדיו. זו לא עבודת על תנאי או רק במצבים מסוימים. ה' הוא הבורא, הוא מלכנו, הוא ברא את מה שלימינו, את מה שלשמאלנו, מלפנינו ומאחורנו. להיכן שלא נביט בכל ארבעת נפשות העולם, שם ה' נמצא, הוא ברא את הכל והוא שליט על הכל. את זה אומרת לנו על הציצית - תזכור את מי שברא את ארבע נפשות הארץ. לכן המספר ארבע בציצית הוא בדוקא.

כדי לעשות רצון ה' בלבד, נקרא שנותן נפשו בהשליחות. כי אם מצרף חפצו אינו שליח. ובאמת המדרש הזה הוא לימוד על חיי העולם הזה שנשתלח האדם במקום סכנה, שהכל הבל ורעיון רוח, והעצה ע"י המצות שהם בכל מעשה האדם לעשות רק רצונו יתברך, ועי"ז יוכל להתדבק בפנימיות חיות השי"ת שיש בכל מעשהו.

והיטיב אשר דיבר בזה הרה"ק רבי יואל **מסאטמאר** זיע"א ליישב קושיית המפרשים, מה טענה היה על בני ישראל, והלא הם שמעו בקול הרוב של המרגלים, ואחר רבים להטות (קונטרס חר"ת ודרשות, דברים, רא): **”נמצא דכוונת המשלחים שהיתה לרע היא שגרמה להמרגלים שנעשו רשעים, והגם שהיו גם שליחי משה על פי ה' דבוודאי היתה כוונתו לטובה, אמנם כיון שהיו גם שלוחיהם של ישראל והללו היתה כוונתם לרעה, גבר כוחם שהיתה לרע נגד שליחות משה שהיתה לטוב, והפעילה בהם תכונה רעה עד שנעשו רשעים. ובוה מיושב איזה טענות היה נגד ישראל ששמעו בקול המרגלים, הלא הם שמעו בקול הרוב, דזה גופא מה שהרוב אמר כן היה מכוחם, דעל ידי מחשבתם הרעה פעלו במרגלים התכונה הרעה עד שנעשו רשעים, וכיון שהם היו הגורמים לזה ממילא הם החייבים”**.

והרה"ק העיצי חיים זיע"א אחר שהביא דברי רבינו האור החיים הקדוש דלעיל, הוסיף עלה (פרשת וירא): **”ובזה פירשתי מה שאמרו חז"ל בקידושין (לא). 'גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה'. ונתקשו המפרשים, מאי טעמא והיא היפך הסברא. ולהנ"ל י"ל. כיון דמצווה ועושה הוא נעשה שלוחי דרחמנא ועל כן נולד בו תכונה קדישא מצד המצווה, והוא המשלח הבורא ב"ה כביכול, אבל לא כן כשאינו מצווה ועושה, רק יעשה על פי דעתו, מאין יולד בו בחינת הקדושה. ועל כן גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה”**.

והמשיך בנו הרה"ק **ה'ברך משה' מסאטמאר** זיע"א והגיד (פרשת תצוה, עמוד רלב): **”ועל פי הדברים האלו אמרתי לפרש מה שתקנו אנשי כנסת הגדולה בברכת המצוות 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו, פירוש, שהקב"ה קדשנו והוליד בנפשותינו תכונה קדושה על ידי מצוותיו, ודבר זה בא על ידי 'צונו', פירוש, מפני שאנו מצווים ועושים, בזה אנחנו שלוחי דרחמנא ונולד בנו תכונה קדושה מאת המשלח הבורא יתברך שמו”**.

הגה"ח רבי נפתלי דיין מסקווירא זצ"ל, שלחו הרה"ק **רבי יצחק מסקווירא** זיע"א כשליח לקבל מעמדות, ובא לבית עשיר אחד. ובעת ההוא היה העשיר ישן, ולא ידע השליח מה לעשות. ואחר כך נזכר מדברי רבינו האור החיים הקדוש בפרשת שלח, שכתב על המעשה דמרגלים, דהטעם דנכשלו המרגלים אף שהם היו צדיקים גמורים מקודם, היה מטעם הדמשלחים היה להם כוונה רעה... כשנזכר השליח ממאמר האור החיים הקדוש הלו, חשב בלבו, שאם כן הוא נחשב ממש כמו רבו הקדוש בעצמו, ואם היה כאן הרבי ודאי שהיה ראוי ונכון להקיץ העשיר, וכן עשה. ואכן קיבל סכום הגון. וכאשר חזר להרה"ק מסקווירא, יתיכף שאל את השליח: מה אומר האור החיים הקדוש בפרשת שלח...? (קובץ 'זרע יעקב' לג, עמ' רמב)

(מאוצרותיו ושחיתויו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

כלל, הרי אני רק שליח צבור, און מיט א זוטער ציבור, קומט ארויס א גוטע דאווענען, [ועם צבור טוב שכזה, יוצאת תפילה טובה], כי כפי המשלח כך השליח ושליחותו. וכן תנו חכמים במשנה (ברכות לה): **”המתפלל וטעה, סימן רע לו. ואם שליח צבור הוא, סימן רע לשולחיו. מפני ששלוחו של אדם כמותו. וכבר אמרו ז"ל (יומא עו). 'מרובה מידה טובה ממידת פורענות', אם כן כאשר השליח צבור מתפלל טוב, הרי זה סימן טוב על צבור המתפללים. וזה פירושה של המשך המשנה שם בברכות על הא דאמר רבי חנינא בן דוסא אם שגורה תפילתי בפי, יודע אני שהוא מקובל, פתח בלשון נקבה וסיים בלשון זכר, דלכאורה היה צריך לומר 'שהיא מקובלת'. אלא הכוונה היא על המשלח, שאם התפילה שגורה אצל המתפלל, סימן הוא כי מי שביקשו להתפלל, מקובל על השי"ת. (בא מאפרתה להגה"צ רבי אריה וואהל שליט"א)**

בפרשת השבוע, פרשת שלח, ביארו רבותינו הקדושים כי חטא המרגלים אירע מכך שהמרגלים הלכו בשליחות בני ישראל, בעוד שהיה מהראוי שילכו כשליחי הקב"ה ושליחי משה רבינו, שכן כח המשלח נמצא בשליח, ואולם מאחר שהם הלכו בשליחות בני ישראל ודעתם בשליחות זו לא היתה אריה, השפיע הדבר לרעה על השליחים עד שנתקלקלו והרשיעו.

הנה כי כן מפורש בדברי רבינו **ה'אור החיים' הקדוש** זיע"א (במדבר יג ב): **”או אפשר, לצד שכוונת המשלחים היתה רעה תפעיל פועל הרע בשליח ויחזור להיות שלוחו של אדם כמותו ויולד בו תכונה רעה, מה שלא היתה בו קודם, כדרך שתילד בחינת הקדושה בשלוחי מצוה לטובה אות, ולזה הגם שהיו צדיקים, בהתחלתם עשות ההליכה לְרַגְל, נולד בהם תכונה רעה מכח המשלחים ויעצו להדיח”**. וכך הובא בשם הרה"ק **ה'חידושי הרי"ם** זיע"א (ליקוטי הרי"ם): **”המרגלים היו יכולים להציל נפשם בזה שיעשו שליחותם רק בשביל שדבר ה' אל משה לאמר 'שלח לך', ולא בשליחותם של בני ישראל, בבחינת 'בטל רצונך מפני רצונו' (אבות מ"ב מ"ד) והיו נצולים גם הם וגם בני ישראל”**.

הרה"ק השפת אמת זיע"א (שלח תרל"א) העמיק בזה עוד לפרש על פי דברי זקינו הרה"ק **ה'חידושי הרי"ם** זיע"א שסיבת הציווי על השליחות, היה כדי שתהא בידם הברירה להינצל על ידי שיהיו עושים את שליחותם לשם מצוה, ואז היה פועל בהם כח המשלח, ולא זו בלבד, אלא שכל אחד במעשיו בעצם הוא שליח לקיים את מצות השי"ת, ואם מכוון מעשיו לשם מצוה, בזה הוא זוכה שיהיה בו את כח המשלח. וכך כתב: **”אא”ז מור”ד זצלה”ה רגיל לומר כי גם אדם המקיים מצות בוראו שנשתלח בעולם הזה כדי לעשות רצונו יתברך נקרא שליחי מצוה בודאי. דקשה להמדרש מה ציווי השליחות מאחר שלא הוטב בעיני ה'. רק כי היה עצה להנצל ע”י שהשי”ת עשה מזה מצוה והיה להם לילך בתורת מצוה, אף כי היה רצונם מעצמם לשלוח מרגלים, מ”מ עתה שהיה להם ציווי מהשי”ת היו צריכין למסור ולבטל רצונם לעשות רק כדי לעשות רצון השי”ת, וממילא היו ניצולים, ובאופן זה היה טוב השליחות. וזה שאמר 'לאמר', שידעו שהוא ציווי השי”ת כנ”ל. וכן בכל מצוה אם האדם מבטל באמת כל רצונו, אף לא לזכות למדריגות, רק**

מתיבתא אור החיים

צדיקים גמורים, 'אתה בא לרשת' וגו' (שם), כי אין לו שום זכות ליאמר עליו 'צדיק ממנו', כי משמעות 'צדיק ממנו' יורה שיש לו קצת זכות שיוצאק ליאמר 'צדיק ממנו', אבל מוחלט ברשע אין לו חלק הצדקות ליאמר 'צדיק ממנו', והבן. ומעתה יתפרשו דברי ה' על נכון, 'ודור רביעי' וגו', פירוש, מבטיחו הבטחה שאין לה ביטול בשום אופן בעולם, ונתן טעם לדבר יתברך שמו, ובנתינת הטעם 'כי לא שלם' וגו', ואתה תשכיל לדעת כי לא יספיק טעם זה אלא לזמן שהיה ישראל בהעדר שם צדיק גמור, ואז לצד שעדיין לא שלם עונו של אמורי לא יוכלו בא לארצו, אבל אם יהיו ישראל במדרגת צדיק גמור, אין מניעות שלימות העון תמנעם מבוא לרשת ארצו, ולזה כשיצאו ממצרים וקבלו התורה נתרצה האל שיכנסו לארץ תיכף ומיד, ויקחו את ארצו, כי יתגורו בהם ויתקנאו בעושי רשעה, מה שאין כן אחר עון מרגלים נכנסו בגדר 'צדיק ממנו', לזה אחר ה' עד תום כל הדור, וביני ביני ישרים עון האמורי. ואם לא היה טעם שלימות עון האמורי, היו בניו נכנסים תיכף ומיד, ועונם יפרעו בעונשים אחרים כאשר ישפוט השופט בצדק. עכ"ל.

ומדברי רבינו שם עולה כי המרגלים וכל אנשי דור המדבר שהיו דור שלישי לא היו יכולים להכנס לארץ כי אם בבחינת צדיקים גמורים, מאחר שעדיין לא שלם עון האמורי ולא הוגדשה סאתם, ואילו כאן מפרש רבינו כי גם עתה למרגלים שהיו דור שלישי במאמר ה' 'שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל', נתכוון לומר שלא זכו אלא לצד שהיא ארץ כנען אשר נתמלא סאתו.

וצריך לומר כי גם בזה כוונת רבינו לפרש מאמר ה' 'את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל', דהיינו אף לבסוף כאשר אתן את הארץ לבניהם, לא יהיה זה אלא לצד רשעות כנען, ובוה באו דברי רבינו בדקדוק גדול, דהנה לדעת רבינו הלא כעת עדיין היו המרגלים צדיקים גמורים והיו יכולים להכנס לארץ אף בלא רשעת הגוים כמו שכתב בפרשת לך לך, לכן דקדק הכתוב לומר 'ארץ כנען אשר אני נתן', כלומר, גם לבסוף כאשר אתן את הארץ לא יהיה זה אלא לצד ארץ כנען. דהיינו מחמת רשעת הגוים ולא לצד צדקות ישראל, ואמנם לולא חטא המרגלים היו בני ישראל יכולים לזכות בארץ לצד צדקותם.

אלא שבעה עממים, שנאמר 'כי ברשעת הגוים האלה', ראה הקדוש ברוך הוא שאין לישראל זכות שיכנסו לארץ, נזכר ליצחק שגולד לאברהם בן מאה שנה ושרה בת תשעים שנה, וכנען כי עשרים נ' חמשים ע' שבעים נ' חמשים, הרי מאה ותשעים שנה.

ומה שכתב רבינו לצד שהיא ארץ כנען אשר נתמלא סאתו. לכאורה צ"ע ממה שכתב רבינו בפרשת לך לך (בראשית טו טז) על הפסוק 'ודור רביעי ישובו הנה', שם ביאר וז"ל: והנה בצאת ישראל ממצרים, וכששלחו המרגלים, היו במדרגת צדיקים גמורים. והגם שעשו העגל, כבר נענשו עליו, והשפחה (שמות לב כה), אין בו שיעור שימנע מהם שם צדיק גמור לענין זה שלא יקראו צדיקים גמורים בערך האמורי, והן הנה דור חסיד (סנהדרין קי:), דכתיב (תהלים ג ה) 'אספו לי חסידי כורתיו וגו', אשר לא כן היו אחר שליחות המרגלים שהקניטו את ה' והמרו וכו', ואז נכנסו בגדר 'צדיק ממנו' בערך האמורי. ולכן כשהיו צדיקים גמורים קודם המרגלים היה בהם כח לדחות האמורי, כי יאמרו אליו פנה מקום מארצנו אשר נתן לנו ה', וכשלא ירצה, הרי זה מורד וכן מות הוא. מה שאין כן אחר שחטאו והמרו אמרי אל (תהלים קו יא), לא נשארו בחזקת צדיק גמור, ולהיות שעדיין לא שלם עון האמורי, אין בידם להשמידו. ולזה תמצא כשהעפילו לעלות ההרה (להלן יד מד), יצא האמורי ורדפום ויכום כאשר תעשינה הדבורים (דברים א מד), וזה יגיד 'בלע רשע צדיק ממנו' (חבקוק א י), ותמצא עוד שבכניסתם אמר משה (דברים ט ה) 'לא בצדקתך וגו' כי ברשעת הגוים האלה', כי נשלם עונם, וכפי זה הגם שאינכם

כתב רבינו (במדבר יג ב) ויתורו את וגו'. קשה אמרו ויתורו שהיה לו לומר לתור וגו', עוד קשה אמרו אשר אני נתן וגו' אחר אשר הזכיר שם המקום לא היה צריך לומר אשר אני וגו' כי מי לא ידע שהוא נותנה להם. אכן לפי מה שפירשנו שהתנה בשליחות תנאי הראשון לך פירוש למה שהוא חושב שיהיו שלושי משה ושאר הפירושים שפירשנו בה, והוסיף עוד תנאי אחר אנשים שצריך שיהיו צדיקים, עוד בא והוסיף תנאי אחר בדבר שהריגול הוא אשר אני נתן לבני ישראל פירוש לא לשער אם הארץ היא יש כח בהם לזכוד ולרשת אנשיה כי זה ודאי כי אין יכולת בהם לעמוד אפילו כנגד עיר קטנה שבהם, אלא אשר אני נתן, וכיון שהדבר ההוא בא להם במתנה על הנותן להוציא עושקיה כדיון הנותן מתנה, והוא ילחם להם ויעמידנה בידם באין שטן ואין פגע רע, גם ישכילו בריגולם אשר יפליא ה' להשפיל רמים עם גדול ורם רבים ועצומים כדי שבעל הנס יכיר בניסו, ובוה נתחכם ה' בחסדו והרים מלפניהם מכשול כשיראו עמלק וגו' וילידי ענק וגו' ועוצם חזוק הערים הוצרות לבל יחדו ויראו כי אין ירושתם בכח ישראל אלא בכח הבורא אשר הכל יוכל כי הוא הנותן:

וזה הוא מאמר אשר אני נתן, ובמתק לשונו גילה כי כפי הטבע אינם יכולין להם כמו שאמרו המרגלים אחר כך, ובוה נתישבו הדקדוקים. אלא שנשאר לחקור זאת למה לא הספיק לומר ויתורו את הארץ אשר אני נתן ולא היה צריך להזכיר ארץ כנען, וראיתי לרז"ל (ילקוט רמז תשמב) שהרגישו בהערה זו ואמרו שבא לרמוז אל זכות הגורם המתנה והוא זכות יצחק שגולד לאברהם ושרה אברהם בן מאה שנה ושרה בת צ' שנה שהוא במספר השנים של שניהם ק"צ, וזה דרך דרש, ונראה לומר כי נתכוון לומר המאמר עצמו שאמר משה לישראל במשנה תורה (דברים ט) 'לא בצדקתך וגו', כי ברשעת הגוים וגו', והוא מה שהזכיר כאן כשאמר אני נתן ארץ כנען לומר לצד שהיא ארץ כנען אשר נתמלא סאתו לזה אני נתן.

וזה לשונם בילקוט: ויתורו את ארץ כנען, אמר רבי ברכיה בשם רבי סימאי מה ראה כנען להזכר כאן, אלא אמר לישראל (דברים ט ה) 'לא בצדקתך ובישר לבבך וגו' כי ברשעת הגוים האלה', אמר הקדוש ברוך הוא 'עונותי ילקדונו את הרשע' (משל ה כב), ואין רשע

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

כוחו של אור החיים - שידוך בזכות לימוד התורה

ברוך ה', זכיתי לבנים ובנות שיחיו. אחד מבני הגיע לגיל 27 והתקשה למצוא את זיווגו, למרות שבמגזר שלנו נהוג להתארס בגיל 20-18. הצעות רבות הגיעו, אך אף אחת מהן לא התאימה לו, שכן היה נדרש לוותר על דברים שהיו עבורו מהותיים. והנה, בסיעתא דשמיא, בפרשת כי תצא תשע"ח, קיבלתי על עצמי לימוד מתמשך: לסיים במשך שנה שלמה את ספר אור החיים הקדוש על כל פרשת השבוע. האתגר לא היה קל עבורי, שכן לא הייתי רגיל ללימוד בספר זה, אך בכל זאת התמדתי שבוע אחר שבוע. למרבה הפלא, בדיוק שנה לאחר מכן - בפרשת כי תצא תשע"ט - בני התארס בשעה טובה ומוצלחת, עם שידוך מושלם, ללא כל ויתור או חסר. ואף יותר מכן - הוא זכה לכל המעלות הטובות שלא שיערתי כלל שיוכל לקבל בגיל 20! אין לי ספק כי זכותו הגדולה של רבינו, בעל האור החיים הקדוש, היא שפעלה את הישועה. הרי ידוע כי לימוד ספרו הוא סגולה להולדת בנים, וכל שכן למציאת זיווגים!

(מתוך מקבץ ניסים)

מחוברים להיום

לשמיעת שיעורים ודרשות

חייגו: 03-617-1077

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
(רעוא דרעוין
פרשת שלח תשפ"ה
ביהמ"ד באר ישראל)

גיליון ל"ג
פר' שלח
תשפ"ז

ראשית עריסותיכם חלה

מצות הפרשת חלה

בפרשתנו נאמר (במדבר טו, כ): "ראשית ערסותיכם חלה תרימו תרומה". נצטוו ישראל להפריש חלה מכל עיסה וליתנה לכהן. מצוה זו, היא אחת משלוש המצוות המיוחדות לנשים, וישראל נזהרים בה מאוד. זכות גדולה היא כשטורח האדם ביגיעות רבות להוציא לחם מן הארץ, וכאשר כבר כמעט בא אל קרבו, נוטל הוא חלק ממנו ומפריש לגבוה. בכך מראה האיש הישראלי כי כל חפצו ברוחניות, ואת הלחם הגשמי אוכל הוא רק לצורך קיום הגוף, אך עיקרו - לשם שמים.

הכשרת המאכל לצורך האדם

והנה כתוב בפסוק (קהלת טו, ז): "לך אכל בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלקים את מעשיך". לחם ויין. ומכאן דרשו חז"ל (במדבר רבה ז, א) סמך למצות הפרשת חלה, וז"ל: פתח ר' חנינא, 'לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך', מהו 'כי כבר רצה האלקים את מעשיך', 'אכול בשמחה לחמך' זו פרשת חלה, 'שתה בלב טוב יינך' זו פרשת נסכים, מהו 'כי כבר רצה' וגו' - זו הכנסת ישראל לארץ, שנאמר 'כי תבאו אל הארץ' וגו'.

פירוש הדברים, בפרשת שלח נאמרו שתי מצוות סמוכות זו לזו, פרשת מצות הפרשת חלה ופרשת הקרבת הנסכים על גבי המזבח. וטעם הדבר, כי לאחר שמפרישים חלה כדין, אזי ניתן לקיים מצות נסכים.

ועומק הדבר מבואר בדברי השפת אמת (פרשת שלח, תרי"ב), שכאשר לוקח אדם את החלק שנחשב כשלו, ומפריש חלק ממנו לשמים, אז באמת הנוטר נעשה שלו. ודבר זה מתקיים הן במצות חלה - שנותן חלה לכהן והעיסה הנשארת מותרת באכילה, והן במצות נסכים - שנוטל חלק מיינו להקריבו על גבי המזבח, והשיריים נהנה מהם. ואם עישה כך, עליו הכתוב אומר לך אכול בשמחה 'לחמך', ושתה בלב טוב 'יינך', שלך הם, ויוכל להיות בבחינת עשיר השמח בחלקו, כי השיריים הם חלקו שניתן לו מאת ה'.

ומבקשים אנו להבין, מהי מעלתה של אותה מצוה, מצות הפרשת חלה.

ועוד יש להבין, כי ידוע שבמצות חלה נקשרו טגולות רבות לפעול ישועה על ידי הפרשת חלה, והמפורסמות אינן צריכות אריה, 'אין בודקין מן המזבח ולמעלה'. צדיקים אומרים, כי 'חלה' ראשי תיבות 'לחיים הם למוציאיהם' - בכח החלה להביא לחיים לעולם.

תיקון חטא המרגלים במצוות נסכים וחלה

עוד יש להעיר, כי מצוות אלו נאמרו מיד לאחר ענין שליחות המרגלים שהוציאו דיבת הארץ רעה, ובעטיים נגרמה בכייה לדורות, שנשארו דור דעה ארבעים שנה במדבר ולא נכנסו לארץ ישראל. ומשמע מזה, שבשתי מצוות אלו נעשה תיקון לחטא המרגלים, ולא לחינם נסמכו יחד.

ואכן, כך מבואר בדברי חז"ל במדרש (תנא דבי אליהו רבה

פרשה כז) וז"ל: "ויתאבלו העם מאד. באותה שעה אמר לו הקדוש ברוך הוא, משה, לך ורצה אותן עניים שכבר יצא לבם מעליהם, אמר לפניו, רבוננו של עולם, במה ארצם, אמר לו, לך ורצם בדברי תורה, כי תבואו אל ארץ מושבותיכם וגו' ועשיתם אשה לה' [וגו'] והקריב המקריב קרבנו לה' וגו'". מבואר שמצות הנסכים ניתנה לישראל כפיסוס וריצוי על מה שנגזר עליהם. ומטעם זה הוזכר במצוה 'כי תבואו אל ארץ מושבותיכם', להבטיחם שיזכו להיכנס לארץ ישראל.

ובדומה לזה, גם במצות הפרשת חלה נאמר (במדבר טו, יח) "בבאכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה", שלא נצטוו ישראל בחלה אלא לאחר ירושה וישיבה, ללמדך ששתי מצוות אלו קשורות קשר בל ינתק לשיבת ארץ ישראל.

אכן יש לעיין בעומק הדברים, מדוע נתייחדו דווקא שתי מצוות אלו כתנחומים לישראל, ובפרט כי מאחר ונוהגות רק בארץ, הרי לא נהגו בהן ישראל מיד, אם כן כיצד היה בזה גדר 'תנחומים בדברי תורה' עבור ישראל? ומדוע לא אמר להם משה מצוה אחרת מתרי"ג מצוות התורה, השייכת כבר עתה?

קידוש הארץ במצוות התלויות בה

על כך מביא השפת אמת (שלח תרי"ב ס) בשם ספר 'זאת זכרון' להרה"ק מלובלין זיע"א, לפרש דברי הפסוק האמור על שילוח המרגלים (במדבר יג, א) "ויתרו את ארץ כנען" - מלשון 'התרה', כלומר, לפי פשוטו הוא מלשון ריגול וחיפוש, אך יש לדרוש מלשון התרת הקשר.

וביאר הדברים, כי הנה ארץ כנען היתה מקום שבעה אומות, ואומות אלו טימאו את הארץ במעשיהם, והביאוה תחת שלטון הקליפות, וכאשר נצטוו ישראל לשלוח מרגלים, היה תפקידם להתיר את קשר הטומאה ולהנחיל את ארץ ישראל לבני ישראל. כי קדושת הארץ תלויה בישראל יושביה, וכפי שדרשו חז"ל (ראש השנה ל) על הפסוק (יהימה ל, י) "ציון היא דרש אין לה" - "מכלל דבעיא דרישה", כלומר, שעל ישראל לדרוש את קדושת ציון, לבקש ולחפש אחריה ולקדש את המקום.

מטעם זה מסר ה' לישראל מצוות מיוחדות התלויות בארץ, אשר אי אפשר לקיימן בשום מקום בעולם מלבד בארץ ישראל, כגון תרומות ומעשרות. כי יש בכח מצוות יקרות אלו להוציא את קדושתה של ארץ ישראל מן הכח אל הפועל, ובקיומן נוחלין אותה ישראל.

על כן, כאשר ראו ישראל שלא הצליחו המרגלים בתפקידם 'לתור את הארץ' - להתיר את הקשר ולגלות את קדושת הארץ, נפלה רוחם ונצטער ליבם בקרבם, בראותם כי לא עלתה להם כוונתם, ומשום כך בא הקדוש ברוך הוא לנחמם במצות חלה ובמצות נסכים התלויות בארץ, אשר על ידן יזכו הם עצמם לגלות את קדושת הארץ.

נתינת הקב"ה לישראל - בעין יפה

ומוסיף השפת האמת על דברים אלו את דברי זקנו בעל

'חידושי הרי"ם' זיע"א, שפירש על פי דברי הגמרא (בבא בתרא ע"א), שם נחלקו התנאים במוכר בור [כגון בור מים] לחבירו האם צריך הקונה לקנות לעצמו דרך, אך בנותן מתנה לכולי עלמא אינו צריך לקנות דרך, משם שנותן - בעין יפה נותן, ובוודאי מסר גם את הדרך להגיע אל הבור - יחד עם מתנת הבור עצמו. וממילא, בוודאי גם הקדוש ברוך הוא כן, כאשר נתן לישראל עמו את ארץ ישראל במתנה, בלי ספק נתן יחד עימה את הדרכים בהן יוכלו לזכות במתנתו בשלימות. וזהו שנתגלה בתורה, כי הדרך לקנין רוחני ושלם בארץ הקדושה, הוא בקיום המצוות התלויות בה. משום כך, אין לך פיסוס ונחמה גדולים לישראל, ממה שיזכה אותם הקב"ה בשתי מצוות התלויות בארץ - נסכים וחלה, אשר על ידן יקנו קנין שלם בארצם הקדושה.

העוסק בתורת ארץ ישראל - כמקיים מצוותיה

הארה נפלאה אמר בזה הרה"ק בעל 'באר משה' מאו"רוב, כי הנה המרגלים בדבריהם הוציאו דיבה רעה על הארץ, בדברי גנאי ובזיון כנגד מעלתה העליונה, ומאסו בארץ צמדה, ומשום כך - נתן להם הקדוש ברוך הוא דווקא מצוות אלו השייכות לקדושת ארץ ישראל, להורות להם כי מחמת שכבר לא יזכו להיכנס לארץ בפועל, עליהם לעסוק בתורה ארץ ישראל וללמוד דיני המצוות התלויות בה, בבחינת (הושיע יד, א) "ונשלמה פרים שפתינו", וכמו שאמרו חז"ל (מנחות קי): "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה, כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת". וכך גם במצות ארץ ישראל, אלו שלא יכלו לקיימה בפועל, עליהם לעסוק ביתר שאת בלימוד מצוותיה. בזה יהיה התיקון לחטא שחטאו, ובכך ייחשב להם שיש להם זכות במעלת ארץ ישראל.

גדר טענות המרגלים

נאבמת, יש לידע שדברי המרגלים על ארץ ישראל לא נאמרו כדברים בעלמא, אלא סיפרו מה שהרגישו בגובה השגתם, שראו "ארץ אוכלת יושביה" - מצד הטומאה הגדולה השוררת שם במה שפעלו שבעת האומות וגרמו לקושי עצום לפעול בקודש. וכן שלח אותם משה רבינו לבדוק האם יושבים "במחנים או במבצרים", האם יש בה מבצרים לקליפות ולכוחות הטומאה. ועל כך באו והשיבו שאכן כך הדבר, באמת השפעת הטומאה מכח האומות חזקה עד מאוד. אמנם טענות היתה בכך שלא הכירו עד כמה גדול כח הקדושה להפיל כל החומות והמבצרים, ובכח קיום המצוות התלויות בארץ באמת ניצחו ישראל את כל הקמים כנגדם כשזכו להיכנס לארץ בימי יהושע.

כי באמת בוודאי גם בזמן המרגלים לא סרה קדושת הארץ ממנה, אלא שהיתה מכוסה עמוק עמוק מי ימצאנה תחת הסתר הקליפות והטומאה, "אפס כי עז העם", אך על זה השיב הקדוש ברוך הוא לישראל בציווי מצוות נסכים וחלה, אשר על ידן ניתן לגלות את כח הקדושה ולחבר את בני ישראל לארץ ישראל.

ישראל עסקו בפרשת חלה כשיצפו להיכנס לארץ

והנה, בירושלמי (תענית פרק ד הלכה ה) הובא גם כן ענין זה לחבר מצוות נסכים וחלה לענין חטא המרגלים, אלא ששם אמרו חז"ל בסגנון אחר, שבשעה ששבו המרגלים מתור את הארץ, מצאו את משה ואהרן יחד עם ישראל עוסקים בפרשת חלה.

מבואר, שכבר היתה הציפייה שייכנסו ישראל לארץ מיד, ומשום כך לימד אותם משה רבינו את המצוות התלויות בארץ, ובתוך כך באו המרגלים ואמרו להם שלא ייכנסו לארץ כלל.

בדברי הירושלמי מובא שיעוד קודם שנכתבה מצות חלה בתורה, כבר לימדה משה רבינו לישראל, אלא שכתובה לדברי המרגלים כתבה התורה פרשה זו של נסכים וחלה מיד אחר חטא המרגלים, שבפרשיות אלו יהיה התיקון לחטא. (וכיצא בזה הביא גם הרוקח בפרושו על התורה כאן).

בענין זה מובא דבר מופלא במדרש (שיר השירים רבה ד, ג), על הפסוק (שם ד, יג) "שלחך פרדס רימונים", שמאותו האשכול שהביאו המרגלים, היו ישראל נסכים במשך ארבעים שנה שהיו במדבר. ומבואר בזה גם כן, כי הנסכים היו תיקון לחטא המרגלים, ומאותו הפרי ממש שהביאו כדי להוציא לעז על הארץ, קיימו ישראל מצוה שנזכר בה ביאת הארץ, בא זה ותיקון את זה.

מצות חלה – כנגד חטא עבודה זרה ושקולה ככל המצוות!

והנה, בתורה הקדושה אחר פרשיות נסכים וחלה, באה פרשת קרבן על חטא עבודה זרה (במדבר טו, כב), "וְכִי תִשְׁגוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה, וּפִירַשׁ רַשִׁי שֵׁם: 'בְּעִבּוּדָה זָרָה הַכְּתוּב מַדְבֵּר, וְכוּ', מִצְוָה אַחַת שֶׁהִיא כָּל הַמִּצְוֹת, מֵהַ עֹבֵר עַל כָּל הַמִּצְוֹת פּוֹרֵק עוֹל וּמַפְרֵ בְרִית וּמַגְלֵה פָּנִים, אִף מִצְוָה זוּ פּוֹרֵק בַּה עוֹל וּמַפְרֵ בְרִית וּמַגְלֵה פָּנִים, וְאִיזוּ, זו עֲבוּדָה זָרָה".

ואמרו חז"ל (ויקרא רבה טו, י): "אמר ר' יוחנן, למה נסמכה פרשת חלה לפרשת עבודה זרה, לומר לך שכל המקיים מצות חלה כאילו ביטל עבודה זרה, וכל המבטל מצות חלה כאילו קיים עבודה זרה".

ויש להבין, במה חומרתה הגדולה של מצות חלה, שהמבטלה נחשב כעובד עבודה זרה, החמורה מכל המצוות; והרי לא מצאנו כן בשאר המצוות התלויות בארץ, כתרומה, ביכורים, וכדו', ומהי העבירה הגדולה בזה?

ואמנם בהגהות מיימוניות (נדפס בסוף רמב"ם זרעים, הלכות חלה אות 5) הביא כי 'תר"ג' עולה בגימטריא זו היא מצות החלה, אולם ודאי שלא מכח הגימטריא למדו דבר זה.

שלושת המצוות שעבורן נברא העולם

כדי לבאר כל הענין, ראשית דבר יש להקדים את דברי חז"ל במדרש (בראשית רבה א, ד): "ר' הונא בשם ר' מתנה אמר, בזכות ג' דברים נברא העולם, בזכות חלה, ובזכות מעשרות, ובזכות בכורים, ומה טעם, בראשית ברא אלקים, ואין ראשית אלא חלה, שנאמר 'ראשית עריסותיכם', ואין ראשית אלא מעשרות, היך דאת אמר (דברים יח, ד) 'ראשית דגנך', ואין ראשית אלא בכורים, שנאמר (שמות כג, יט) 'ראשית בכורי אדמתך וגו'".

ויש להבין, במה נתייחדו שלושה מצוות אלו, שבעבורן נברא העולם?

תחילת ביאור הדבר כתב הרה"ק רבי מנדלי מויטבסק זיע"א, בספרו 'פרי הארץ', כי 'ראשית' ענינו המשכת ההשפעה להמשך, כי הראשית הוא מקור כל דבר, וראשית הבריאה היא מקור הבריאה. אם כן ישראל נקראו 'ראשית', ושלושת מצוות אלו נקראות גם הן 'ראשית', הרי שיש בכח סגולת מצוות אלו להשפיע על הכל, ולכן יש בהן קדושה מיוחדת, וכגון בחלה שיש ליתנה לכהן ואסורה היא לזר באיסור מיתה בידי שמים. אמנם עדיין לא נתבאר מדוע דווקא מצוות אלו הן הראשית והן מקור הבריאה. ויתבאר הדבר לפנינו בעומק ענין מצות חלה.

מצוות הנשים

הנה מצינו, שמצות חלה היא אחת משלוש מצוות

הנשים, וכדברי המשנה (שבת לא): "על שלוש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר". ובמה שנתייחדו מצוות אלו איתא בגמרא שם: "כדדרש ההוא גלילאה עליה דרב סדא, אמר הקדוש ברוך הוא: רביעית דם נתתי בכס – על עסקי דם הזהרתי אתכם [זו מצות נדה התלויה בדם], ראשית קראתי אתכם – על עסקי ראשית הזהרתי אתכם [זו מצות חלה הנקראת 'ראשית עריסותיכם'], נשמה שנתתי בכס קרויה נר – על עסקי נר הזהרתי אתכם. אם אתם מקיימים אותם – מוטב, ואם לאו – הריני נוטל נשמתכם".

ובטעם מה שנצטוו הנשים דווקא בשלושת מצוות אלו, אמרו חז"ל (מדרש תנחומא פרשת מצורע) שזו היא כפרה לחוה שגרמה לאדם הראשון לחטאו ולאכול מעץ הדעת. וז"ל: "ולמה נמסרו לאשה, אמר הקדוש ברוך הוא היא כתבה נרו של עולם, דכתיב (משלי כ, כז) 'נר אלקים נשמת אדם', לפיכך תשמור מצוות נר. חלה אמר הקדוש ברוך הוא היא טימאה חלתו של עולם, זה אדם הראשון, שהיה חלתו של עולם, וכו'. נדה, אמר הקדוש ברוך הוא היא שפכה דמו של אדם הראשון, והיא מתחייבת שתשור דמה, שנאמר (בראשית י, ט) 'שופך דם האדם וגו'', תשמור נדתה שתכפר לה על הדם ששפכה".

ואכן, מצוות אלו הן יסוד וצדקתן של נשות ישראל בכל הדורות. ויותר מזה מצינו, שהאמהות הקדושות נתייחדו בכך ששימרו שלושת מצוות אלו כהלכתן, וזכו לשכר רב ועצום כנגדן, והברכה שרתה בהן, וכדברי רש"י הידועים (בראשית כד, יז) "שכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה בעיטה, וענן קשור על האהל, ומשמחה פסוק, וכשבאת רבקה חזרו". והוסיף על דבריו בפרוש רבינו עובדיה מברטנורא (עמר נקא על התורה שם), "יש לומר לפי שהאשה מצווה על ג' מצוות".

ידוע שבמצות חלה נקשרו סגולות רבות לפעול ישועה על ידי הפרשת חלה, והמפורסמות אינן צריכות ראיה, אין בודקין מן המזבח ולמעלה. צדיקים אומרים, כי 'חלה' ראשי תיבות 'חיים הם למצאיהם' – בכח החלה להביא חיים לעולם

דברים, בנדה ובחלה ובהדלקת הנר, ולפי ששרה היתה זריזה בשלשתן, היו אלה הג' דברים מדה כנגד מדה; כלפי שהיתה זריזה בהדלקת הנר היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת. ולפי שהיתה זריזה בחלה היתה ברכה מצויה בעיטה. ולפי שהיתה זריזה בנדה היה הענן קשור על האהל וכו', וכשמטה שרה לא היתה שם אשה זריזה בדברים הללו ופסקו, כשבאת רבקה שגם היא היתה זריזה בשלשתן חזרו".

השאלות והאזהרות בערב שבת כנגד מה שזכו ישראל במדבר

והנה, כנגד שלושת מצוות הנשים, מצינו במשנה הסמוכה למשנה זו במסכת שבת, שלוש שאלות שצריך דווקא האיש ששאל בכל ערב שבת: "עישרתם? עירבתם? הדליקו את הנר!". ויש לציין ששלושת שאלות אלו מכוונות גם הן ממש כנגד אותן ג' המצוות. שכן 'עישרתם' – הוא כנגד תיקון המאכלים, כמצות חלה, 'עירבתם' – כנגד תיקון הבית, כמצות נדה, ו'הדליקו את הנר' – כפשוטו.

ובדומה לזה, זכו בני ישראל במדבר לשלושה מתנות, על על שלושה פרנסים שהיו להם; מן – לחם מן השמים, בזכותו של משה רבינו, ענני הכבוד לצל ולמחסה בזכות אהרן הכהן, ובאר מים לשתות בזכותה של מרים הנביאה. [ויתבאר להלן שייכות כל מתנה לאחת המצוות].

ומבואר בגמרא (בבא מציעא פז) ששורש הדבר נעשה בזכות האבות הקדושים, שהטריח אברהם אבינו את עצמו בשעת חוליו וכאבו להכניס אורחים ולשרתם ולהאכילם בהידור גדול, ובזכות כך זכו בניו שסיפק הקב"ה צרכיהם במדבר ארבעים שנה, וז"ל הגמרא:

"דאמר רבי חמא ברבי חנינא, וכן תנא דבי רבי ישמעאל, בשכר שלשה זכו לשלשה, בשכר חמאה וחלב – זכו למן, בשכר 'והוא עמד עליהם' – זכו לעמוד הענן, בשכר 'קח נא מעט מים' – זכו לבארה של מרים.

וכמו כן מוצאים אנו עינים אלו כסדר אצל האבות הקדושים, כמו שדרשו חז"ל (שבת לג): "על יעקב אבינו שנאמר עליו (בראשית לג, יח) 'ויבא יעקב שלם' – ופירשו, 'שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו'. גופו כנגד הענן שענינו שמירת קדושת הגוף כמצות נדה, ממונו כנגד ברכת המזונות וכמצות חלה, ותורתו כנגד הדלקת הנר, כי 'תורה אור' היא.

וכן יש להוסיף, שענינים אלו שייכים גם לשלושת מידותיו הטובות של אברהם אבינו, כפי שנפרטו במשנה במסכת אבות (פרק ה משנה יט), "עין טובה רוח נמוכה נפש שפלה", כי בירידת המן היתה בחינת 'עין טובה', שלא העדיף המרבה והממעיט לא החסיד, אלא קבלו כולם שיעור אחד – עומר לגולגולת. וכך נמנעה קנאה מביניהם. עמוד הענן הועיל לנפש שפלה, שענינה הרחקת התאוות, וגם הענן הרחיק את כל כוחות הרע והרשע, כמו שאמרו חז"ל (מדרש תנחומא פרשת במדבר, ב): "שבעה עננים היו, מלמעלה ומלמטה ומארבע רוחות, ואחת פניהם, מכה נחשים ועוקרבים, ומשורה להם את ההרים ואת העמקים ושורף את הקוצים". וידוע שהכוונה בזה להכחדת כוחות הטומאה, וכפי שפירש רבינו האריז"ל זיע"א על הפסוק (דברים ת, טו) "נחש שרף ועקרב וצמאון" שהכוונה לארבע הקלי שהיו במדבר (וראה גם בזהיר הקדוש ח"ב ד"ב פסד). ובארה של מרים כנגד רוח נמוכה, כדברי חז"ל (תענית ז) על התורה שנמשלה למים: "אמר רבי חנינא בר אידי, למה נמשלו דברי תורה למים, דכתיב (ישעיהו נה, א) 'הוי כל צמא לכו למים' – לומר לך, מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה".

הרי לנו כי אלו הם שלושת יסודות קדושת ישראל, ברכת העיסה שכנגד הפרשת חלה, הרומזת למן ולעין טובה. ענין קשור רב האוהו, כנגד קדושת ישראל וצניעות הנשים, כמצות נדה וכענני הכבוד שניתנו לישראל, וזהו ענין נפש שפלה. והנר הדולק מערב שבת לערב שבת, זהו כנגד התורה, שהרגיל בנר הוויין לו בניו תלמידי חכמים (ראה שבת כג), ואין מים אלא תורה (בבא קמא ז), שהתורה אינה הולכת אלא אצל מי שרוחו נמוכה, כמים אלו, וכנגד בארה של מרים.

שלושת הברכות המכוונות

כאמור למעלה, שלושת קדושות אלו נרמזות בשאלות האיש הישראלי בערב שבת קודש, 'עישרתם, עירבתם, הדליקו את הנר'.

עישרתם – כנגד ברכה בעיטה, שלם בממונו, שעל ידי המעשרות נכסיו של אדם מתברכים והוא זוכה לעשירות, כדברי חז"ל (שבת קיט) על הפסוק (דברים יח, כב) "עשר תעשר" – "עשר בשביל שתעשר". וכן על יצחק אבינו ע"ה נאמר (בראשית כו, יב) "וַיִּצְרֶיךָ יִצְחָק בְּאָרֶץ הַהֵוָה וַיִּמְצָא בְשֵׁנָה הַהֵוָה מֵאָה שְׁעָרִים וַיִּבְרָכֵהוּ ה'". ופירש שם רש"י ומקורו מן המדרש (בראשית רבה סד, ו), שאומד זה למעשרות היה, הרי שבזכות המעשרות זכה יצחק לשפע רב.

עירבתם – כנגד תיקון הקדושה ושלימות הגוף, שלם בגופו, כדברי הגמרא (שבת ד): "אמר רב יהודה אמר שמואל, בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים, יצתה בת קול ואמרה, (משלי כג, טו) 'בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני', (שם כז, יא) 'חכם בני ושמח לבי ואשיבה חרפי דבר'". ועומק הענין, כי בקיום מצות עירוב מחבר האדם את הכל לקדושה, וקדושת השבת שורה על כל המקומות, בבית ובחצרות ובכל הרשויות. [וזהו גם טעם הדבר שכאשר רצתה המשנה (עירובין פ"ג משנה ה) לפרש את ענין עירובי תחומין – שגם זה מענין עירובין, הביאה דוגמא מאדם ההולך אצל רבו, ועושה תנאי שאם בא חכם מן המזרח הרי עירובו למזרח, ואם יבוא ממערב עירובו מערב, וכל ענין המשנה שם הוא מהולך אצל חכם ללמוד תורה, כי עיקר ענין העירוב הוא בהשפעת הקדושה, ואין קדושה כתורה].

הדליקו את הנר – כנר הדלוק משבת לשבת, וכנגד שלם בתורתו, אור התורה המאיר לארץ ולדרים עליה.

בני חיי ומזוני

כיוצא בדבר פירש בספה"ק דברי ישראל, ששלושת האמירות שבערב שבת מכוונות כנגד בני חיי ומזוני, כי 'עישרתם' מביא לידי עשירות, פרנסה ומזונות. 'עירבתם' כנגד הבנים, דריש לה מלשון ערבות, ובנינו ערבים לנו בקבלת ושמירת התורה, כדברי חז"ל (במד' ח' - שיר השירים רב א, א), כי אם הבנים הולכים בדרך התורה, הרי זו הוכחה שהאבות נוהגים בקדושה, וכל זה הוא ענין עירוב וחיבור לקדושה וכדלעיל. 'והדליקו את הנר' כנגד 'חיי', כי 'נר ה' נשמת אדם' (משלי כז, ו), וכל רצוננו בחיים הוא כדי להמשיך את שלשלת הדורות שלא תשתכח תורה מישראל.

טענתם של המרגלים

נמצא אם כן שכל המתנות הטובות שניתנו לישראל במדבר, המן הבאר ועניני הכבוד, שייכים לענין שלוש מצוות הנשים, אשר אחת מהן היא מצות חלה, שבה אנו עוסקים במאמרנו זה.

כידוע, ירדת המן לישראל היתה בזכותו של משה רבינו עליו השלום. ובכך מפרש ה'שפת אמת' (ש"ת דתמ"ה), את גודל החטא שגרמו המרגלים, שהחלישו דעתם של ישראל. כי הנה במדבר זכו ישראל לאכול לחם אבירים, לחם של מלאכי השרת שאינם צריכים לשום עמל וטורח במזונותיהם, ובא אל הצדיקים עד פתח ביתם, ואפילו טעמו היה כרצונם על פי מחשבתם ללא שום מעשה בידיהם.

אמנם בפרשת חלה נאמר לישראל (במדבר טו, יח-ט) "בבאכם אל הארץ, באכלכם מלחם הארץ", שוב כבר לא היה זה לחם מן השמים, אלא לחם מן הארץ. ומטעם זה חלשה דעתם של ישראל, ולא רצו המרגלים להיכנס לארץ ישראל, שכן כבר לא יזכו להשגחה העליונה שהיתה בירידת המן, ויצטרכו לטרוח בעבור מזונותיהם, וגם המזונות עצמם תהיה דרגתם נמוכה הרבה יותר ויצאו מן הארץ ולא מן השמים.

קידוש החומר

אמנם הקדוש ברוך הוא חשבה לטובה, ואמר להם "היה באכלכם מלחם הארץ" - אין 'והיה' אלא לשון שמחה (ראה בראשית רבה מב, א), כי עיקר תכלית הבריה שירוממו ישראל את הטבע הגשמי להשתמש בו לרוחניות, וכך היא הצורה הנכונה, שיאכלו ישראל לחם היוצא מן הארץ ולרוממו לקדושה. וידוע מה שדרשו חז"ל (תנא דבי אליהו רבא א) שהקדוש ברוך הוא "עשיר ושמח בחלקו", כעין דברי המשנה (אבות פ"ד משנה א) "איזהו עשיר השמח בחלקו", כי אין עשיר אלא הקדוש ברוך הוא, שתבל ומלאה שלו הוא, ו'חלקו' הם בני ישראל, "כי חלק ה' עמו" (דברים לב, ט), וזו היא השמחה לפניו יתברך, בשעה שבאים בניו ולוקחים לחם מן הארץ ומרימים ממנו תרומה לה'.

המן הבאר והענינים - גם לאחר הכניסה לארץ!

ומפרש ה'שפת אמת' (ש"ת דתמ"ה שם), שזהו שאמר להם הקב"ה לישראל קודם כניסתם לארץ, כי במדבר זכו לשלוש מתנות, אכלו מן, שתו מי באר, וחסו בצל ענני הכבוד, ומה טעם ירצו לצאת מן המדבר ומהשראת השכינה שביניהם, בני חיי ומזוני בשפע, ללכת אל הארץ שבה יעסקו בגשמיות? אך אמר להם הקב"ה, שאינם מפסידיים כלום, אלא שימשיכו לזכות לאותן שלוש המתנות מכח העבודה שיעבדו את ה' באכלם מלחם הארץ.

ולשם כך נצטוו בפרשת שלח בשלוש מצוות, פרשת נסכים, פרשת חלה ופרשת ציצית, המכוונות כנגד שלוש ענינים אלו. חלה - כנגד אכילת המן, כי המפריש חלה כראוי הרי הוא כאוכלי המן, ואף שאין לחמו כלחם אבירים, ואינו חש בו כל הטעמים שבעולם, אלא לחם מן הארץ הוא, מכל מקום יש בו מעלה עצומה שאין במן, כי על ידו "תרימו תרומה לה'", תרוממו את הגשמיות לעשותה רוחנית, וזה שייך רק בלחם הארץ ולא בדגן שמים.

כמו כן, זכו ישראל לשותות מן בארה של מרים, אך עתה נצטוו בנסכים, ומעלה מיוחדת יש בהם, שהרי נסכים אלו אינם מצות ניסוח המים [שהוא הלכה למשה מסיני ורק נרמז בכתוב], אלא נסכי יין, ואילו במדבר שתו

מים. ואמנם נמשלה התורה למים, אין מים אלא תורה, אך מים אין בהם טעם כלל, ואילו היין הוא משקה מובחר שיש בו טעם לשבח, ורוממות בחינה זו להשגת טעמי תורה, כשם שהיין בא מן הגפן שטרחה בגידולה, כך התורה שילמדו בארץ תהיה תורתם, שיהיה להם חלק והשגה בה ויבינהו בעתה.

והמצוה השלישית - מצות ציצית, כנגד ענני הכבוד הסוככים על ישראל כחופה, חסד ה' החופף עליהם כל היום, בבחינת (תהלים לב, ט) "והנחוטך בה' חסד יסוכבנו". וגם מצות ציצית ענינה חסד, כפי שכבר רמז אברהם אבינו באומרו למלך סדום (בראשית יד, כג) "אם מחוט ועד שרוך נעל", חוט הוא חוט של חסד - מצות ציצית שניתנה לבניו" (ראה בראשית רבה מג, ט).

הרי כאן שלוש המצוות מכוונות כנגד שלוש המתנות, וחביבים אצל הקדוש ברוך הוא מעשים הנעשים בכוחם של ישראל עצמם, יותר ממה שנותן להם במתנה.

חלתו של עולם

נשוב על הראשונות, עסקנו במצות חלה. הבאנו דברי חז"ל על כך שמצות חלה הוטלה על האשה, משום שהיא קלקלה חלתו של עולם - זהו אדם הראשון. ומטעם זה מסתכנות נשים בשעת לידתן אם אינן זהירות במצות חלה.

ומדוע נקרא אדם הראשון בשם 'חלתו של עולם'? יתבאר הדבר למעיין בפסוקי התורה על ענין בריאת האדם (בראשית פרק ב), שם מובאר שהיתה בריאת האדם כעין הכנת העיסה, והפרשתו מן האדמה כהפרשת חלה. שהרי לאחר שעלה אד מן הארץ והשקה את כל פני האדמה, כאדם הנותן מים לתוך הקמח ועושה

אלו הם שלוש יסודות קדושת ישראל, ברכת העיסה שכנגד הפרשת חלה, הרומזת למן ולעין טובה. ענין קשור על האוהל, כנגד קדושת ישראל וצניעות הנשים, כמצות נדה וזענוני הכבוד שניתנו לישראל, וזהו ענין נפש שפלה. והנה הדולק מערב שבת לערב שבת, זהו כנגד התורה

עיסה, יצר הקב"ה את האדם "כגבל זה שנותן מים ואחר כך לש את העיסה" (רש"י שם פסוק ו), ובגולו זה נפח באפיו נשמת חיים ונעשה אדם. זו היא חלתו של עולם.

אולם האשה לאחר שאכלה מעץ הדעת, נתנה גם לאישה עימה ויאכל, ולאחר החטא נגזר עליו (שם ג, ט) "בָּזַעַת אֶפְיִן תֹּאכַל לָחֶם", טורח גדול צריך האדם לטרוח עד שזוכה לאכול פת, כמו שאמר התנא בן זומא (ברכות נח): "כמה גיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול: חרש, זרע, וקצר, ועמר, ודש, וזרה, וברר, וטחן, והרקיד, ולש, ואפה, ואחר כך אכל", הרי כאן י"א מלאכות לטרוח בהכנת הלחם. ולעומת האדם, הרי גדול במסכת שבת (דף עג, א). וכל זה בניגוד גמור למה שהיה בגן עדן, שלא הוצרך לטרוח כלל אחר מזונו, והיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסגנין לו יין (ראה סנהדרין טז, א), וכן יהיה בגאולה העתידה, "עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת" (ראה שבת לב, א) ושוב לא יצטרכו לטרוח בהכנת הלחם. ולעומת האדם, הרי בעלי החיים אינם צריכים לטרוח כלל בהכנת מזונם, והוא מצוי להם בכל מקום באכילת ירק עשב ללא צורך בהכנה וטרח כלל.

נמצא, שהלחם הוא המלמד על מהות האדם בעולם הזה לאחר שחטא, שרחוק הוא מן השלימות, וכשם שרחוק הוא במזונו, כך רחוק הוא בדעתו מן ההשגה האמיתית שהיתה לו בגן עדן ומקדם. כמה וכמה שנים קטן הוא ואין בו דעת, וגם משבא לכלל דעת להיותו בן י"ג שנה, עדיין דעתו קלושה ונבובה, עד שיעמול להסיר מעליו עול החשבונות הרבים ולשעבד שכלו לדעת תורה ולרצונו של מקום.

וכך הוא בכל עניני האדם, וטרח גדול צריך הוא על כל

דבר וענין, להמציא לו כסות ובגד ללבוש, לבנות בית ולישא אשה, הכל כרוך בטורח ומלאכה רבה. נמצא שמציאות הלחם מזכירה את כל מציאות האדם בעולם.

חובת האדם הנלמדת ממצות חלה

אמנם, עדיין יש לו לאדם דבר אחד ללמוד מן הלחם. כי הנה, גם אחר כל מה שטרח לעמוד על דעתו ולספק את צרכיו, הרי "עיר פרא אדם יולד" (איוב יא, ג), ו"צר לב האדם רע מנעוריו" (בראשית ח, כא), ועלול הוא להשתמש בכוחותיו ובשכלו להזיק לאחרים ולעולם כולו במעשיו. על כן לימדה התורה דעת את האדם, שילמד מהכנת הפת, שלאחר כל הטרירות שבהכנתה, והעיסה כבר עומדת וממתנת להכנסתה אל התנור לגמר אפייתה, מצווה האדם ליטול את ראשיתה ושבחה ולהפרישנו לתרומה לה', להביאו אל הכהן משרת ה', וזהו גמר תיקונו. וזהו עומק המאמר המובא לעיל, "כל המקיים מצות חלה כאילו ביטל עבודה זרה". כי גם במצב כזה שכבר עומד האדם להינות מפרי עמלו, נדרש הוא להתמין בסבלנות ולהפריש חלקו של גבוה, ולא לאכול קודם לכן. וזהו היפך ממש מכל מהות העבודה זרה, שענינה לייחס כח חיצוני ואחר חלילה מלבד אלקותו יתברך, לשכוח את ה' רחמנא לצלן. וכנגד זה כאשר בא האדם ומשעבד כל רצונו וחשקו לכבוד שמים, ומעמיד עצמו שלא לאכול מיגיעו הרב עד שיתן חלק למקום, בזה מבטל ומשרש את שורש עבודת האלילים מקרב נפשו, ומרים עצמו תרומה לשמים.

זהו שצריך האדם - חלתו של עולם - ללמוד ממצות החלה שמפריש הוא מלחם הארץ. כי תכלית בריאת האדם, שיהיה הוא מופרש מן הארציות והחומריות, שיהיה קדוש וטהור בבחינת 'ראשית', כצדיקי ישראל שנקראו 'ראשית' (רש"י ריש בראשית).

הנאת הנשמה מן המזון הנשמי בכח קיום המצוות בו

וכמה מתקו בזה דברי הש"ה הקדוש, שכתב (פרשת שלח לך תורה אור ב) כי המאכל הוא גופני ורוחני, וכמו שיש דבקות במאכל רוחני וגופני, כן נשאר דבקות נשמה בגוף על ידי המאכל, והנשמה נהנה מהרוחניות והגוף מהגופניות. על כך ציטתה התורה לעורר כח הקדושה שבלחם ולהפריש חלה, והיא חלק גבוה שזכה לכהן שהוא קדוש שיאכל אותה, ואז העיסה מזכך גוף ונפש האוכל. כל אדם הראשון היה חלתו של עולם (שם ז, ח), והיה שלם בגוף ונפש, וכשקלקל גרם ל'קוץ ודרדר תצמיח' (בראשית ג, ח) 'ובזעת אפך תאכל לחם' (שם שם, ט). ובהרמת חלה ונתינה להכהן שהוא קודש, אז נתקדש הלחם להיות 'לחם לבב אנוש יסעד' (תהלים קד, טו), שורה עליו הטהרה.

ושורש הדברים נמצא כבר בדברי ספר החינוך במצות חלה, שכתב (מצוה שפ"ה) וז"ל: "משרשי המצוה, לפי שחיתו של אדם במזונות, ורוב העולם יחיו בלחם, רצה המקום ליזכותנו במצוה תמידית בלחמנו כדי שתנוח ברכה בו על ידי המצוה ונקבל בה זכות בנפשנו, ונמצאת העיסה מזון לגוף ומזון לנפש".

הרי לנו כי ענינה של מצות חלה לרומם את מאכלי הגוף ולהוציא מהם את היסוד הרוחני שהוא מזון הנפש, להחיות בהם נפש כל חי.

הכל הולך אחר ההתחלה

וממנו ניקח לעבוד את ה' בכל עניני האדם, ללמוד מן הפרט אל הכלל. כשם שאדם הראשון שהיה חלתו של עולם - ראשון לכל הברואים ותכלית היצורים, נדרש להיות מופרש לה' בטהרה, ובזה פגמה האשה כשהאכילתו מעץ הדעת - כך כל אדם ואדם, עליו לייקר את ימי השחרות ושנות הבחורות, וכפי שידוע מן הצדיקים, כגון דברי הרה"ק ה'בית ישראל' מגור זיע"א, שהיה חוזר ושונה לתלמידיו כי 'ראשית עריסותיכם' ענינה ראשית היום, בשכבכם על משכבכם כשאתם ניעורים בבוקר, והאדם מקבל בחזרה את נשמתו במתנה מאת הבורא יתברך, שעה זו יש בה סגולה מיוחדת להוליך אחריה את כל היום כולו, אם יקבל עליו בשעה זו עול תורה ומצוות, לקדש כל יומו למען כבוד שמים.

וכן כתב הרה"ק רבי חיים מטשרנוביץ זיע"א בעל 'באר מים חיים', בספה"ק 'סידורו של שבת' (ח"ב דרוש ד פרק

תיבות 'חנון המרבה לסלוח'.

פרשת חלה קודם חטא המרגלים ולאחרי

ומה נעמו מעתה דברי הירושלמי (תענית פרק ד הלכה ה) שהבאנו לעיל, שמשם רבינו לימד את ישראל פרשת חלה קודם ביאת המרגלים, ולכאורה זהו שלא כסדר הכתובים שפרשת חלה נכתבה אחר מעשה זה. כי באמת, לפי הסדר הרצוי, יש להביא פת ואחר כך יין - אלו הנסכים, אך לאחר שחטאו ישראל וחזרו לקלקול הקדמון שבחטא אדם הראשון, שאכל מעץ הדעת שגפן היה, ולא המתין לליל שבת, מעתה נצרך ראשית כל לתקן את בחינת היין, ורק לאחר מכן תבוא המחילה על ידי החלה, ולכן נאמרה פרשת נסכים תחילה ורק לאחריה פרשת חלה.

ובחינה זו מצאנו בכל מקום, שיש להקדים את תיקון הגוף להבאת הנשמה אליו, וכדברי הכתוב שפירשנו לעיל על הנשמה: "והבאתה אל תוך ביתך" - ראשית כל יש להכין את הבית, שהוא הגוף, ורק לאחר מכן אפשר להביא לתוכו את הנשמה. כי גופם של ישראל אף הוא קדוש, ולא רק נשמתם, וכמו שכתב הר"ק בעל התניא זיע"א (פרק מט) שמה שאומרים בתפילה "ובנו בחרת מכל עם ולשון", אינו מדובר רק על הנשמה, אלא גם על הגוף הישראלי, שנבחר ומיוחד הוא משאר גופי בני אדם. אם אין קמח - אין תורה, וגם מלבוש הנשמה צריך להישמר בקדושה. וכאשר עושים כן, בנסכים וחלה נתקן חטא עבודה זרה.

עבודת ישראל בלילי שבת

ומטעם זה עושים כן ישראל בכל ליל שבת, לאחר שמדלקת האשה את הנר ומתקנת מה שכיבתה נרו של עולם, מקדשים על היין ומתקנים את חטא אדם הראשון שאכל מן הגפן ולא המתין לקידוש ליל שבת - אשר מחמת זה נכשלו ישראל גם בחטא העגל ובחטא המרגלים - ולבסוף בוצעים על החלות ומשלימים את התיקון.

זהו סוד מה שאמר חז"ל (שבת קיט): "תניא, רבי יוסי בר יהודה אומר, שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע. וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומסתו מוצעת, מלאך טוב אומר, 'הי רצון שתהא לשבת אחרת כן'. ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו". הרי כאן שלושת ברכות הנשים הצדקניות, כי 'נר דלוק' כנגד הנר הדולק משבת לשבת, ושלחן ערוך' כנגד ברכה בעיסה, ו'מיטה מוצעת' כנגד השראת השכינה בענן הקשור על האוהל. אלו הם המן הבאר וענני הכבוד שזכו להם ישראל במדבר. וזהו טעם נוסף לדברי חז"ל (שם) מיד אחר מאמר זה, 'לעולם יסדר אדם שילחנו בערב שבת, אף על פי שאינו צריך אלא לכזית'. כי תיקון גדול נעשה בשולחן השבת. ויש שנהגו משום כך להכין עיסה בשיעור הראוי ולהפריש ממנה חלה בכל ערב שבת, כי מכיון שבשעה זו נעשה החטא, ראוי זמן זה לתיקונו בכח מצות הפרשת חלה.

יום שכולו שבת

מסופר על הגאון הצדיק רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, שהיה רגיל לרוץ ממאפייה למאפייה לבדוק אם כבר הפרישו חלה כדיו, ורגיל היה בלשונו לומר כי 'חלה' ראשי תיבות 'חלק לעולם הבא', הרי שבזכות החלה יוכל האדם לנחול את עולמו.

ואמנם, כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא (סנהדרין ז, א), אך לאחר כל מה שזכינו ללמוד במאמר זה על כוחה של החלה להביא את התיקון השלם, על ידי שהפרישו אותה ביום השישי מן העיסה, בחינת (שמות טו, ה) 'והיה ביום השישי והכיניו', ולאחר מכן כשבוצעים עליה בשבת, מובן עד כמה יש להזדרז בזה.

ובזכות קיום מצות חלה כהלכתה, נזכה לקרב זמן הגאולה להחיש גאולתינו ופדות נפשנו, בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

מסכת תענית (לא): "עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים, והוא יושב ביניהם בגן עדן". [ובאמת ענין המחול שם שייך גם למחילת עוונות, והבן]. הרי לנו שני חלקים במצות חלה; תפילה ומחילת עוון.

האדם שואף למעלה ומחובר למטה

העולה מדברים אלו, כי אדם המפריש חלה ומרים תרומה, נעשה בזה תיקון לו עצמו ולכל העולם עמו. ובהו יתבאר מפני מה נתחייבו ישראל בחלה רק משבאו לארץ, על פי דברי המגיד מטריסק בספה"ק 'מגן אברהם', שהביא מדברי חז"ל במדרש (ראה בראשית רבה יג, ב) "למה נקרא שמה 'ארץ', על שם מרצית על פירותיה". הרי ש'ארץ' הוא מקום תיקון וריצוי.

עוד מפרש המגן אברהם שם את לשון הכתוב 'תרימו תרומה', כאילו נכתב 'תרומ' ו'ה', כי בכח עבודת האדם בעולם הזה, יש בכוחו לרומם את האותיות 'ו'ה' שבשם המיוחד, שנחסרו משם 'ו'ה' כל זמן שזרעו של עמלק קיים, כמו שאמרו חז"ל (מדרש תנחומא כי תצא יא), אך בכח עבודת האדם הנרמזת במצות הפרשת חלה, יוכל לרומם את אותיות 'ו'ה' בחזרה למקומן, ולייחד קודשא בריך הוא ושכינתה. וכאמור, עיקר העבודה - בכח התפילה, בראשית היום המושכת אחריה את כל היום כולו.

תפילת חנה

ידוע כי שלושת מצוות הנשים נרמזות בשמה של חנה אם שמואל הנביא, ראשי תיבות 'חלה, נדה, הדלקת הנר'. והנה, כל מציאונה של חנה היתה תפילה וזעקה לה 'יתברך, ומעתה מובן מדוע דווקא בשמה של חנה

תכלית בריאת האדם, שיהיה הוא מופרש מן הארציות והחומריות, שיהיה קדוש וטהור בבחינת 'ראשית', כצדיקי ישראל שנקראו 'ראשית'

נרמז כל ענין תיקון האשה בשלושת המצוות, כי ראשית התיקון ועיקרו היא בתפילה.

כמה גדול כח תפילת האשה, אשר מכנסת לתוך תפילתה את כל רגשי נפשה ואהבתה לה 'יתברך, ולכן זו היא מצוה עיקרית בעבודת נשות ישראל.

תיקון ליל שבת - מיתוך גבורות בחסדים

והנה מצינו בליל שבת דבר מעניין, הרי סוד התיקון הוא בקידוש על היין ובציעת הפת, הקידוש נעשה על ידי האיש, ואילו את הפת - אופה האשה. ובהו נתקנת חלתו של עולם. והנה ידוע שבכל מקום איש הוא בחינת חסד, ואשה בחינת גבורה, אך כאן מצינו להיפך, שהאיש נוטל את היין שהוא בשורש הגבורה (ראה בזה הקדוש ח"א דף רסב), ואילו הלחם שבכל מקום הוא בחינת חסד, כחלה הניתנת לכהנים שהם בבחינת חסד (ראה שם דף רסו) - כאן היא מחלקת האשה, ונעשית שעת האכילה כשעת מלחמה - עידן קרבא, כדברי הזוהר הקדוש הנודעים (ח"ג דף רעב).

וטעם הענין, כי יש לתקן את שתי הבחינות, ולכן החלה שניתנת מן האשה שהיא גבורה - לכהן שהוא חסד, ממתקת את הגבורה בחסד, וכן היין שהוא גבורה נמתק בהשפעת החסדים שאצל האיש, ולכן "סוחט אדם אשכול ענבים ומקדש קידוש היום" (ראה בבא בתרא יז, א), כדי לתקן את ענין החלה השייך לבחינת האיש. וכמו שביארנו לעיל, ש'חלה' היא גם מלשון מחולות וריקודים. והענין בזה, כי 'מחול' יתיקיים בסוף התיקון השלם, כשישב הקב"ה בין הצדיקים בגן עדן ויעשה להם מחול, כדברי הגמרא בתענית שהוזכרה למעלה. אך הדרך להגיע אל המחול, היא על ידי שיזכו ישראל ל'מחילה' לעוונותיהם, וגם זה מתקיים בכח מצות חלה, וכפי שכתב בספר 'גבעת שאול', שתיבת 'חלה' ראשי

(א, כי כאשר אדם עורך עיסה למאכלו, אך מפריש את ה'ראשית' כתרומה לה, הרי הכל הולך אחר ההתחלה, וכל העיסה כולה בטלה לגבי חלק הראשית, חלת התרומה. וזהו ענין תחילת היום, שיש בכוחו לגרום אחריו את כל המשך היום.

עבודת ימי הראשית

המגיד הר"ק רבי ישראל מקוזניץ זיע"א (בספה"ק עבודת ישראל בפרשת) כתב דברים מעין אלו על כל מהלך חיי האדם. כי טבע האדם שכאשר הינו צעיר לימים, אומר הוא לעצמו "שמח בחור בילדותך" - כי אין לו צורך למרה כל כך ולשוב בתשובה, כי בוודאי יעשה כן בימי זקנותו, ואז יעבוד את ה' כדבעי. אך באמת אין הדבר כן, כי ממצות חלה ללמוד שיעקר העבודה עליה להיות בימי הראשית - אלו ימי הבחורות, ומכוחה ימשיך כן כל ימיו עד זקנה ושיבה.

נמצא שממצות חלה ניתן ללמוד גם על סדר העבודה שבכל יום ויום, וגם על סדר עבודת כל ימי חי האדם. ועיקרו של דבר, שיעצור אדם עצמו ולא יהיה כסוס שוטף במלחמה לרדוף אחר התאוות, אלא יטיר חטא קודם להפריש חלתו של יום ושל ימי חייו לעורכה כראוי.

ברכת הבית כהפרשת חלה

והנה הבאנו לעיל מאמר חז"ל (ויקרא רבה טו, ו), שהמקיים מצות חלה ביטל עבודה זרה. וביאור הענין יש לומר, כי לכאורה מצות הפרשת חלה למראית עיני בשר נראית כמצוה שאין בה טורח וחסרון כיס, וכל אשה הנוטלת מעט בצק ומניחתו לצד ואומרת "הרי זו חלה", כבר קיימה המצוה בשלימות. ואף על פי כן אמר עליה הכתוב (ויחזקאל מד, ז) "להניח ברכה אל ביתך" - שכל הבית מתברך בעבודה.

והענין בזה, כי הפרשת החלה באה לאחר כל המלאכות שנעשו בפת, וכפי שהארכנו בזה למעלה. והרי כשם שהיהודי עושה מלאכות אלו, כך הגוי עושה כן, וכלפי חוץ אין נראה כל הפרש ביניהם. ואם כן, אם יתבונן האדם בעולם בדרכי הטבע, ולא יכיר בפנימיות הדברים, נראה לו שלצורך אכילת הפת עליו לעמול ולטרוח, והנה עתה נדרש ממנו להפריש חלה, ונאמר לו כי בכך מתברכת עיסתו ויאכל לחמו בשפע, ויקיים בזה "וזכרת את ה' אלוקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל", ואם יזכור שהכל מאת ה', יכניס את השכינה לביתו ויזכור את אלוקיו תמיד, ויתברכו מעשי ידיו. ולליבו נכנסת המחשבה, 'הרי גם הגוי עושה כמעשי ואחר כך אוכל לשובע, והוא אינו מפריש חלה, ומדוע לא אהיה כמוהו?'. אך האמת, כי אין מאכלו של הגוי כמאכלו של ישראל כלל, וכל אכילתו היא מן השיריים ששיירו ישראל אחר אכילתם בקדושה, וכשם שמתברך מאכלם, כך מתברך כל העולם, ורק מכן זה יכולים שאר הברואים לאכול לחמם.

נמצא שהפרשת חלה ובהתבוננות בענינה, מקשר האדם עצמו עם בורא העולם, ומעתה מובן היטב מפני מה הנמנע מזה חשוב כעובד עבודה זרה, שהרי אינו מקשר עצמו לקדושה האמיתית, ואינו מבין שהוא עצמו וכל קנינו שייך לאדונו יתברך.

ביאורי לשון 'חלה'

והנה, בליל שבת ראשית כל מתפללים ישראל תפילת ערבית, ולאחר מכן באים לביתם ומקדשים על היין, ובוצעים על שתי חלות לחם. ואם נתבונן במעשי האדם הראשון, הרי אמירת 'מזמור שיר', היתה בבחינת תפילה, ולאחר מכן בחינת חלה שבאדם הראשון, היתה כנגד בציעת הפת. ובאמת יש להוסיף שגם התפילה יש למצוא לה רמז בחלה, כי תפילה נקראת 'חילול', כלשון הכתוב (שמות לב, א) "ויחל משה", נמצא ש'חלה' לשון תפילה, אכן יש לבאר ביאור אחר בשם 'חלה' - מלשון 'מחול', שבתיה זו עצמה אפשר ליתן שני פירושים, האחד מלשון מחילת עוונות, והשני מלשון 'מחול לצדיקים', ריקדה של שמחה, כדברי הגמרא בסוף

ספרי זהרונים

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
משועוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערנץ שליט"א
פרשת שלח

שבת קודש
אכסוף נעים שבת
בקדושת השבת וסגולתה

לומר 'המלך', כשלתע הגיע לאזניו קול שאגה רחוקה: "המלך!!!"

היה זה קולו של הרבי הקדוש מלכוביץ'... הקול הרוחני, אותו לא יעצרו מאות ואלפי קילומטרים, שכמו בקע את תקרת בית המדרש בלכוביץ' וטס הישר לייפציג הרחוקה לחיות נפשו של חסיד מקושר. במשך זמן רב עוד הדהד הקול בליבו ובמוחו של רבי מאיר. בבת אחת התנער מהרהוריו העגומים, והחל להתפלל בתהלהבות עצומה ובחיות מחודשת. לראש השנה שכזה מעולם לא זכה...

הלפו להם קרוב לשה ירחים, ורבי מאיר, שכבר שב לביתו, זכה להגיע לחצר רבו הקדוש לקראת חג הפורים. בעיצומה של עריכת השלחן הטהור פתח הרב הקדוש רבי מרדכי ואמר: "במגילה נכתב 'ונשמע פתגם המלך אשר יעשה בכל מלכותו'."

אומר אני: כאשר יהודי אומר 'המלך' בכונה וכראוי, אזי - נשמע הדבר 'בכל מדינות מלכותו', בעולם כולו ניתן לשמוע את קריאת 'המלך!!!' ומידי דברו פנה הרבי הקדוש לרבי מאיר ושאלו: "אמור נא מאיר, האמת הדבר?!" אך כעת, בפרק הזמן בו התרחש סיפורנו, מצוי היה רבי מאיר על אם הדרך באחד מהפונדקאות הרבים הפזורים בדרכים. בעודו בפונדק נתקלו עיניו של רבי מאיר בחבורת קבצנים נודדים, שהחיים לא הטיבו עימם.

עינים שקועות בחוריהן הציצו מבין בלויי הסחבות, וגוּם הכפוף כמו נשבר תחת הצרוורות המרופטים. אך דמות אחת משכה את תשומת לבו. כלפי חוץ נראה האיש כעוד אחד מאותם עלובים, אך בעיניו זהר מבט אחר.

ניצוצות של אור וקדושה הבהיקו מעיניו, וארשת מיוחדת נסוכה היתה על קלסתר פניו. במשך דקות ארוכות התבונן בו רבי מאיר עד שהיה בטוח: "זהו צדיק נסתר..." עסקיו המסועפים, מסחרו ומטרת הנסיעה נשכחו ממנו כליל. כל מעייניו היו נתונים להלך המופלא.

התיישב רבי מאיר על ספסל סמוך למקום מושבם של אותם נודדים, ועשה עצמו כסוער את ליבו, בעודו עוקב בסקרנות אחר האיש.

השערתו הלכה והתחזקה בקרבו כשראה את הליכותיו של העני. בעוד עמיתיו הקבצנים טסו על מאכלם

הפרשת הלה
נדה תעשה לתבה

מצות הפרשת חלה, נוהגת בכל זמן ועת, אך דומה שמקום נתיחד לה בערב שבת, כאשר בכל בתי ישראל אופים חלות לכבוד השבת, ונשות ישראל הצדקניות מקיימות את מצותן.

הרב הקדוש רבי יואל מסאטמר זי"ע, היה מתמרמר על הקונים חלות מוכנות, ומותרים על המצוה המיוחדת של הפרשת חלה שניתנה לנשים. ופעם אמר הרבי בשמו של החסיד ר' אליעזר רויזמן, שעוד זכה לשמש בקודש אצל הרב הקדוש רבי מרדכי מגדבורנה זי"ע, ששה לו משמו של הצדיק על הפסוק (בראשית ו טו) 'צרה תעשה לתבה':

'לתבה' רומז לחלות, שכן אמרו חכמינו (מנחות צד:) שהיה לחם הפנים עשוי כמין תבה פרוצה.

ורמז הוא בכתוב שבזכות אפיית החלות, ניתן לזכות ל'צרה' - אור השבת. (דברי יואל)

ויספר עוד, שפעם נסע הרב הקדוש רבי אהרן מקרלין זי"ע בעל 'בית אהרן' לאחת הערים. בהגיעו ביום ששי בשעת בוקר מוקדמת, הבחין בעשן המיתמר ועולה מארובות התנורים שבבתי היהודים, בהם נאפו החלות לכבוד שבת. נענה בעל הבית אהרן' ואמר לבנו הרב הקדוש רבי אשר: "רואה אתה בני את המלאכים היוצאים מתוך ארובות העשן? בכח האפיה וההכנה לכבוד שבת, ניתן לזכות למדרגות גבוהות, אולם בגלל הכעס ביום זה מאבדים אותן..." (פרי ישיע אהרן)

אשרי מי שראה פניו

חד מחסידי קמאי, מגדולי החבראי קדישא בלכוביץ', היה החסיד המפורסם רבי מאיר ממיר זצ"ל. חסיד אמת היה רבי מאיר ועובד ה' בגינה רבה, ויחד עם זאת שלח ידו במסחר לפרנסתו. סוחר היה בתקשיל, ולצורך כך נוסע היה בדרכים, קונה ומוכר.

סיפרו עליו על רבי מאיר, שבאחת השנים הוכרח לשהות בלייפציג - עיר הירידים המפורסמת, ביום ראש השנה הקדוש. בעודו עומד בתפילה ונפשו עגומה עליו על שהותו בעיר חולין זו לבדו, במקום להתחמם לאורו הגדול של הרבי הקדוש רבי מרדכי מלכוביץ', הגיע רבי מאיר בתפילתו לסופם של פסוקי דזמרה ועמד

על התורה
שלהבות קודש והגינות חכמה
מפרשת השבוע

לא להתבייש מהרבי

סיפר הגאון הצדיק רבי משה מידנר זצ"ל, על אחד מחסידי הצדיק הקדוש רבי חיים חייקל מאמדור זי"ע, שבת"ל שמו.

לפני כל פעם שבא שבת"ל לפני רבו, היה טובל במקוה, ומפיל תחינה לפני הקדוש ברוך הוא שלא יכיר רבו במעשיו אם אינם הגונים.

נראה שלא היה שבת"ל זה אדם פשוט, והמעשים אותם החשיב לעוונות עניינים דקים ביותר היו.

תפלתו נתקבלה ומן השמים העלימו מן הצדיק את עוונותיו של שבת"ל, ומתוך שהיה סבור שצדיק הוא ביותר, היה רבי חייקל קורא לו בדרך כבוד 'ר' שבת"ל'.

יום אחד פגש בו הצדיק לפני שהספיק לטבול במקוה ולעשות הכנותיו, וכאשר הכיר בפניו את מצבו הרוחני האמיתי, צעק עליו בקול: "שבת"ל! את הקדוש ברוך הוא אי אפשר לרמות, ובני אדם אסור לרמות!"

בעקבותיו הוסיפו דורשי רשומות לתמוך יתדותיהם בפסוק (תהלים לו י) 'פני ה' בעשי רע להכרית מארץ זכרם, אם זכו 'עושי רע' לפני השם', לקלסתר חיצוני של צדיק אשר הקדושה קורנת מפניו, הרי זה לרועץ להם, בכדי להכרית זכרם מארץ החיים, כיון שרבים לא יבחין ברעתם ולא יחזירם למוטב.

סיפר הרב הקדוש רבי יחזקאל משה מקוויניץ זיע"א שהרב הקדוש רבי אשר מסטולין זיע"א דיבר פעם אחת אודות חסידי זמנו. ואמר עליהם:

"חסידי זמננו, כשבאים אל הרבי מראים לו את הטוב שבהם, ואת הרע מסתירים! אני כשבאתי אל הרב הקדוש והמתוק - הוא הרב הקדוש רבי שלמה מקרלין זיע"א - היית מסתיר את הטוב. וכי בורא עולם הוא היכול לתת שכר ועונש? ואת הרע הייתי מראה לו, משום שזאת צריכים להראות לעיני הכהן.

סיפר כ"ק אדמו"ר מטשרנוביל שליט"א, כי בעמדו על ציון זקנו הרב הקדוש רבי מרדכי מלויב זיע"א בעיר 'שדה לבן' נזכר בזמאמר אחד מאביו הרב הקדוש רבי משולם וזיסא זיע"א שהיה מפרש על מה שכתב רש"י בפרשת שלח, על הפסוק (במדבר יג טו) 'ויקרא משה להושע בן נון יהושע': 'יה יושיעך מעצת מרגלים'.

צריך להבין למה התפלל על יהושע דווקא? ומה פשרו של תרגום יונתן בן עוזיאל שכתב 'וכי חמא משה ענוותנותיה קרא שמיה יהושע'?

וביאר אביו, כי משה לא התפלל על כל המרגלים, משום שבדואי היה כל אחד מהם צריך בעצמו לבחור בטוב. ואף אם קשה,

ממקומו כנשנש נחש, ותוך שהוא רוקע ברגליו קרא: "עם ארצות כזו טרם שמעתי מעודי! אני עוד אלמד את הפרנס לקח בל יישכח על האורח הבור והנבער ששיגר אלי! הוא עוד יתן את הדין על כך!"

משך רבי זושא בשרוולו בהמארה, ואמר: הירגעו נא! יש לי גם תירוץ על הקושיא אולי ייטב הוא בעיניכם. לאחר שנה קימעה מזעפר, ניאות המארח לשמוע את התירוץ שבפי האורח.

החל רבי זושא לשטוח את תירוצו: "הלל הזקן היה כידוע עניו גדול, כמו שאמרו במסכת שבת (לא), והנה ישנם אנשים אשר בדרך כלל אינם ענווים כלל ועיקר, ושומרים על כבודם מכל משמר, אמנם בהגיעם לידי עבירה מוכנים הם להתבזות בתכלית הביזוי, להשפיל את עצמם עד עפר ולכרות אפילו ברית שותפות עם שני פורצים נוכריים כדי לפצח בצוואת את קופת הקהל ולגנוב את תכולתה. הוא שהכתוב אומר 'כי הלל רשע על תאוות נפשו', בבואו למלא את תאוותו השפלה נהפך הרשע להיות ענוותן כהלל!"

אך שמע בעל הבית את התירוץ, מיד נשתנו פניו ככרום. הוא האיץ להגיש מים אחרונים ומיהר לברך ברכת המזון. כתום הסעודה, כאשר נפרד רבי זושא ויצא ללכת אל עבר בית המדרש, שם אמור היה ללון על ספסל במבואה, יצא בעל הבית חרש בעקבותיו.

"במטותא מכם יהודי קדוש", לחש בעל הבית על אזנו בחוץ, "מאחר ונוכחתי לדעת כי רוח הקודש מדברת מתוך גרוכנם, מביטח אני בהן צדק כי מיד לאחר השבת אשיב את הגזילה למקומה, פרטתה לא תעדר, רק הואילו נא בטובכם בלבתי גלות את הרז לאיש, יישאר נא הסוד כמוס בחבינוכם לעד ולנצח נצחים, ובל יודע חליה כי ידי היתה בבעל הזה!"

אך רבי זושא לא הניח לאיש להיפטר במחיי יד. הוא עיכבו עימו לשעה ארוכה והשמיע באוזניו שיחת מוסר היורדת חדרי בטן.

ביני לבני התברר כי לא היה זה כמובן החטא הראשון שנכשל בו, וכי קופה של חטאים קודמים כבר תלויה לו לאותו בעל הבית מאחוריו, שכן לא בבת ראש נהפך אדם מאיגרא רמא לבירא עמיקתא ונוחת לדיוטה כה תחתונה.

ושיחתו של רבי זושא לא היתה לריק. בליבו של האיש נפתחו שערי תשובה לרווחה וכל מילה שיצאה מפיו של רבי זושא קנתה בקרבו שביטה וחוללה מהפכה לטובה. עד שנטש רבי זושא את העיר היה כבר אותו אדם בעל תשובה מושלם וכל ימיו לא חדל לברך את רבי זושא אשר הצילו מרדת שחת והתמירו על רגליו.

דברים אלו כתב הרב הקדוש רבי אורי פייבל מדובנעקא זיע"א בספרו 'אור החכמה' (עניני ראש השנה) בשם רבו הבעל שם טוב הקדוש: "חזו ענין הצלצה שאמר 'כי הלל רשע על תאוות נפשו', הוא כנגד התאוה מחשב עצמו כאין כמו הלל".

וכן כתב הרב הקדוש בעל 'ייטב לב' מסיגעט זיע"א (פרשת תצוה): וכך דרכו

של יצר הרע, להקטין האדם בעיניו לבל להתאמץ ללכת ממדרגה למדרגה בדרך התורה והמצוה כאחד המיוחד שבעם, ולהתיר לעצמו תאוותיו הבהמיות אשר לא יאתה לאיש נכבד מגזע קודש זרע אברהם יצחק ויעקב, על דרך שאמר הצדיק הקדוש רבי זוסא ז"ל 'כי הלל רשע על תאוות נפשו', שעושה עצמו עניו כהלל, כדי למלאות תאוותו רח"ל.

פעם בגשת הרה"ק האמרי חיים מוויניץ זיע"א לתקיעת שופר, שח ואמר: הנה הבעל תפילה נגש לתיבה לומר 'הנני עניו במעש', ואומר שם לשונות כגון 'כי חוטא ופושע אני'. נסה נא לגשת אתה אליו והגד לו אותן הלשונות, מה יגיד עליך, האם לא יכעס עליך?

לפי זה פירש את הפסוק בפרשת שלח (במדבר י"ט) 'אך בה' אל תמרודו', 'אך' רומז לענוה, 'אכין ורקין מיעוטין הן'. 'אך' אמנם צריך להיות בענוה, אבל 'בה' אל תמרודו' אל שתמשש בענוה כדי למרוד בו 'תברך, שלא יאמר אדם: לי מותר להיות בחברת אינשי דלא מעלי כי איני טוב מהם, וכדומה.

כוונת נטילת ידיים לסעודה

היה זה במוצאי שבת פרשת פנחס, אור ליום ט"ו תמוז תק"ג. בטבריה עמד הגאון הישיש רבי חיים אבולעפיה בתפילת ערבית ולפתע התעלף וכל המאמצים לעוררו עלו בתוהו.

דאגה רבה לשלומו של הרב הישיש מילאה את לב המתפללים, אבל לאחר מחצית השעה התעורר הצדיק המופלא מעצמו. בקול רועד סיפר כי בירושלים נפטר זה עתה רבינו האור החיים' הקדוש וכי הוא ליווה עד לשערי גן העדן.

כמה שעות לאחר מכן, במעוז "בבד" הרחוקה, התחולל דבר מופלא. שם עדיין לא שקעה החמה ורבינו אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש זיע"א ניגש ליטול ידיו לסעודה שלישית. לפתע נעמד כמסומר למקומו ושקע בהרהורים משך שעה ארוכה. משנטל ידיו הסב לסעודה.

כירך ואז אמר קצרות: **כבה נר המעריב**. סתם ולא פירש. כיון שכמעט ולא היה מדבר בשבת לא שאלוהו התלמידים למה כוונתו. אחר כך, אחרי ההבדלה אמר הבעל שם טוב לתלמידיו: בארץ ישראל הלך לעולמו רבי חיים בן עטר שבא מארצות המערב ולכן אמרתי שכבה הנר המעריב.

שאל אחד התלמידים: ומנין זאת לרבינו? ענה הבעש"ט ואמר: ישנה כוונה אחת בנטילת ידיים שאין מגלים אותה משמים אלא לאחד בכל דור. עד עתה הייתה הכוונה מסורה בידי של אותו צדיק, והיום כשעמדתי ליטול ידיי נגלה לי רז זה ומכאן ידעתי כי כבר איבד עולמנו את הצדיק הזה.

על הפסוקים (במדבר טו יט-כ): 'והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה'. ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה כתרומת גורן כן תרימו אותה; מפרש רבינו האביר יעקב זיע"א שיש כאן רמז על כוונת האכילה, שתחילתם בכוונות נטילת ידיים.

ואלו דבריו בספרו 'פתוחי חותם': אפשר לרמוז על ענין כוונת האכילה, כמו

שכתב רבנו הארי"ל ז"ל (שער המצוות פרשת עקב) דבר גדול הוא. תחילה צריך לכוון בנטילת ידיים שלוש ידות: יד הגדולה, יד החזקה, יד הרמה, ושלוש ידות עולים מ"ב...

'ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה', כאן בא לרמוז על הנטילה שצריך לכוון בה שלוש ידות שהם גימטריא מ"ב.

וזהו 'ראשית עריסותיכם' דהיינו, קודם אכילתכם בעיסתכם, תחילה תעשו נטילה ותכוונו שלש ידות שהם גימטריא מ"ב, ועם הכולל הוא גימטריא 'חלה'. ו'חלה' במלוי כזה: ח"ת' למ"ד ה"א עם הכולל גימטריא 'נטילת'.

חברת שומרי שבת

רבות הזהיר הגאון רבנו ישראל מאיר הכהן זי"ע בעל 'חפץ חיים' על החובה למנות בכל קהילה מישראל חבורה שתפקידה לסובב בחצות בחצות יום השישי ולהזהיר את בעלי החנויות לסגור את תריסיהם ולהכין עצמם לכניסת השבת.

בכך זוכים המזוירים להשפיע גם על זולתם לשמור את השבת כראוי, שכאמור זהו חלק ממצות יום השבת, לדאוג שלא תחולל השבת גם על ידי אחרים.

בספרו 'שם עולם' (ח"א פרק ו) הפליג בזכותם של אותם אנשים שנמנו על חברות 'מוזרי שבת', ומסובבים ברחובות ובשוקים ערב שבת לפני חשכה להזהיר את בעלי החנויות ובתי המרחצאות על השקיעה הקרבה, ולהתריע על שעת הדלקת הנרות.

עליהם אמר הכתוב 'ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד', ובודאי זכות שבת תעמוד ליימנם לעתיד לבא להגן עליהם מכל רע ולזכות לחזות בנועם ה'!

וכמה צריכים לשמוח אותם האנשים שזוכים לעסוק בענין קדוש כזה, ומה נכון הוא שיתקבצו תמיד לטכס עצה איך להתנהג שלא ירפו ידיהם מזה, כי בעוונותינו הרבים גדול כח היצר בזה, וטוב שיעשו חיזוק למצוה זו, כתב.

'חברת שומרי שבת', ובה היו הולכים המתנדבים בזוגות לעורר את בעלי החנויות לסגור עסקיהם.

גם הרב שניאור זלמן זליגסון ז"ל, שהיה ממיסדי ישיבת 'תומכי תמימים' בוילנא ונודע בצדקותו, השתתף במצוה זו. מסופר, שפעם התאונן בפניו ר' שניאור זלמן כי לא מצא אף אחד שילך איתו למצוה זו, ועליו ללכת יחיד.

ענה לו 'חפץ חיים': "השבת נקראת מתנה, כמו שאמרו (שבת י). 'מתנה טובה יש לי בבית גזוי ושבת שמה'.

המקבל מתנה או העוסק במסחר יודע שכל שנספר השותפים מצומצם, כך טוב יותר..."

ומפורסמים הדברים שכתב בספרו 'משנה ברורה' (סי' רנו סק"ב) כי אלו המתחזקים תמיד במצוה זו, יזכו עבור זה לבנים גדולי ישראל.

כמו כן מסופר אודות הרב הקדוש רבי אהרן מנחם מנדל מראדזימין זי"ע, שהתפרסם בדאגתו להעמדת הדת על תלה, ובין פעולותיו יסד בפולין את 'חברת שומרי שבת והדת', שמתפקידה היה לעבור בכל ערב שבת ולרזו את בעלי

החנויות לסגור את עסקיהם לפני זמן הדלקת הנרות.

הרבי שראה במחאה זו חיוב גמור, היה מכתת רגליו בעצמו בכל ערב שבת, כאחד מבני החבורה, ומזרו את הרבים על שמירת השבת שבזכותה עתידין ישראל להגאל.

באותם ימים, שאחרי מלחמת העולם הראשונה, התרבו פורצי גדר ומחללי הדת, והוא היה עומד בכל עוז ותעצומות נגדם, ולפעמים אף הראה ברבים את גודל הקפדתו בנושא זה.

מסופר, שפעם אחת כשהלך בורשה ברחוב העיר בערב שבת עם חשיכה וראה כמה חנויות פתוחות, ביקש מבעליהן לסגור מיד, ואכן כולם סגרו את החנויות. חוץ מאחד שהתעקש להשאירה פתוחה. לא עבר זמן רב, והלה מת בפתע פתאום, רחמנא ליצולן.

מאז כשהיו בעלי החנויות רואים אותו צועד ברחוב העיר, היו מיד סוגרים חנויותיהם מרוב פחדם מהוד קדושתו. בעיתוני התקופה התפרסם, כי מיד כאשר הגיע להתגורר בעיר נאשלקס וקיבל על עצמו את עול הרבנות, דאג ראשית כל לשמירת השבת.

בדיווח ראשוני מפעילותו, מסופר שאסר על כל יהודי שמסתפר במספרות של יהודים המחללים שבת בפרהסיה להכנס לבית הכנסת שלו, וכי מיד עם הישמע איסור זה, קיבלו על עצמם חלק מבעלי המספרות לשמור על קדושת יום השבת.

בידיעה נוספת, שהתפרסמה לאחר כשבע ימים, רואים אנו שחפץ ה' בידו הצליח וכל בעלי המספרות ברחבי העיר נאשלקס קיבלו על עצמם לסגור את חנויותיהם ביום שבת קדשנו.

כמו כן היה מזרז את הרבים להזהר מאד מחילול שבת וגודל החטא בזה, ואף תבע מבני העיר לחזק ידי שומרי שבת ולהשתדל לקנות דוקא מהם, ולא ממחללי שבת חלילה, שבוה מחזקים ידי עוברי עבירה.

ראה למנהג זה, הביא הרב הקדוש רבי אברהם מרדכי מגור זי"ע בעל 'אמרי אמת' מן הפסוק: (במדבר טו לב) 'ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת', עליו אמרו חכמינו ז"ל בספרי (פי' קג), שמנה משה שומרים שלא תחלל השבת והם שמצאו אותו מקושש, ומכאן ראה שחברת שומרי שבת נהוגה מימות משה רבנו.

לאור דבריו הוסיף הגאון החסיד רבי שמאי יגזבורג שזכה לשמור בקודש, לרמוז בדברי חכמינו 'זכור ושמור בדבור אחד נאמר' (ר"ה כז.), שהוא אזהרה ליסד חברת שומרי שבת, שיזכירו לשמור את השבת.

יש להסמיך לזה את דברי רבינו האור החיים הקדוש (שמות לא טו): 'ושמרו בני ישראל את השבת'. עוד ירצה שצריך לשמור את השבת לכל יחיה בו דבר חול בין ממנו בין מהזולת.

ולא יאמר אדם די לי במה שנשמור עצמו מחללו ואם יתחלל מהזולת מה בכך, אלא צריך שיהיה שומר אותו לכל יתחלל כמו ששומר גנו ופרדסו!

תפילה

פנינים וערגליות בעניני עבודה שבלב זו תפילה

בעליית הגג. טיפסתי בסולם, ולהפתעתי ראיתי את רבי דוד מסתפלל מעוטר בתפילין, אך ללא טלית, כשראשו מכוסה בסוּדר.

הסביר לי רבי דוד שטליתו נפסלה ואין בידו מעות לתקנה, על כן מסתפק הוא בטלית-קטן שעליו לצאת ידי חובת מצות ציצית, ואילו את ענין 'הכון לקראת אלהיך ישראל' מקיים הוא בסוּדר שעל ראשו.

בשמעתי זאת, נטלתי את כל הממון שייעדתי לצרכי נסיעתי, וקניתי לרבי דוד טלית חדשה ונאה.

אך, מאחר שלא נותר בידי ממון להמשיך בדרך, לא יכולתי להספיק לבוא ללובלין לקראת שבת קדש. ומוכרח הייתי ללכת רגלי עד שהגעתי הלום כעת..."

אז-אז הבינו החסידים מדוע קשר הצדיק הקדוש בין העגלון לחסיד ר' ליפמן, ולמה כינו שפתותיו במללו 'הטלית יפוש כנפיו עליהם'.

שניהם הזילו את שארית כספם לדבר מצוה עבור טלית נאה של מצוה, להחיות נפש צדיק ולהרנין לב כלה יתומה, והרבי הקדוש שצפה וראה זאת בעיני קדשו, דאג להזכיר זאת מעל גבי שלחנו.

ועל ידי ממותת ציציות תנצל נפשי

והרי מעשה מרטיט על מעלת המצוה: מנהג חסידים ואנשי מעשה בחוץ לארץ, להטמן לאחר אריכות ימיהם בטלית בה התפללו בחייהם.

כך ביקש גם החסיד המופלג ר' יוסף ברץ **מדאראבאן**, מחשובי חסיד שטנשטש, לפני פטירתו, שיקברו אותו בטליתו. אלא, שבבוא יומו, התברר שהטלית נעולה היתה בביתו שנחתם ונסגר על ידי השלטונות מסיבה כל-שהיא.

רצו אנשי החברה-קדישא לקברו בטלית אחרת, אך חתנו ר' אברהם פרסטיג, מראשי הקהל בטשורטקוב, התעקש שלא לוותר על קיומה של הצוואה, עד ששלשלו נער אל תוך הבית, שהוציא את הטלית לעטוף בה את גופו של הנפטר.

כשנשא ר' אברהם לפרש עקשנותו, ומדוע היה כה חשוב לו לקבור את חמיו דוקא עם טליתו, סיפר את העובדה המפליאה הבאה:

יהודי מהעיר קייב ציוה לפני פטירתו לקברו בטלית מצויצית חדשה, אותה הכין במיוחד לצורך-כך.

ואכן, לאחר פטירתו ביקש בנו לקיים דברי המת, הוציא את הטלית מהמגירה והניחה על השלחן סמוך לדלת כדי לתת אותה לאנשי החברה קדישא שיבואו לקיים מצות טהרה ועטיפת הנפטר בתכריכין, ויעטפוהו בטלית זו.

בינתים, כאשר המתינו לעריכת הלוייה, היה בין הבאים בחור אחד שפתח בשיחה עם הבן האוּגו, וסיפר לפי תומו, כי בעוד מספר ימים הוא עומד לישא כלה עניה מרודה וחסרת כל, ואף על הטלית יתר לה, אלא שכעת אין בידו ממון לקנות טלית למצוה.

מששמע הבן האוּגו את הדבר, הבין שמצוה גדולה נתגללה לפניו: אם יקברו את אביו בטלית ישנה, ויתנו

"לאחר שירדתם מעגלתי, סוכבתי ברחובות העיר, כאשר לאזני הגיע קול זמרה הבוקע מאחד הבתים.

בנכסתי פנימה, וראיתי שמתכוננים לחתונה כלה יתומה, אך כאשר עמדתי לצאת משם, הבחנתי שהמשוררים שבתו לפתע מנגינתם.

בצד ישיבה הכלה ומררה בככי, משל יום אבל הוא זה ולא יום נשואיה.

'העומדים מצד הכלה לא נתנו לחתן את הטלית כנהוג, והוא מסרב לגשת אל החופה - כל עוד שלא יקבל לידיו את הטלית', אמרו לי הסובבים.

לא יכולתי לשאת לא צערה של הכלה, נגשתי לאבי החתן ובררתי למחירה של טלית חדשה. היה זה סכום השוה בדיוק לסכום אותו קיבלתי על הנסיעה מעירנו ללובלין - סכום לא מבוטל.

אך אני לא חשבתי פעמיים, ונתתי מיד את כל הכסף שבארנקי, ובלבד שלא תתביש בת ישראל כשרה. ואכן, תכף ומיד מיהרו לקנות את הטלית, והעמידו את החופה.

הואיל והתחלתי במצוה - נותרתי במקום כל אותו הלילה, כשאני שש ושמה במצוה זו של הכנסת כלה ובשמחת החתן והכלה."

סיפרו החסידים לעגלון מה שאמר הצדיק עליו: "ודאי ראה הצדיק את המצוה שזכית לקיים, ועל כך אמר את דבריו". כשמעו זאת, הביע העגלון את רצונו לשבות את השבת בצילו של הצדיק - לשמחת לב החסידים. שמה יעשה הרבי אותו לחסיד - אמרו לנפשם.

הגיע ליל השבת, ולקראת עריכת השלחן ביקש העגלון מהגבאי שיכריז שהוא מעמיד קנקן יין לכבוד ה'טיש' כנהוג.

בשעה שהכריז הגבאי את שמו של העגלון, הורה הרבי להעמיד יין גם בשביל ר' ליפמן טיקטינר. רבי ליפמן מטיקטין מחשובי החסידים היה, ומהיושבים ראשונה במלכות.

ולתמהונם של החסידים, שמעו את שפתותיו של החוזה הקדוש דובבות בלחש בשעה שהעמידו את היין: "טלית נאה, טלית נאה, והטלית יפוש כנפיו עליהם..."

החריפים שבהם הבינו, כי כנראה מתכון הרבי לצרף את נדבת העגלון עם אותו חסיד מפורסם, אך לא הבינו כלפי מה הדברים אמורים.

כך חזר ונשנה הדבר בכל אחת מסעודות השבת: לאחר שהוכרו על נדבתו של העגלון, צוה הרבי להכריז את נדבתו של החסיד רבי ליפמן.

חלפה לה השבת, והגיע אורח לחצר - החסיד רבי ליפמן מטיקטין בכבודו ובעצמו.

צעהו החסידים לקראתו וסיפרו לו את דברי הרבי אודותיו בשבת.

"אספר לכם מה ארע עמי" נענה רבי ליפמן:

"כבונתי היה לשבות את השבת שעברה בלובלין בצל הרבי, אך בדרכי עברתי אצל ידידנו רבי דוד מלעלוב. דפקתי דלת ביתו, ואמרו לי שרבי דוד מתבודד

מקוריא את מקלו וצעד לפני המטה, עד מקום הקבר.

בשובם מבית העלמין, שאל רבי ייב"י את רבי פנחס, מהו סיפורו של הייט זה, ומדוע זכה לכבוד הגדול הזה?

במקום תשובה סיפר לו רבי פנחס מעשה שארע עמו:

"בשבוע שעבר בשעת לילה, באו אלי שלוחי מצוה שעסקו בהכנסת כלה. וספרו לי כי היום היתה אמורה להתקיים חתונה, אך החופה התעכבה עד עתה, מפני שהובטחה לו לחתן טלית חדשה ליום נישואיו, אך ידם של הורי הכלה לא השיגה כדי מחירה.

ביתי ריקם היה מממון, ופרוטו לא נותרה עימי, ולא ידעתי מה אעשה.

יצאתי אל הרחוב, וראיתי שבבית החייט הנר דולק, דפקתי על דלת ביתו, וספרתי לו על הכלה העלובה המצפה לחופתה שעות רבות בשל הטלית שאיננה. הוציא החייט מארגנו מחצית הרובל, ונתן לי כנדבה, ואני הודיתי לו על תרומתו ויצאתי את ביתו, בדרכי לחפש בתים נוספים בהם עדין דולק האור.

לפתע, יוצא החייט מהבית ודולק בעקבותי: "רבי! אם אתן לכם את כל הסכום הדרוש עבור הטלית - תבטיחו לי עולם הבא?"

עניתי לו בחיוב: "הלא אומרים אנו 'אלו דברים שאדם אוכל פרותיהם בעולם הזה והקרן קימת לו לעולם הבא' - הכנסת כלה!"

כשמעו החייט את הדברים, הוציא מכיסו ארבעה-עשר רובל כסף - מחירה של טלית חדשה, ונתן לי.

ובזכותו, יכולנו לגשת לחופה באותו היום, כאשר שמעתי שנפטר החייט, יצאתי להלויה - שכן רציתי לראות מה נעשה בדינו, וראיתי שהיה החייט מונח מעוטף בטלית המצוה שאותה תרם לצדקה, וכל מלאכי החבלה וכוחות הטומאה שסבבוהו לא יכלו להתקרב אליו מעצם המצוה שהגנה ושמרה עליו שלא יאונה לו כל רע."

שנים אהיון בטלית

מעשה אחר בטלית של מצוה, ארע בחצרו של החוזה הקדוש מלובלין זי"ע. בעת שכמה מחסידיו הרבי שבאו מערים אל הצדיק, הגישו לפניו את פתקאותיהם. קרא החוזה את הפתקאות אולם התעכב במיוחד על אחת מהן.

"קייול! זה מאיר זורח הוא בכל העולמות!!" קרא הצדיק, וביקש לדעת מי הוא בעל הפתקה. הציצו החסידים על הפיתקה, ונתגמגמו במבוכה.

היתה זו הפתקה שכתב העגלון שהסיע אותו ללובלין, וביקש להזכיר את שמו אצל הצדיק לטובה ולברכה..."

"איש פשוט הוא זה, עגלון עם הארץ שאינו יודע מחייו". ניסו להסביר.

אך החוזה הקדוש שענינו צופיות היו מסוף העולם ועד סופו, ידע את אשר הוא דובר: "פתקה זו מאירה וזורחת..."

חזר על דבריו.

יצאו החסידים ומיהרו לחפש אחרי העגלון באכסניה, אך מנת להציל מפיו פישרו של דבר, אך בהגיעם גילו כי האיש נעלם. איש לא ידע היכן הוא, ומה מעשיו, ובלית ברירה, נואשו החסידים מלגלות את פתרון התעלומה.

בשעה מאוחרת אחר חצות, כאשר הכל פרשו לשנת הליל, הופיע לפתע העגלון באכסניה. חברו עליו כולם, וחקרוהו להיכן נעלם ומה מעשיו.

על ציצית הכנה

בתפילה אותה נוהגים לומר לפני עטיפת הטלית, מבקשים: 'ועל ידי מצות ציצית תנצל נפשי ורוחי ונשמתו ותפילתי מן החיצונים, והטלית יפוש כנפיו עליהם. ויצילם, כנשר יעיר קינו על גוליו ירחף. למה הכוונה 'יפוש כנפיו'?"

אמנם, בלשון הכתוב במצות הציצית נאמר (במדבר טו לח) 'על כנפי בגדיהם, אך פסוק זה גופו יש להבין, מדוע נכתב קצה הציצית בלשון 'כנף' ולא 'קצה' כפי שנכתב ביריעות המשכן.

על מנת להבין, נקדים את המעשה המפורסם המובא במסכת שבת (ט.מ.), על אלישע בעל כנפים:

פעם גזרה מלכות רומי הרשעה גזרה על ישראל, שאסור להניח תפלין.

וכדרכם, הוסיפו עונש אכזרי על מי שיתפס מניח תפלין - ינקרו את מוחו... יהודי אחד היה, ושמו אלישע, שלא התחשב בגזרה, ובמסירות נפש הניח את התפלין, ויצא אל השוק. הבחין בו אחד הקלגסים הרומאים, והחל לרדוף אחריו.

נס אלישע מפניו, וכאשר ראה שאינו יכול לברוח, פסק מריצתו, חלץ את התפלין מראשו, והטמינו בין כפות ידיו.

שאל הרומאי: "מה בידך?" ואלישע ענה: "כנפי יונה".

פקד עליו החייל לפתוח את ידיו, ולמרבה הנס, הפכו התפלין לכנפי יונה...

ומאז, היו מכנים אותו 'אלישע בעל כנפים', לזכר הנס שנעשה לו.

מדוע עלה במוחו של אלישע לומר שכנפי יונה בידיו?

מפני שכנסת ישראל נמשלה ליונה - כשם שכנפי היונה הן המגינות עליה, כך המצוות שמקיימים ישראל הם המגינות עליהם.

ממעשה זה למדנו, שישראל נמשלו ליונה, והמצוות לכנפים.

הטלית יפוש כנפיו עליהם ויצילם

פעם, הודמן הרב הקדוש רבי פנחס מקוריץ זי"ע לא לעיר אוסטרהא, בה התגורר שם גם הרב הקדוש רבי יעקב יוסף מאוסטרהא המכונה 'רבי ייב"י'.

באותה עת, נפטר בעיר חייט אחד שהיה ידוע כקל שבקלים, פוחח ופורק עול, וכנהוג, סובב השמש מבית לבית ובידו קופת הצדקה המקוקשת, והכריז על הלוית המת.

כאשר עבר השמש בסמוך לבית בו התאספו רבי פנחס, שאל מי הוא הנפטר. ענה השמש בבת-שחוק, כי הוא חייט שהיה ידוע לשמצה בתנהגותו והוסיף לומר 'ברוך המקום שהרגו'.

לתדהמתו, אמר הצדיק כי רצונו להשתתף בהלויה: "כאשר תצא ההלויה לדרכה תקרא לי בבקשה". השמועה עברה בעיר, והכל פערו פיהם בתדהמה.

כולם ידעו על מנהגו של הרב הקדוש מקוריץ שמעולם לא יצא להלוית המת, והנה דוקא כעת בהלוית רשע זה, חורג הוא מהקפדתו ובא ללוות את המת!?

המשך השמש כסיבובו על קופת הצדקה, וכאשר הגיע לבית רבי ייב"י, סיפר לו על הודעתו החריגה של רבי פנחס מקוריץ.

"אם כך", אמר רבי ייב"י: "אבוא גם אני להשתתף בהלויה".

כשראו אנשי העיר את שני הצדיקים הולכים להלויה, יצאו גם הם ללוות את המת, ומי ראה אותם יוצאים ואינו יוצא!?

לפליאת כולם, כאשר התקרבה הלויה לכוון בית הקברות, נטל הרב הקדוש

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחוקה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה היינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

קימה לכבוד זקן שאינו שומר תורה ומצוות

הזקן חכמה בשנותיו המרובות, קנה הבחור החכם במעט שנים בחוכמתו. וכמו כן נחלקו שם בדין 'שיבה', שלדעת איסי בן יהודה 'מפני שיבה תקום' כל שיבה במשמע ואפילו זקן אשמאי. ונתבאר שם בהמשך הסוגיא (ג.) שרבי יוחנן פסק ההלכה כדעת איסי בן יהודה.

והנה הרמב"ם (תלמוד תורה פ"ו ה"א) כתב וז"ל: 'כל תלמיד חכם מצוה להדרו ואף על פי שאינו רבו, שנאמר (ויקרא יט לב) 'מפני שיבה תקום והדרת פני זקן' זקן זה שקנה חכמה. והוסיף וכתב (הלכה ט): 'מי שהוא זקן מפלג בזקנה, אף על פי שאינו חכם עומדין לפניו וכו'. ואפלו זקן כותי מהדרין אותו בדברים ונותנין לו יד לסמכו, שנאמר (ויקרא יט לב) 'מפני שיבה תקום' כל שיבה במשמע. והרי שפסק כרבי יוסי הגלילי שיש חיוב לקום מפני חכם ואף שאינו זקן, וכן מפני זקן אף שאינו חכם.

וביאר הכסף משנה (סג) שאיסי בן יהודה סובר כדברי ר"י הגלילי שיש חיוב לכבד יניק וחכים, והיינו שמכך שסובר איסי בן יהודה ש'מפני שיבה תקום' - כל שיבה במשמע, מוכח שסובר שהמשך הפסוק 'והדרת פני זקן' הוא על חכם שאינו זקן, שאם כוונת הפסוק רק על חכם זקן אין צריך לחכמה כיון שכבר מחויב לעמוד מפניו הזקנה. וכדברי הרמב"ם פסק השו"ע (י"ד סי' רמד ס"א).

גיל הזקן שצריך לקום מפניו

ברמב"ם לא נתבאר גיל הזקן שיש לקום מפניו, ורק כתב שמי שהוא מופלג בזקנה עומדין לפניו, אך הרא"ש (קידושין פ"א ס"ג ג) והרבה ראשונים כתבו שמבין שבעים שנה נחשב לזקן, ומקור הדבר הוא מהמשנה (אבות פרק ה משנה כא) 'בן

המשך בעמ' ג'

ישבתי במרפאה והמתנתי לתורי להיכנס לרופא, בעודי יושב וממתין נכנס למרפאה יהודי קשיש שאינו שומר תורה ומצוות, האם יש מצווה דאורייתא של 'מפני שיבה תקום' וצריך לעמוד מפניו כאשר הוא נכנס? תשובה:

בשאלה זו יש לדון בכמה עניינים. א. האם יש את מצוות 'מפני שיבה תקום' גם בזמן שאינו תלמיד חכם. ב. האם גם במי שאינו שומר תורה ומצוות רח"ל יהיה הדין כן. ג. האם ניתן לחלק בין תינוק שנשבה לבין מי ששנה ופירש. ונבוא לברר את הדברים.

מצוות קימה מפני זקן

נאמר בתורה (ויקרא יט, לב) 'מפני שיבה תקום, והדרת פני זקן', ונכלל בזה חיוב כיבוד לזקן בשנים ולחכם. אמנם נחלקו תנאים בגמרא (קידושין לב:) מה היא ה'שיבה' ומה הוא ה'זקן' שחייבה התורה לקום מפניהם, ומובא שם: 'תנו רבנן, 'מפני שיבה תקום', יכול אפילו מפני זקן אשמאי, תלמוד לומר זקן, אין זקן אלא חכם, שנאמר 'אספה לי שבעים איש מזקני ישראל'. רבי יוסי הגלילי אומר אין זקן אלא מי שקנה חכמה'. ובגמרא פירשו שר"י הגלילי ות"ק נחלקו בדין יניק וחכים, ת"ק סובר שהגם שהוראת המילה 'זקן' מורה על גילו המופלג של האדם, השימוש בכינוי 'זקן' ניתן רק לזקן שקנה חכמה, ונמצא דמה שציוותה תורה לקום בפני זקן הוא לזה שקנה תורה. ואילו לדעת רבי יוסי המילה 'זקן' היא נוטריקון 'זה קנה', והיינו שקנה את קנין החכמה, ולדבריו גם צעיר שקנה חכמה נקרא בשם 'זקן' ויש לקום בפניו. והוסיף לבאר החינוך (עשה רנה), כי מה שקנה

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

תחנון במניין שיש בו מוהל במילת גר צדק

בבית הכנסת שלנו מתפלל מוהל, ובכל יום שבו הוא מוזמן למול אין אומרים תחנון. ביום מן הימים הוזמן למילת גרים מרוכזת, בה ימול

כמה גרים ולא ימול תינוקות ישראל. האם מילת גר כמילת ישראל לענין נפילת אפיים?

ת. מניין שמתפלל בו סנדק או מוהל במילת גר צדק, לא יאמרו תחנון.

קידוש על הגביע וראה שיש בו חור

בסעודת ליל שבת קודש, לאחר שסיים בעל הבית לערוך את הקידוש על היין בגביע חד פעמי מוכסף, נטל אחד המסובים את הגביע

כדי למזוג ממנו מעט יין, ולפתע הבחין שיש בשולי הגביע חור קטן. האם מאחר שהגביע היה נקוב נחשב הדבר כאילו הקידוש נעשה בכוס פסולה, או שמא כל זמן שהחזיק את היין בשעת הקידוש ולא נשפך ממנו הרבה, יצאו ידי חובה?

ת. לכתחילה צריך להקפיד שיהיה הגביע שלם ולא פגום. אם נתגלה לאחר קידוש פגם זה, אינו חוזר ומקדש?

המשך בעמ' ב'

ראשונים לגבי בורר לאלתר שמותר להוציא גם את הפסולת מתוך האוכל, וכן מצד דעת הראשונים שבשעה שהאדם עוסק באכילה אין הסרת העצם דרך ברירה אלא דרך אכילה, והעליו להלכה שאע"פ שיש הרבה צדדי היתר להקל להוציא העצמות מהדגים בשעת האכילה, לכתחילה ראוי לחוש לדעות המחמירים ולא לברור את העצמות. והנה לגבי פרוסת דג יש לדון אם יש לדמות זאת להיתר של קילוף, או שיש לחלק בין קילוף פרי שההכרח הוא לקלפו מכל צדדיו, לבין עור של דג שאינו עוטף את בשר הדג מכל צדדיו וממילא אפשר להגיע לאוכל גם ללא הקילוף ושוב יש כאן משום בורר. ובשולחן שלמה (סי' ש"ט סק"א) הביא דעת הגר"ש איועברג ששעור של דג או של תרנגולת יתכן דחשיב כמין אחד עם גוף הדג או העוף ומותר להפרידו בכל גוונא גם כשאינו סמוך לסעודה. עוד הביא שם בשמו (סי' שכ"א הערה על סק"ז) שאמר כי הסתיר עור אל חשיב בורר אלא קילוף ומותר, וגם אם העור מכסה רק את מקצת הבשר ויכול לאכלו מהצד הגלוי שבו, מ"מ מותר להסיר את העור כמו ביצה שאפשר לקלף את כולה אע"פ שאחור שקלף מקצתה יכול לאכלה ע"י כפית. אך בפסקי תשובות

אינו מחסרון קידוש על היין אלא מחסרון הכלי וכוס של קידוש, ולא מצונו שתקנו חז"ל שני דברים דין כלי ודין קידוש, דדוקא בנטילת ידיים יש דין כלי ושיעור נטילה דשם דין הכלי הוא מיסוד התקנה דנטי' דומיא דקידוש ידים כמש"כ הראשונים, אבל בבהמ"ו וקידוש אין תקנה כזאת וכתב: 'ומאז שראיתי דברי שעה"צ לא זכיתי לעמוד על דברי קדשו' עיי"ש, ולכן אף שוודא לכתחילה אינו ראוי לקידוש, בדיעבד שהתגלה הדבר לאחר הקידוש אינו חוזר ומקדש משום 'ספק ברכות להקל'. וראה בקובץ מבית לוי (ח"ו עמ' קסב תגובת הגר"א רובינשטיין) לגבי קידוש בכוסות חד פעמיות המטפספות, שאם יש רביעית יין בבקבוק שנמצא על השולחן חל הקידוש על הבקבוק, וכתב שישתה מהבקבוק ולא מהכוס המטפסוף, אולם כתבו שם שדעת הגר"ש וואנור שמסתבר שחובת טעימה יוצא מכוס שבור.

בתשובה לגבי ברירת עצמות דג (גיליון מכתלי בית ההוראה טו) הארכנו בכל צדדי ההיתר שיש בברירת עצמות [מצד דעות ראשונים שבדבר מחובר אין מלאכת בורר כי אם בתערובת, ומצד שיטת הפוסקים שאין איסור בורר בקליפת פרי שהקליפה עם הפרי אין לה שם פסולת, וכן בכירור דעת כמה

לו מצוה מהתורה להיכנס בביתו של אברהם אבינו קודם הגירות. וראה בברכי יוסף (סי' קלא סק"ד) שכתב הטעם שאין אומרים תחנון במנין שנמצא בו אבי הבן או המוהל או הסנדק שהוא כ"י לתת כבוד ויקר ולשמוח בשמחת המתעסקים במצוה זו, ולטעם זה נראה פשוט שהוא הדין שלא ליפול על פניהם במניין שמתפללים בו מוהל או סנדק במילת גר צדק, וכדי לתת להם כבוד ויקר.

2 כתב בשו"ע (א"ח סי' רע"א ס"ד): 'מקדש על כוס מלא יין שלא יהיה פגום וטעון כל מה שטעון כוס של ברכת המזון. וכתב בשער הציון (סי' קפ"ג סק"ד) שאם יש נקב בשולו ועל ידי זה אינו יכול להחזיק רביעית, אין על זה שם כוס כלל והוא לעכובא אפילו בשעת הדחק, דכוס של ברכת המזון וקידוש צריך להחזיק רביעית כמבואר ברמב"ם (פ"ה מהלכות ברכות הלכה י"ד ופרק כ"ט מהלכות שבת הלכה ז). ובשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' מא) השיג על דבריו שאין ראייה מהרמב"ם, שלא בא רק לקבוע שיעור היין שצריך לקידוש או בהמ"ו, שמכות היין שצריך לקחת כוס הוא שמכיל רביעית או יותר, דזה שיעור המצוה של קדוש על היין ולשתות אח"כ רובו או מלא לוגמיו, אבל לא מצאנו שיהיה דין 'כלי' בקידוש ושיהיה פסול אם הכלי מטפסוף, ופסול זה

1 בשו"ע (א"ח סי' קלא ט"ו) מבואר שנהגו שלא ליפול על פניהם לא בבית האבל ולא בבית החתן ולא בבית הכנסת ביום מילה וכו'. ובמשנה ברורה (סי' כ"ג) הביא שאף כאשר אין המילה בבית הכנסת אך מתפללים שם אחד מכילי הרבית גם כן אין אומרים תחנון. ובעלי הברית הם אבי הבן המוהל והסנדק כמבואר ברמ"א (סי' תקנ"ט ס"ח). ומכך שהאחרונים לא חילקו. ככך. נראה. שאף. מוהל. ומגדק. במילת. גר. פוטרים מאמירת תחנון. ובפרט שהאחרונים כתבו שהטעם שאין אומרים תחנון ביום המילה הוא משום שעושים אותה בשמחה, ולפי זה אין לחלק בין מילת גר לישראל. והנה בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' תלה) כתב שגר המתגייר לא יברך שהחיינו בזמן שנימול אלא לאחר הטבילה, ולפי שאין השמחה שלימה עד אחר הטבילה, ע"כ. ויש שרצו להוכיח מדבריו שאין מילת גר פוטרת מתחנון כיון שאין השמחה שלימה. אמנם נראה שאינו עניין לכאן, ולפי שדבריו אומרים כלפי שמחת הגר בעצם הגיור, ועל זה כתב שאין שמחת הגר שלימה עד אחר הטבילה, שאז חלה הגירות. אך הטעם שאין המתפללים עם המוהל והסנדק אינם אומרים תחנון הוא לפי שהוא יו"ט אצלם, והו' שייך גם במילת גר שאף שהוא עדיין גוי, מכל מקום יש

קילוף העור מהדג בשבת

בסעודת ליל שבת קודש, לאחר שהגישה עקרת הבית את פרוסות דגי המושט המהבילים, התחיל יהודה לקלף את עור הדג. אחיו שישב לידו העיר לו בעדינות, כי לאחונה למד הלכות 'בורר' ויתכן שפעולה זו של קילוף עור הדג כרוכה גם היא באיסור שבת. האם אכן אסור לקלף עור של דג מושט שהוא חלוק לשניים בשבת משום אב מלאכת בורר?

ת. קילוף פירות מותר אלא ואינו בכלל מלאכת בורר, פירוק דג פרוס יש ויכוח בין הפוסקים אם הוא דומה לקילוף תפוח. המיקל יש לו על מי שיסמוך³.

הקבלת פני רבו בשבעת ימי התשלומים לחג שבועות

האם ביום טוב שבועות יש מצוה של הקבלת פני רבו? והאם ניתן להשלים מצוה זו בשבעת ימי התשלומים שאחר חג השבועות?

ת. ביום טוב שבועות יש מצוה להקביל פני רבו⁴. מצוה זו אינה שייכת בימי התשלומים שאחר היום טוב⁵.

נטילת תרופת 'לבוּלֶק' בתוך זמן המתנה שבין בשר לחלב

מומלץ לרבים הסובלים מעצירות כרונית לקחת תרופת 'לבוּלֶק', רצינו לשאול האם יש בעיה לקחת את התרופה לאחר סעודה בשרית, זאת מפני שמקור התרופה הוא בנגזרת של סוכר חלב, ושמה יש להחמיר בזה כבכל המאכל חלבי. כמו כן מה הדין

כאשר נדרש ליטלה בתוך הסעודה ממש, והאם יש לחלק בין חולה כרוני לאדם שנוטל אותה לסימפטומים קלים בלבד?

ת. גם מי שאינו חולה גמור אלא שסובל מצער או כבדות, כיוון שמדובר בבליעת תרופה אפשר להקל ליטול התרופה גם בלי להמתין בין בשר לחלב, אולם אין לקחת בתוך אכילת סעודת הבשר⁷.

נטילת הלואה למי שאין לו נכסים

אני בחור ישיבה. יום אחד פנו אליי חברים והציעו שאצטרף אליהם לטיול. לא היה לי כסף עבור הטיול, וחשבתי לקחת הלואה על דעת כן שבהמשך אעשה מבחנים ב'רשו' וכך אחזיר את החוב. האם מותר לי לקחת הלואה על דעת כן, או שאחשב כמי שלוה ומכלה את הממון עד שאין ללמלו מהיכן לגבות חובו, שמבואר בשו"ע (חו"מ סי' צז ס"ד) שנקרא רשע?

ת. אם יודע שיכול לעשות את המבחן ולהצליח בו, מותר לו ללוות⁸.

הלואה לגוי ללא ריבית

אני גר בלונדון בשכונה שמתגוררים בה יהודים וגויים, לפני מספר שנים פתחתי גמ"ח הלוואות לחברי הקהילה שלי. יום אחד פנה אליי שכני הגוי, שיש לי איתו קשרי ידידות טובים, וביקש הלואה ללא ריבית לזמן קצר. האם מותר להלוות לגוי בלא ריבית או שזה כנותנת מתנה?

ת. אסור להלוות לגוי בלא ריבית⁹, אך בגוי שהוא מכירו יש להקל¹⁰.

שוקולד שהמלמד שלח לילד

באחד מלילות החורף התקיימה אספת הורים בתלמוד התורה, ובסיום השיחה מסר המלמד לאב אחד מן התלמידים חטיף שוקולד וביקש ממנו להביאו לבנו כאות עידוד והוקרה. בדרכו לביתו רצה האב לאכול את השוקולד בעצמו ופנה לשאול האם הוא רשאי לקחת את השוקולד לעצמו או שמאחר שהמלמד ייעד את השוקולד לילד, הרי הוא שייך לבן ואסור לאב להשתמש בו לצרכיו?

ת. אף שמתנה שניתנת לקטן הסמוך של שולחן אביו המתנה שייכת לאב, באופן זה שהמתנה ניתנה לאב כדי לתת לבנו וניכר שכוונת הנותן הייתה לתת דוקא לילד, אין האב יכול לקחתו לעצמו¹¹.

מחל לגיסו בינו לבין עצמו וכעת התברר שאביו צריך את הכסף

אליעזר הלווה לגיסו עשרים אלף שקלים כ'הלוואה עומדת' שיוכל לבקשה ולקבלה בהתראה של שבוע מראש. לקראת חג השבועות גמלה בליבו ההחלטה למחול לגיסו האברך על החוב ולהודיע לו על כך בתחילת ימי ההגבלה שיזכה לקבל את התורה בשמחה ובאהבה. הוא סיפר על כך לבני ביתו ואמר לה: תראי, אני באמת מתקשה לראות אותו מחזיר את החוב ולפיכך אני מוחל לו בלב שלם. הם סיכמו שיודיע לו על 'הפתעה' בג' סיון בשעות הבוקר. אולם בחצות הלילה של ליל ג' סיון קיבל אליעזר טלפון מאבא שלו והתברר שמסיבה כלשהי אביו נצרך בדחיפות לעשרים אלף שקלים ל"א סיון. אביו לא מבקש ממנו עזרה בזמנים שבשגרה

לגוי בריבית ולא כתבו שיש בזה מצוה, נראה שפסקו כדעת הראשונים החולקים על הרמב"ם וסבורים שאין מצוה להלוות לגוי בריבית, אמנם השו"ע הרב (הלכות ריבית פ"ג ע"ג) כתב לדינא כדעת הרמב"ם שיש מצוה מהתורה להלוות לגוי בריבית. והנה התוספות (ב"מ ע"ד ד"ה תשיך) כתבו שהמלוה לגוי בחינם עובר על איסור 'לא תחנם' שהוא כנותן לו מתנה שאסור משום 'לא תחנם', וכן נקט במנחת חנוך (מצוה תקע"ג), וכן פסק בשו"ע הרב (ריבית פ"ג ע"ה). ולפי זה אף לדברי החולקים על הרמב"ם וסבורים ש'לנכרי תשיך' אינה מצוה עשה, מכל מקום יש לאסור להלוות לנכרי בחינם משום 'לא תחנם'. וראה בשו"ת תפארת צבי (י"א סי' כג אות א) שכתב שבין לדעת הרמב"ם ובין לדעת החולקים עליו, אסור להלוות לנכרי בחינם, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ג הלכות ריבית פ"ג ע"ה) שהמחזיר אבידת הגוי הרי הוא עובר עבירה מפני שמחזיק ידי רשעי עולם, והכא נמי כיון שמוותר ליקח מהם ריבית הרי המלוה להם כאלו ריבית מחזיק ידוהם.

10 באופנים אלו אין איסור לא תחנם כמו שכתבו התוספות (ע"ג כ"ד ד"ה רבי יהודה), וכן הוא לדינא בשו"ע (י"ד סי' קנא ע"ג). שכיון שהוא מכירו אין זה כנותן מתנה כיון שהגוי גם יגמול עמו עבור זה. וראה בגליון מהרש"א (י"ד סי' קנא ע"ג) שכתב וז"ל: 'ובישראל אם עושה הנכרי טובה וחסד על לבן ישראל, יחייב ישראל לעשות גם כן עמו חסד ולהסתייג לו, וההלואה בלא נשך הוא חסד יותר מן המתנה, שהרבה יבוש לקחת מתנה ולא ללוות.'

11 כתב הרמ"א (חו"מ סי' ע"ב) ואם נתן מתנה לקטן בבנו הגדול. וטעם החילוק בין גדול לקטן, כתב הסמ"ע (פ"ק) שפסקו שגמלה לגדול מתמזגות ונתן המתנה מקפיד שהיא תהיה של הבן, אבל בקטן נתון על דעת אביו כיון שא"י שגמור. והנה כתב כתבו במק"א כי באופן שניכר שנתן רק לבן, כיון שכ שנתן לאב עבור ילדיו, הרי זה כמו שנתן ע"מ שיש לאביו רשות בו, ובכנסת הגדולה (הרמ"ם פ"ק) וראה חתמה אפ"ה א"ה זכיה וזמניה סי' ט"ב, שחלה זה בחמ"ס הרמ"ם ור"ת א"ש י"ק לטק"י י"ג ע"ג) כתב שהמתנה של הבן אין יתרון על דעת אביו שישמור לו. ועוד נראה שבדבר מאלו שניתן לקטן כדי שישלם לא ישיך את עיקר הטעם שכתב הסמ"ע, שהרי המאכל לא צריך שמירה, וא"כ חזר דינו כדון מתנה לגדול דאמרינן

חלב אינו חלב לא מי חלב כמבואר בפוסקים (סי' פ"ד ע"ב וסי' פ"א), מכל מקום לענין אכילת בשר בחלב שהוא רק בתערובת קטן תוך הכדורים, וגם איכא כמה דעות ב"ד סי' פ"ד דחבשיל של בגינה עדיף מגינה למעי הגס ושם עוברת פיורק על ידי חיידקי המעי. פעולה זו גורמת להפרשת נוזלים מהמעיים בדרך של אוסמוזה.

7 עיקר האיסור לאכול חלב אחר בשר בתוך זמן ההמתנה הוא משום חשש בשר בפה או משכית טעם מהקביה (כמבואר בטור ושו"ע י"ד סימן פ"ט). בתרופה זו, אף שיש בה מתיקות, אין דרך בני אדם ליהנות ממנה כדרך מאכל חלב, אלא בולעתה לרפואתו. וכבר פסק בשו"ע (י"ד סי' קנא ע"ג) שכל איסורים שבתורה (חוץ ממלאי הכרם ובשר בחלב) מותר לחולה שאין בו סכנה לאוכלם שלא כדרך הנאתם. ואף שבשכר בחלב החמיר, כאן יש מדובר בחלב בחלב ממש (שהרי אינו מבשיל יחד) אלא בהנהגת הרחקה, יש להקל כשיש צורך רפואי. ויש לדון בגוף החומר 'קטנו' (סוכה ח"ג), שהרבה מן הפוסקים נטו לומר שאין עליו תורת חלב ממש, וראה בעניני זה בשו"ת שבת שאין (ח"י סי' ק"ה) שדן בזה כיוון שהוא חומר המופק מן המים שבחלב (מי חלב) ועובר תהליכי יבוש ושינויים עד שמאבד תואר חלב ושם חלב ממנו. וקל וחומר בנדון דידן, שהחומר 'קטנו' הוא שינוי שנתתי נוסף, יש פנים לומר שפנים חדשות באלו כמקום אף שהקטנו הוא החומר הפעיל, מכל מקום בתוך התמיסה הנוזלית הוא בטל בששים שאבר מרכיבי התרופה. ואף שיש שרצו לומר שזהו "דבר המעמיד" או "מילתא דעבידא לטעמא", בנדון דידן שאין זה לצורך מאכל אלא לצורך כימי-רפואי, לא אמרינן ביה הכי. והואיל התרופה אינה נספגת בדם, אינה נחשבת למאכל חלבי המשאיר טעם בפה, ואין דרך אכילתה לשם הנאה, מותר ליטלה בתוך שש שעות לבשר. ולגבי שהיא אלה אם יש לחלק בין חולה כרוני לאדם גייל, הנה הסובל מצער כרוני הרי הוא כחולה שאין בו סכנה לכל דבר. אך גם מי שאינו חולה גמור אלא שסובל מצער או כבדות, כיוון שמדובר בבליעת תרופה שאינה נחשבת למעשה אכילה חלבית, אין לאסור עליו. וכן העלה בשבט הלב (ש"ס) מאחר שסוכר חלב נשארים רק חלקי סוכר שבחלב (הסוכר, הידוע שבשניים עצמה יש שתי דעות בשו"ע (י"ד סי' פ"ב) אם הוא חלב חמור, ואף לדין שבהמירם דרך מימי

(סימן ש"ט אות כו) כתב להחמיר בזה מהטעם הנ"ל כי פרוסות דג דרך אכילתו אפשרית גם ע"י שנוטל הבשר מן העור, ושאינו להקל להסיר העור מן בשר הדג, אלא למי שאין העור מאוס עליו כלל אלא ראי לו לאכילה היטב. ויש נותנים עצה להסיר את העור גם למחמירים. להוריד את העור באופן שמשאיר חלק מהדג עם העור וחלק זה יאכל הבשר מן העור. ויש לדון בעצה זו.

4 ברמב"ם (תלמוד תורה פ"ה ה"ח) כתב 'חייב אדם להקביל פני רבו ברגל'. וכן בשו"ע (א"ח סי' שא ס"ד) מבואר הדין לענין ההולך לדבר מצוה בשבת, וכגון ההולך להקביל פני רבו וכו', ובמגן אברהם (פ"ק) כתב דהיינו שהולך להקביל פני רבו ברגל שיש אז מצוה. וכיון ששבועות הוא אחד משלש רגלים יש בו גם כן חיוב זה.

5 בחק יעקב (י"ח תע"ק ק"א) כתב שמי ששכח לברך שהחיינו בשבועות יכול להשלימו בכל שבעת ימי התשלומים. ובשו"ת מהר"ל דיסקין (ק"א סי' א' אות ז) הקשה על זה מהמבואר בגמרא (עירובין פ"ג) שאין מברכים שהחיינו אלא ברגל גמור, ואילו שבעת ימי התשלומים אין דינם כרגל. וכתב שם בתוך דבריו שאפילו אם נאמר שאפשר להשלים מצוה הקבלת פני רבו ברגל עם שביעת ימי התשלומים, אין זו סיבה לברך שהחיינו, שהרי הרב יכול למחול לתלמיד על החיוב הזה. ולאכאורה מבואר בדבריו שניתן להשלים את מצוה הקבלת פני רבו בשבעת ימי התשלומים. וראה בשו"ת בצל הכהמה (ח"א סי' ס"א) ש'הביא את דברי מהר"ל דיסקין, ובמסקנתו כתב 'אולי יש תשלומים למצוה הקבלת פני רבו הרב המעמיד' או 'מילתא דעבידא לטעמא', בנדון דידן שאין זה לצורך מאכל אלא לצורך כימי-רפואי, לא אמרינן ביה הכי. והואיל התרופה אינה נספגת בדם, אינה נחשבת למאכל חלבי המשאיר טעם בפה, ואין דרך אכילתה לשם הנאה, מותר ליטלה בתוך שש שעות לבשר. ולגבי שהיא אלה אם יש לחלק בין חולה כרוני לאדם גייל, הנה הסובל מצער כרוני הרי הוא כחולה שאין בו סכנה לכל דבר. אך גם מי שאינו חולה גמור אלא שסובל מצער או כבדות, כיוון שמדובר בבליעת תרופה שאינה נחשבת למעשה אכילה חלבית, אין לאסור עליו. וכן העלה בשבט הלב (ש"ס) מאחר שסוכר חלב נשארים רק חלקי סוכר שבחלב (הסוכר, הידוע שבשניים עצמה יש שתי דעות בשו"ע (י"ד סי' פ"ב) אם הוא חלב חמור, ואף לדין שבהמירם דרך מימי

יתכן שיש מצוה לקום אף מפני זקן רשע ועם הארץ.

ובערוך השולחן (י"ד סי' רמד ס"ב) ביאר בדעת רש"י שאין כוונתו לזקן שעובר עבירות במזיד ושאת נפש, אלא לזקן עם הארץ שמחמת פשיטותו וחיסרון הידיעה הרי הוא מזולזל במצוות ואינו מניח תפילין וכד', וזהו כוונת רש"י במה שכתב 'זקן רשע ועם הארץ' שמפני שהוא עם הארץ הרי עושה מעשי רשע.

ונמצא שלשיטת רש"י חייב לקום אף מפני זקן חילוני שאינו שומר תורה ומצוות, לדעת הפני יהושע והגר"י פרעלא כל זקן, ולדעת ערוך השולחן בתנאי שאינו עובר עבירות במזיד וכדי להכעיס. אך לשיטת התוס' אין צריך לקום מפני זקן עובר עבירה כיון שמצוה אפילו להכותו ולבזותו.

והנה הרמב"ם (תלמוד תורה פ"ו ה"ט) והשו"ע (י"ד סי' רמד ס"א) לא חילקו וכתבו 'מי שהוא מופלג בזקנה אף על פי שאינו חכם עומדים לפניו, ולכאורה משמע שאף אם הוא רשע או עם הארץ צריך לקום מפניו, וכדעת רש"י. אך הרמ"א (ס"ט) כתב על דברי השו"ע שעומדים אפילו בפני זקן עם הארץ ובלבד שאינו רשע, וכדברי התוס'. וכן הוא הסכמת הפוסקים שיש לקום בפני זקן עם הארץ, אך לא מפני זקן רשע.

הבן איש חי (שנה ב', כי תצא אות יב) כתב כי אין חיוב לקום בפני "בריונים" שאינם מתפללים או מניחים תפילין. אמנם יש לציין כי דבריו נאמרו על רקע תקופה שבה אי-שמירת מצוות נעשתה בזדון. והפוסקים האחרונים נחלקו גם דין אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות כ"תינוקות שנשברו" המוגדרים כעם הארץ, ולפי זה יש לקום מפניהם, או שמה נתנית כבוד למחלל שבת בפרהסיא מהווה זלזול בכבוד שמיים. דעת הגר"ש אלישיב (ספר כיבוד הידור סי' נו ס"א) שניתן להקל ולא לעמוד בפניהם, שכן מן הסתם הם מוחלים על כבוד זה, אבל מעיקר הדין גם תינוק שנשבה צריך לקום מלא קומתו, ובספר כיבוד והידור (ס"ט) כתב שכן שמע מעוד גדול אחד, אך מגדול אחר שמע שכדאי לקום קצת כדין הידור אך לא לקום מלא קומתו. ואילו בשם הגר"ן קרליץ כתב שחשש לפגיעה בכבוד שמים בכיבודם, ואין צריך לכבדו.

ובתשובות והנהגות (ח"א סי' תקלד) נשאל אם יש לכבד זקן כזה במקום ישיבה באוטובוס, וכתב שרובם תינוקות שנשברו, ולא גריע מזקן עכו"ם שיש להדרו בסמיכה, והרי מסירת מקום ישיבה הוא ממש עניין הסמיכה, ועוד כתב שהרי יש בדבר משום קידוש ה', והנמנע מכך הרי זה מחלה ה' ועונן גדול. ורק בזקן הידוע כשונא הדת שיועד ומכיר כי מה שאין לקום מפניו.

וראה בשבט הלוי (ח"ט סי' קצח, בתשובה למבח"ס כיבוד והידור) שכתב שאף שהתוס' כתבו שמה שאין צריך לקום מפני זקן רשע הוא לפי שיש מצוה להכותו ולבזותו, והרי החילונים שבזמנינו דינם כתינוקות שנשברו אין מצוה להכותם ולקללם. אך מכל מקום אין צריך לקום מפניהם כיון שהריטב"א (קידושין לב: ד"ה ת"ו) כתב שמה שאין צריך לקום בפני רשע הוא מכיון שאינו עושה מעשי עמך, ואף

שבעים לשיבה, וכן פסק השו"ע (ס"ט).

אמנם המנחת חינוך (מצוה רנו, אות ט) כתב בדעת התרגום אונקלוס, שתרגם על הפסוק 'מפני שיבה תקום' וכו' 'מן קדם דסבר באורייתא תקום, ותהדר אפי סבא', שחיוב הקימה לחכם נדרש מ'מפני שיבה תקום', ואלו חיוב הקימה לזקן נדרש מ'והדרת פני זקן' [וזהו שלא כמסקנת הסוגיא בקידושין (ס"ט)]. וממילא יש לקום מבין שישם שאז הגיע לזקנה כמבואר במשנה באבות 'בן שישם לזקנה'. וכן הביא הברכי יוסף (י"ד סי' רמד סק"ד) שלדעת רבינו האר"י (שער המצוות ריש פר' קדושים) מגיל שישים הוא בכלל מצוות קימה, וביאר טעם הדבר על דרך האמת.

כיבוד זקן שאינו תלמיד חכם

בספר החינוך (מצוה רנו) ביאר את טעם מצוה זו שעיקר מה שהאדם נברא בעולם הוא מפני החכמה, וכדי שיכיר בוראו, ועל כן ראוי לבני אדם לכבד את מי שהשיג אותה, ומתוך כך יתעוררו האחרים עליה, ומשום כך יש לנו לכבד אפילו זקן אשמאי, והיינו זקן שאינו חכם, שאף הוא ברוב שניו ראה והבין קצת במעשי השם ונפלאותיו, ומתוך כך ראוי לכבדו, וכל זה רק כשאינו בעל עברות, שאם כן הרי מנע עצמו מכבוד.

אמנם יש שכתבו שטעם המצוה לקום מפני זקן הוא שמאחר וזכה להאריך ימים בודאי הוא ראוי לכך, ויש שהסמיכו לזה את דברי הירושלמי (ביכורים פ"ג ה"ג) 'רבי מאיר חמי אפילו סב עם הארץ ומיקם ליה מן קמוי, אמר לא מגן [-לא בחינם] מאריך ימים'.

כיבוד זקן עם הארץ

והנה אף שפסקו הרמב"ם והשו"ע שמצווה לקום אף בפני זקן שאינו חכם, מכל מקום עדיין יש לברר האם החיוב הזה הוא גם לזקן עם הארץ. ולשון דברי הגמרא בסוגיא שם הוא 'כל שיבה במשמע ואפילו זקן אשמאי' וכתב רש"י (שם ד"ה זקן) שהכוונה לזקן רשע ועם הארץ, ולפי זה 'אשמאי' הוא מלשון אשמה. אמנם התוספות (ד"ה זקן) דחו פירוש זה כיון שזקן רשע אין חייבים בכבודו ומצווה אפילו לבזותו ולזלזלו, ולכך פירשו שהכוונה לזקן בור שאינו תלמיד חכם, ואשמאי מלשון שמהם. וראה בספר קהלת יעקב (כללים, לשון חממים מערכת אות א סימן סח) שהביא מספר התשבי (ערך 'אשמאי') לרבי אליהו בחור שכתב, דיותר נכון לפרש שהוא מלשון 'אשימא' (הכתוב במלבי"ם, י"ז ל) שהוא הקוף, והזקן שאין בו חכמה דומה לקוף.

וביישוב שיטת רש"י כתב בבאור הגר"י פערלא על ספר המצוות לרס"ג (עשין, מצוה יא) שרש"י סובר שאף מי שעובר עבירות אסור לקללו מדאורייתא, וכל מה שמויעטו מהפסוק 'ונשיא בעמך לא תאור' שזה דוקא כשעושה מעשה עמך, אבל לא כשאינו עושה מעשה עמך - והיינו שעובר עבירות, זה רק לפטור את המקלל ממלקות אבל מכל מקום לכתחילה אסור לקללו מדאורייתא, ולכן סובר רש"י שאף יש מצוה לכבדו. וכעין זה כתב הפני יהושע (קידושין לב: ד"ה ת"ו) שכל מה שמצווה לבזותו ולזלזלו זה רק כדי ליסרו ולהענישו ישחורר למוטב, אבל מכל מקום גזירת הכתוב היא שחייבים כבודו, שהרי מצינו שרבי יוחנן היה נוהג לקום אף מפני זקני עכו"ם, ואם כן

ואליעזר הבין שהמצב דחוק. לכן כשהתקשר לגיסו, אמר לו רק שהוא צריך את הכסף בחזרה ושישמח אם הגיס יעביר את הכסף ישירות לאביו כמה שיותר מהר. מיד אחר כך, נקפו לבו והוא התקשר לברר האם מאחר שבינו לבין עצמו מחל כבר על החוב ואף דיבר על כך עם בני ביתו, הרי החוב נשמט ולא הייתה לו שום זכות להציג מצג שווא ולגרום לגיסו להתאמץ ולפרוע חוב שהוא כלל אינו חייב. גם אם בדעתו שכאשר האב יחזיר לו את הכסף הוא יחזיר את כולו במלואו לגיס היקר. מה הדין?

ת. אף שמחל המלוה שלא בפני הלוה ובלא ידיעתו, נקטו רוב הפוסקים שמחילה מועילה גם שלא בפני מי שמוחלים לו, וכיון שמחל לחברו על חובו, שוב אינו יכול לחזור בו¹².

חיוב מעקה במגלשה גבוהה

בגינה הסמוכה לבית הכנסת שלנו התקינו לאחרונה מגלשות בהשתדלות תושבי השכונה ולשמחת הילדים. הייתה אפשרות להתקין מגלשה סגורה כצינור, אך הקבלן הציע שתי מגלשות פתוחות במחיר מגלשה סגורה אחת. מכיוון שיש בשכונתנו ילדים רבים והתורמים למתקני המשחקים ארוכים, הוחלט להזמין שתי מגלשות פתוחות. בשלב זה התעוררה שאלה: מאחר ודפנות המגלשות נמוכות מאוד, האם הן חייבות במעקה?

ת. אין מצוה נתנית מעקה במגלשה. אולם אם יש במגלשה חשש סכנה או נזק חייבים למונעו¹³.

דמסתמא הנותן הקפיד לתת דוקא לבנו, והוא הדין במאכל לבן קטן. הבית מאיר (אבן העזר סימן לח ס"ה הביאו בפתח ח"מ סי' רמא סק"א) הוסיף בעיקר הדין שמחילה אינה צריכה קנין, האם המחילה מועילה רק כשמחל בפני הלוה, אך מוחל שלא בפניו לא תעיל, ולפי שם אשמה מועילה מחילה גם שלא בפני מי שמוחלים לו ואף בינו לבין עצמו ובלא עדים. בערך השלחן (להגרי"י סי' ח"מ סי' יב אות ה) תלה את הנידון במחלוקת הראשונים בגדר מחילה אם היא כמתנה הבאה עם המלוה מכות התביעה שלו, וכספו של הלוה נשאר בידו כמתחילה. ראה במכתלי בית הדין (ח"ט סי' ט) שהבאנו בהרחבה את מחלוקת הראשונים בזה, שלדעת הראשונים שמחילה ביהוה רק הסתלקות מהשעבוד, אין הדבר דומה לשאר קניינים ולא נדרשת מעורבותו של זה שמוחלים אליו, ולכן די בכך שילקח המושעבד את עצמו משעבודו, ונכוחות המושעבד אינה חשובה. אך למי שסובר שהמחילה מהווה הקנאה, אלא שהקנאה זו קלה יותר לביצוע, עדיין נצרכת מעורבותו של הצד השני ויש מקום לומר שנוכחותו נחוצה. הלכה למעשה נקטו רוב הפוסקים (ראה פתחי חושן הלוה פרק י"ז סי' ק"ח) שמחילה מועילה גם שלא בפני מי שמוחלים לו, וכיון שמחל לחברו על חובו, שוב אינו יכול לחזור בו. כן מבואר גם בדברי הש"ך (יוה"ד י"ד סי' קע"ח) לגבי מכירת שטרי חוב, שהמלוה יכול שלא במעמד הלוה. וכך פסק בשו"ת קרית מלך רב (הלק"ב סימן יא) לגבי מי שמחל לחברו שלא בפניו שאינו יכול לחזור בו ולתבוע את החוב. וגם בבית מאיר (ס"ט סי' ק"א) דעתו לעיקר דמועילה מחילה אף שלא בפני הנמחל. 13 גררי מצות מעקה נתבארו ברמב"ם (רוצח פ"א) ובשו"ע (ח"מ סי' תכ"ו). והעולה שם שבנתינת

תינוקות שנשבו אינם עושים מעשה עמך. וכתב דמכל מקום יתכן דיש לפעמים ענין לכבד זקן כזה בדברים, [וכתב לעיני ברמב"ם (תלמוד תורה פ"ו ה"ט) שם נתבאר החיוב להדר עכ"ם בסמיכה עיי"ש, וא"כ הוא הדין באינו שומר תורה ומצוות], וכתב שגם יש בדבר משום מצות קידוש ה'.

וכדברי הריטב"א שהביא שבט הלוי שאין חיוב קימה והידור רק בזמן העושה מעשה עמך, כן הסכמת הראשונים [רמב"ן, פסקי יוסף, פסקי רא"ש, שיטה לא נודע למי, ר"ן על הרי"ף, נמוקי, בקידושין שם]. ולכן נראה דגם מה שכתבו תוס' שמצוה להכותו כוונתו רק לדחות דברי רש"י דכיון שמצוה להכותו כיצד נאמר שצריכים לכבדו והם תרי דסתרי, אבל לדינא דעת הראשונים דכל שאינו עושה מעשה עמך בוודאי אין צריך לכבדו, ודווקא זקן עם הארץ שאינו חכם בתורה נתרבה לדין כיבוד והידור.

נמצא כי לדעת הגרי"ש אלישיב תינוק שנשבה אינו בגדר 'אינו עושה מעשה עמך' ויש חיוב לכבדו בקימה והידור. וכן כתב בספר עורה כבודי (עמ' רפב) בשם הגרי"ש אלישיב והגרי"ש פישר שגם לדעת הטור והרמ"א שאין חיוב כיבוד הורים באב רשע, בתינוק נשבה חייב כי אינו נחשב 'אינו עושה מעשה עמך', וכן דעת הגר"ח פ"ש שייברג (קובץ צהר עמ' נט). אבל דעת שבט הלוי (שם) וכן דעת תשובות והנהגות (ח"א ס' תקפה, ח"ב ס' תקסד) דהגם שהוא תינוק שנשבה עכ"פ גם אינו 'עושה מעשה עמך'.

אמנם בדעת הגר"ן קרליץ יש לעיין, כי לגבי כיבוד הורים כתב (הלכות יום טוב עמ' טד) שתינוק שנשבה אינם כרשע וחייבים בכבודו, ואילו גבי דין קימה והידור של זקן כתב שאין לכבד תינוק שנשבה, ונראה לומר כי כאשר טעם כבודם מצד שהם אביו ואימו, צריכים טעם כדי לבטל כבודם, וכיון שהם תינוקות שנשבו אין לבטל כבודם, אבל הקימה בפני זקן הוא כדי לכבדו ואין מקום לקבוע כבוד למי שאינו שומר תורה ומצוות.

כיבוד אשה זקנה

מסתימת מלשון הרמב"ם השו"ע והפוסקים נראה גם שאין חילוק בין איש לאשה, וכל שהוא מעל שבעים שנים [ולדעת האר"י ודעימיה מבי שישים שנים] מצווה לקום מפניו ולכבדו, כיון שקיימא לן כאיסי בן יהודה ש'כל שיבה במשמע'. והנה לגבי קימה מפני אשת תלמיד חכם אמרו בגמרא (שבועות ל:) שרב נחמן עשה מעשה רב לקום לכבודה של אשת רב הונא, משום שאשת חבר הרי היא כחבר, והרי לפנינו שיש ענין של כיבוד באשה על ידי עמידה מפניה. אולם יש מקום לדחות, שבאשת חבר אין הקימה לכבודה, אלא לכבוד בעלה שהוא תלמיד חכם, שאשתו כגופו. וכ"כ בספר חסידים (סימן תקעה) כתב בזה הלשון: 'מפני שיבה תקום והדרת פני זקן, ואפילו זקנה, ואף הנשים תקומנה, אבל כבודן של נשים ונערים להיחבא ובפנים, שנאמר (איוב טו ח) 'ראוני נערים ונחבאו', וכל כבודה בת מלך פנימה (תהלים מד יד)'. וכוונת סיום דבריו, דהגם שיש חיוב קימה בפני אשה זקנה, הקימה אינה כבודה של האשה, ונראה כוונתו שמכובד יותר לאשה לטובב שלא יצטרכו לעמוד מפניה.

אך ראה בהלכות קטנות (ח"א ס' קנד) שכתב כי מצד הסברא נראה שאין חיוב קימה רק מפני אשת תלמיד חכם, אך שבספר חסידים כתב שיש חיוב בשו"ת בית יהודה (ח"א, י"ד ס' כח) הביא לספקו של ההלכות קטנות, וכתב דנראה בפשיטות שיש חיוב לעמוד אף מפני אשה זקנה, שהיא מצוה שאין הזמן גרמא וכשם שהיא חייב לקום בפני אחרים, כן גם אחרים חייבים לקום לכבודה, והוסיף עוד שלא גרע אשה

זקנה מגוי זקן שכתב הרמב"ם שכל שיבה במשמע. והנה החיד"א בהגהותיו לספר חסידים (ב"ר עולם ס' תקעה) כתב שכך מדויק בספר חסידים שכתב כאחד את החיוב קימה מפני זקנה ואת החיוב של הנשים עצמם במצוות הקימה.

האר"י ז"ל (שער המצוות פר' קדושים) כתב שעל כבוד אשה נאמר 'יראת מאלהיך', ולפי שהיא כנגד הנוקבא דז"א הנקראת 'יראה', ואין צריך בה רק יראה בלב ולא קימה או הידור. בברית עולם (שם) כתב ללמוד מזה שגם שאין חיוב לקום מפני אשת חבר. אך הבן איש חי (שנ"ב כי תצא סט"ו) כתב לחלק שהחיוב קימה בפני אשת חבר הוא מצד כבוד בעלה ושייך בזה קימה.

בשבט הלוי (ח"ה ס' קל) כתב ששיטת האר"י אין עושה דין זה רק לספק בהלכה, כיון שבשאר הפוסקים מפורש לחייב לעמוד מפניה, וכמשמעות הספר חסידים, ועל כן מספק צריך לעמוד מפני אשה זקנה, ועל כל פנים לעשות איזה הידור. אך כתב שכל זה בזקנה בת שבעים שנה, אך בגיל שישים שנה שכל הקימה מצד מה שכתב האר"י ז"ל הרי איהו גופא כתב שאין צריכים לקום בפני אשה זקנה, נמצא שגם הבא לצאת ידי חובת האר"י ז"ל אינו זקוק לקום בפני אשה בת שישים שנה.

ובשו"ת צמח יהודה (ח"ד סימן לה) כתב לחלק בדעת האר"י ז"ל שכלפי האשה היראה היא בלב, ולכן אין מצות ההידור בקימה ונענוע הגוף שהוא דבר ניכר, אבל יש לכבדה ביראת הכבוד שבלב, ולדבר בנימוס הראוי לה ובהדרת כיבודים שונים שבדברים כלגודל, כי יש הידור לאשה, אבל לא ע"י קימה ופעולות אלא בדיבור והדרת כבוד שבלב. עוד כתב שאפילו שאין חיוב הידור וקימה מדין תורה באישה זקנה וכמו שפירש האר"י ז"ל, אפשר שמדרבנן או ממידת חסידות יש דין קימה, דלי גריעה מוקנים גויים שרבי יוחנן (קידושין שם) קם מפניהם לכבדם.

קימה בשעה שעוסק בתורה ותפילה

בשולחן ערוך (שם סעיף יא) מבואר כי חובה לקום בפני תלמיד חכם גם בזמן שעוסק בתורה. והנה החיד"א בברכי יוסף (שם סק"א) הביא תשובת כת"י מקדוש אחד, שהעוסק בפרשת הקרבנות או בפסוקי דזמרה, ורואה תלמיד חכם שנכנס לתוך ד' אמותיו, נראה שלא יקום מפניו, שאין חולקים כבוד לתלמיד במקום הרב, ומהקרבת עד עלינו לשבח צורך גבוה הם על דרך האמת. והביא ראיה לכן מיעקב אבינו שהיה קורא את שמע ולא נשק לבנו ליוסף, ומי אמר שהיה זה בפסוק ראשון דוקא.

אך החיד"א דחה ראיותיו וכתב שיש לקום מפני זקן וחכם אפילו באמצע הפרק של קריאת שמע, והוכיח כן ממה שאמרו בירושלמי (ביכורים פ"ג ה"ג) 'אמר הקדוש ברוך הוא אני הוא שקיימתי עמידת זקן תחלה', ופירשו הראשונים שהכוונה, שלא תאמר שאין זה דרך כבוד לקום מפני תלמיד חכם במקום מורא שכינה, לכן אמר אני קיימתי מצות כבוד זקן תחלה. וכמו שאמרו במדרש (בראשית רבה פרשה מח סימן מז) שהיה הקדוש ברוך הוא עומד ליד אברהם אבינו ואברהם יושב פתח האהל, ביקש לעמוד מפני השכינה, אמר לו הקדוש ברוך הוא שב ואני אעמוד, ואתה סימן לבניך שעתיד אני להתייצב בעדת הדיינים והם יושבים ודנים, שנאמר (תהלים פב א) 'אלהים נצב בעדת אל'. ולכן כיון שהקדוש ברוך הוא חולק כבוד לתלמידי חכמים, מצוה לעמוד מפניהם אף בבתי הכנסת. וסיים הברכי יוסף שם שכן פשט המנהג לעמוד בבית הכנסת מפני תלמיד חכם אפילו באמצע הזמירות ובקריאת שמע וברכותיה. וכתב ששוב מצא שכתב הרשב"א בתשובה (ח"ה ס' יד) שחייב לכבד זקן אף בבית הכנסת, ע"כ. וכן ברוקח

(סימן סט) כתב שאפילו אדם היושב בטלית ותפילין ואומר זמירות חייב לקום מפני תלמיד חכם וזקן, שהרי אפשר לקיים שניהם. וכן כתב להלכה הבן איש חי (שנ"ב כי תצא סט"ו). וראה בשו"ת שלמת חיים (סי' מח) שהסתפק בכך, וכתב שנתן התורה שצונו לקרוא את שמע, צונו גם כן על קימה לזקן.

חשיבות מצוה זו והאיסור לזלזל בה

בספר חרדים הביא מהמדרש (במדבר רבה פט"ו) שהרגיל והזהיר במצוה זו יזכה ליראת שמים דכתיב 'מפני שיבה תקום והדרת פני זקן' ונסמך לזה 'יראת מאלהיך'. וראה במדרש שם שאמרו 'אמר רבי אבא הכהן בר פפא כשהייתי רואה סיעה של בני אדם הייתי הולך בדרך אחרת שלא להטריח עליהן, שלא יהיו רואין ועומדים מפני, וכשאמרתי דברים לפני רבי יוסי בן רבי זבידא, אמר לי צריך אתה לעבור לפניו ויהיו רואין אותך ועומדים לפניך ואת מביאים לידי יראת שמים, שנאמר 'מפני שיבה תקום ויראת מאלהיך'.

ובשו"ת הרדב"ז (ח"ח ס' קסז) נשאל מדוע אין העם נזהרין לעמוד מפני זקן שאינו חכם כיון שנפסקה עיקר ההלכה כאיסי בן יהודה. וכתב שם הרדב"ז שכבר צווח ועורר לרבים על עניין זה והחברים החלו להקפיד על כך, אך שאר העם עדיין מזלזלים מאוד במצוה זו ואינם נזהרים בה, והוסיף וכתב 'וכדי להסיר מכשול כל זקן שאני רואה אני אומר לו שימחול על כבודו לעולם, דקיימא לן זקן שמחול על כבודו כבודו מחול, ואפילו אחר המחילה ראוי לעשות להם קצת הידור וכו'. וחזינו איך שהחמיר הרדב"ז בקיום מצוה זו וצווח כמה פעמים כדי לעורר העם לקיימה.

וראה בשפת אמת (ליקוטים פר' קדושים) שהביא שבזוה"ק (ח"ג פ"ו רכז) פירשו את הפסוק 'מפני שיבה תקום' היינו לקום לעבודתו יתברך בימי הנעורים קודם השיבה, וזהו מפני שיבה - קודם ימי השיבה. והוסיף שם וכתב 'ויש לפרש סיום הפסוק והדרת פני זקן, כי זה הידור לימי הזקנה, כי באמת אם מקבל עול מנעוריו אחר כך בימי הזקנה וודאי מוסיף כח שזוכה לבינה ולזקנה שהוא קנין חכמה, וכמו שאמרו חז"ל שצדיקים שמזקנים מתיישבים בקיום חזק עיין שם. אבל אם יחסר בימי הנעורים אדרבא כל זמן שמזקינן מטשפין כו' וזהו שכתוב תקום, ועל ידי זה והדרת פני זקן שיקבל הזקנה בהדרת פנים כנ"ל.

להלכה:

א. נצטוונו בתורה לקום מפני אדם זקן כדי לכבדו. ב. חיוב המצוה הוא אפילו בזמן שאינו חכם ואפילו בזמן עם הארץ, אך נחלקו הראשונים האם יש חיוב כיבוד גם לזקן רשע ובעל עבירה, ולמעשה אין צריך לקום מפני זקן שאינו שומר תורה ומצוות. ג. בזמן שהוא תינוק שנשבה נחלקו הפוסקים אם חייבים לקום מפניו, ויש שכתבו שהם עצמם בדרך כלל מוחלים על הקימה, ויש שכתב שיש להדרם רק בסמיכה או בקימה מועטת. ד. מעיקר הדין גיל הזקן שצריך לקום מפניו הוא שבעים שנה, אך הובא לעיל שהאר"י כתב שמבן שישים שנה צריך לקום מפניו, וכתבו הפוסקים שראוי לחוש לדבריו. ה. לדעת רבים מהפוסקים יש מצוה לעמוד אף מפני אשה זקנה, אך לדעת האר"י ז"ל אין מצוה לעמוד מפניה, ולמעשה מידי ספיקא לא נפקא וראוי להחמיר בזה באשה זקנה בת שבעים שנה ועל כל פנים לעשות לה איזה הידור. ו. אף בשעה שלומד או מתפלל מחויב לעמוד מפני זקן, אך לא בפסוק ראשון של שמע.

תפילה על הצדיק עם תוארי כבוד

חפירת קרקע המזיקה למגרש סמוך

ויכוח עז ניטש בין גבאי הקהילות 'פרח ישראל' ו'יציק יעקב', ומעשה שהיה כך היה, שתי הקהילות שוכנות בכבוד באחת משכונות רמת בית שמש המתפתחות בתורה ויראה, כל אחת משתי הקהילות קיבלו הקצאה רחבת ידים מהערייה עבור בניית בית כנסת ומרכז שכונתי עבור קהילתם ושתי ההקצאות שכנו במרכז השכונה בצמוד. קהילת 'פרח ישראל' השיגה תורם נכבד לבניית בנין של קבע כיהא לבית מקדש מעט, ובעבור זה רצונם לחפור קומה אחת בהקצאתם לקבלת קומה נוספת ובשביל יציבות הבנין, אלא שגבאי קהילת 'יציק יעקב' מגיעים כנגדם בטענה שלהם אין כסף עבור בניית קבע אלא רק לבניה קלה, ומבירור שעשו אצל מהנדס בכיר אמר להם שאם יחפרו בהקצאה הסמוכה לא יוכלו לבנות על הקצאתם אף לא בנייה קלה בגלל שלקרקע אין אדמה סמוכה שתחזיק אותה ויצטרכו לבנות קיר תמך או לחפור גם הם קומה אחת, אמנם גבאי 'פרח ישראל' משיבים להם שאת כל החפירות עושים הם בהקצאת עצמם ואין זה באחריותם מה שנגרם ע"י זה בהקצאה הסמוכה?

איתא בגמ' (בבא בתרא יז): לרבא אליבא דלישנא בתרא דהלכתא הכי דהבא לחפור בור סמוך לשדה חבירו דאם שדה חבירו אינה עשויה לבורות מותר לא' לחפור בור ברשותו, ואם שדה חבירו עשויה לבורות אסור לא' לחפור בור ברשותו, ואף לר' יוסף שמחייב בהרחקת נזקי שכנים רק במזיק בגירי דיליה - משום דבחפירת בור כל מרא ומרא דקא מחי מרפי ליה לארעיה דחברי וכך פסק השו"ע ח"מ ס"ו (ס"ק קנה סעיף י"ח). ופירש רש"י שם (בד"ה מהפיתלי) "שהיא מרעדת ונדה מחמת המכה" אמנם הרש"ש כתב וז"ל: ולי נראה דרצונו לומר משום דכל חלקי עפר סומך ודוחק חלק לחלק ונעשה כולו מקשה אבל כשעושה חלל באחת המקומות אז נדחקים חלקיו הסמוכים לו אליו וכן סומך לסמוך עד שנעשה חלולה ומנוקבת ככברה" עכ"ל. וכ"כ גם בשו"ת אמרי יושר (ה"ב סי' נ"א), אמנם הערך שי (סי' קנ"ה סעיף י') פליג עליהו וס"ל דדוקא אם מזיק ע"י מכת החפירה חשיב גירי דיליה אבל מה שע"י שחופר ברשותו זו ונחלש העפר ברשות חבירו לא חשיב גירי דיליה.

והנה תוס' (י"ז ע"א בד"ה לא יחפור) כתב דשיעור הרחקת בור מרשות חבירו הנאמר במשנה זה דווקא בבור שממלאים בו מים אבל בבור שאין ממלאים בו מים אין צריך להרחיק את אלו השיעורים, וכתב הרמ"א (קנ"ה סעי' י) דאפ"ה אסור לסמוך לרשות חבירו באופן שמזיק (עי' ביאור הגר"א סי' ק"א).

וא"כ בנידון דידן דא"א לומר שהקצאה אינה עשויה לא לחפור בה, דבהרבה מקומות בונים בנייה קלה ולא חופרים, וא"כ הוי שדה העשויה לבניה קלה. ואם המהנדסים אומרים שהחפירות מחלישים את קרקע ההקצאה שלידה ע"י מכות החפירה בזה ודאי דהוי גירי דיליה ובחפירות כאלה הוי גירי דיליה אף בהרחקת ששה טפחים ואף אם כבר עברו וחפרו צריכים לתקן את נזקם דהוי נזק בידיים.

ואם המהנדסים אומרים שאין החלשה ע"י מכות החפירה רק שע"י החפירה אין תמיכה לקרקע שלידה, לערך שי חיוב הרחקה ומותר לחפור ברשותם כרצונם דלא הוי גירי דיליה, ולרש"ש והאמרי יושר יש חיוב הרחקה ואסור לחפור ברשותם כרצונם דחשיב גירי דיליה.

ואם כבר חפרו ללא רשות - אם יעזור למלאות את העפר ועי"ז תחזור הקרקע לחוזקה יוצא דצריך לסלק את הנזק כיון שחפרו באיסור וכמו שכתב הרמ"א בקנ"ה סוף סעי' י' מהרשב"א. ואם מילוי העפר לא יעזור לחזק את הקרקע וצריך בניית קיר תמך צריכים החופרים לתקן ולשלם את נזקם וכמו שכתב הרמ"א בסעי' ז' (עי' נתי' קנה ס"ק י"ז).

בבית הכנסת של ראובן המנהג הוא שבשבת לאחר קריאת התורה אומרים "מי שברך" לחולים. ראובן משתדל מאז ומתמיד להאזין בכבוד ראש לכל השמות בכדי שיוכל להעתיך בתפילה עבור כל אחד ואחד, שבוע אחד ראובן שומע את הגבאי מזכיר את שמו של אחד מגדולי ישראל. ראובן נחרד, הלא הצדיקים לוקים בעוון הדור (שבת לג), וצריך למשמש ולפשפש במעשינו, לתקן המעוות ולשוב בתשובה שלימה, ובעיקר להתפלל ולהפציר לפני ריבון העולם שיתמלא רחמים להחלימו ולרפאותו, ומיד ביום ראשון הוא לוקח את ספר התהילים לידיו ואומר כמה "קאפטילאך" ולאחמ"כ מבקש שיהיה לזכותו של הצדיק, שמעון חבירו שומע לתומו איך שראובן מזכיר את שם הצדיק ללא שום תואר, מיד הוא מזדעק כיצד הינך מזכיר כך את שם הצדיק? אמור לפחות "הרב" או "רבי"! אמר לו ראובן בתפילה אין להזכיר שום תואר, עונה לו שמעון זה אמור רק בתפילת שמונה עשרה ולא ב"מי שברך"! לאחר שהויכוח ביניהם לא הוכרע פנו לרב כדי שיפסוק עם מי הצדק?

תשובה: כדי לברר דין זה נצרך ראשית לברר דין הזכרת שם רבו בפניו ושלם בפניו, עם תואר כבוד או ללא תארים.

הרמב"ם (הל' ת"ת פ"ה ה"ה) פסק: אסור לו לתלמיד לקרות לרבו בשמו ואפילו שלא בפניו, ולא יזכור שמו בפניו, ואפ' לקרות לאחרים ששמו כשם רבו כדרך שעושה בשם אביו, אלא ישנה שמו ואפילו לאחר מותם, והוא שיהיה השם פלאי שכל השומע ידע שהוא פלוני.

וממקור לדבריו מביא ה"כסף משנה" מהגמרא בסנהדרין (פ). היכי דמי אפיקורוס אמר רב נחמן זה הקורא לרבו בשמו, דא"ר יוחנן מפני מה נענש גיחזי מפני שקרא לרבו בשמו וכו', וברש"י בשמו, שאומר פלוני ואינו אומר מרי ורבי פלוני, ובכס"מ מביא רא"י לרש"י שיהושע אמר "אדוני משה".

ובשו"ע (י"ד סי' רמ"ב ס"ו) אסור לתלמיד לקרות לרבו בשמו לא בחייו ולא במותו, ואפילו לקרות לאחרים ששמו כשמו אסור אם הוא שם פלאי שאין הכל רגילין לקרות בו, ובהגה: אבל שם שרגילין בו מותר להזכיר שלא בפני רבו, וכל זה דווקא כשאינו מזכיר רק שמו לבד אבל מותר לומר רבי מורי פלוני.

והנה ברמב"ם שעמד לפני עינו של ה"בית יוסף" הפיסקא "והוא שיהיה השם פלאי שכל השומע ידע שהוא פלוני" נכתב לאחר המילים "ואפילו שלא בפניו" או לאחר המילים "לקחת לרבו בשמו" ולפי זה יוצא שכל האיסור לקרוא לרבו בשמו הוא רק בשם פלאי אבל בשם הרגיל מותר אפ"י בפניו ואפ"י לרבו, וע"כ מקשה הכס"מ קושיא עצומה, שהרי בהלכות ממרים (פ"ו ה"ג) כתב הרמב"ם היה שם אביו או שם רבו כשם אחרים משנה את שמו, יראה לי שאין זוהר בכך אלא בשם שהוא פלא שאין הכל דשין בו אבל השמות שקוראין בהן את העם כגון אברהם יצחק ויעקב וכיוצא בכל לשון ובכל זמן קורא בהם לאחרים שלא בפניו, עכ"ל. העולה משם שבשם הרגיל מותר רק לאחרים ורק שלא בפניו, ובשם פלא גם זה אסור, והוא סתירה עצומה, והכס"מ שם נשאר בצ"ע.

אך בט"ז (שם ס"ק ד) הביא באריכות הקושיא, והביא ישובים שונים אך לאחר מו"מ מסקנתו היא שיש היפוך בדברי הרמב"ם והנוסחה האמיתית היא כמו שהבאנו לעיל, וברוח קדשו כיון לרוב כתי"ה שנכתב בהם כדלעיל (ישנם המעידים שהרמב"ם הוסיף בגליון ספרו פיסקה זו שלא כתבה מתחילה ומחמת כן הועתקה בכמה מכתה"י שלא במקומה, וכן מוכח קצת מספר החתום).

והנה הש"ך (שם ס"ק כ"ד) כתב דלומר רבי מורי פלוני מותר דווקא שלא בפניו אבל בפניו אין להזכיר שמו כלל וכן נוהגין.

אבל הברכי יוסף (אות י"ז) והגהות רעק"א (שם) והמנחת חינוך (מצוה רכ"ז ס"ק י"ב) כולם כאחד הקשו על הש"ך מראיית הכס"מ שיהושע אמר "אדוני משה כלאם" בפני משה, וא"כ מוכח מפה שמוותר לומר "רבי מורי פלוני" אפ"י בפני רבו, ובביאור הגר"א (ס"ק ל"ו) ציין לספרי (פ"ו דברים פיסקא י"ד) עה"פ "ותענו אותי ותאמרו" ה' לכם לומר רבינו משה וכו' וגם משם מוכח דמותר לומר "רבי מורי פלוני" בפניו.

ביישוב הדעת הש"ך מצינו כמה דרכים, בשו"ת בנין ציון (סי' פ"ד) ובשו"ת מקדשי השם (ה"ב סי' ס') הביאו המדרש תנחומא (פ' תצ"ו) שמשנה נפטר בן מאה ועשרים ויהושע נפטר בן מאה ועשר, ופחתו ליהושע עשר שנים משום שאמר בפני משה רבו עשרה דברים ומה הם אדוני משה כלאם, ומוכח שנענש על כך וממילא הוי סייעתא לדעת הש"ך, (על התמיהה מה הם העשרה דברים והרי נאמר פה ר' ג' תיבות עיי"ש בבנין ציון מה שיישב על זה), אמנם אין זה מתרץ את הקושיא מהספרי.

באגרות משה (י"ד ח"א סי' קל"ג) תירץ שכיון שאמר שחייבים כלי' על שמרדו במשה, אין לך כבוד גדול מזה ואין זה פחיתות במה שמזכיר את שמו.

ובשבט הלוי (ה"ב סי' קנ"ג) תירץ שלמשה ה' ז' שמות ושם משה נבחר דרך כבוד של תורה ואין זה שם לחוד רק תואר כבוד, לכן מותר לאומרו בפני רבו.

בדברי הרמ"א משמע דצ"ל רבי ומורי ולא יספיק לומר רק ר', וכן משמע בשו"ת הרדב"ז (ה"ה סי' א' תי"א) אמנם ביד אברהם כתב דסגי בהזכרת "רבי" בלבד, אמנם נראה דהיום דתואר "רבי" הוא נפוץ לכל אחד לא סגי בתואר זה אפ"י למתירים וצריך להוסיף מורי ורבי.

וכתב המהרש"ל (יש"ש קידושין פ"א סי' ס"ה) שלא הותר להזכיר שם רבו בתוספת תואר אלא באופן שאם לא יזכיר לא ידעו למי כוונתו, אבל אם ידעו גם ללא שיוכיר שמו אסור אף בתוספת תואר. העולה לדינא:

- א. אסור להזכיר שם רבו ללא תואר בין בפניו בין שלא בפניו.
- ב. לקרוא לרבו עם תואר "מורי ורבי" שלא בפניו מותר רק אם לא יבינו שכוונתו אליו ללא שיאמר זאת בפירושו.
- ג. בפניו הוא מח' הפוסקים והמנהג להחמיר.
- ד. בתפילה על רבו יבואר במאמר הבא.

בענין שתיית מים לאחר קידוש

מוישה בחור חמד הכין את עצמו בלימוד והעמקה בספרי חסידות לקראת הקידוש של ליל שבת קודש. לאחר שהתכונן כדבעי הוא ניגש לחדר האוכל וקידש על כוס יין. ומתוך שהשעה התאחרה וחיכו היה יבש, מיד לאחר הקידוש הוא מזג לעצמו כוס מים קרים משיבי נפש. מאיר שמחה ידירו לספסל הלימודים שראה במעשיו שאלו "מוישה, מה תעשה עם בורא נפשות?" ומיהר להבהיר לו את צדדי הספסל ההלכתי שהתעורר: מצד אחד יין פוטר כל מיני משקים אפי' מברכה אחרונה וא"כ ברכת המזון שהיא הברכה אחרונה תפטור גם את המשקים, מאידך ברכת המזון יכולה לפטור את היין שהוא קשור לסעודה ואין קידוש אלא במקום סעודה ואין יכול לפטור את המשקים שבאו לפני הסעודה:

תשובה:

בשו"ע (סי' קע"ד ס"ב) כתב יין פוטר כל מיני משקים אפי' מברכה אחרונה, ונחלקו האחרונים האם יין של מצוה נמי פוטר שאר משקים, בביאור הלכה (שם ס"ב) משמע שגם יין של מצוה פוטר שאר משקים שמביא ראה שלא בעינן מלוא לוגמיו מיין של קידוש וכן כתב בשו"ת רב פעלים, והנה הגרע"א בהגהותיו על השו"ע כתב: עיין בספר בתי כהונה דדווקא בשותה יין דרך שתיה שרצונו לשתות יין אבל בשותה מצד כוס של ברכת המצוות כגון כוס של ברכת המזון וכדומה אינו פוטר שאר משקים וכו', כיון שאין שותה היין מצד שרצונו לשתות אלא מפני המצוה אין זה בגדר שתיה שתפטור את שאר המשקים שישתה אחריו, והוסיף, אבל כוס של קידוש אינו בכלל דברים אלו כיון שקידוש צריך להיות במקום סעודה ובסעודה שותים ג"כ משקין ובודאי המשקין נטפלים לכוס הקידוש.

ולמעשה סתימת הפוסקים לא לחלק בכך וגם המשנ"ב לא הביא דברי הגרע"א וגם הבאר היטב כתב (סק"ט) בשם הגינת ורדים שכוס של ברכת המזון פוטרת המשקין שלאחריו. ולפי האמור לעיל המקדש על היין בשבת ושתה ממנו מלוא לוגמיו, ולאחר מכן בא לשתות משקאות אחרים הריהם נפטרים בברכת היין, וכל זה לגבי ברכה ראשונה של שאר המשקין, דלגבי ברכה אחרונה על היין בודאי פטור משום שהוא בא לצורך הסעודה וברכת המזון פותרו, אך כתב בביאור הלכה (סי' קע"ד ס"ו ד"ה וכו'), שטוב שיכון בברכת המזון לפטור את יין הקידוש או שישתה רק כמלוא לוגמיו שאו בודאי אינו מתחייב בברכה.

ויש לברר מה דינו של הברכה אחרונה על המשקין, שמצד אחד הרי יין פוטר כל מיני משקים אפי' מברכה אחרונה וא"כ ביין של קידוש שהברכה אחרונה של היין הוא ברכת המזון א"כ יפטור נמי את המשקין או דלמא הברכה המזון פוטר רק את הקידוש שהוא קשור לסעודה ולא את המשקים שהוא קשור רק ליין.

בשולחן ערוך הרב (סי' רע"ב ס' א') כתב, שאין צריך לברך ברכה אחרונה על כוס של קידוש, לפי שהקידוש הוא מצרכי הסעודה והרי כוס זה טפל לסעודה ונפטר בברכת המזון שלאחר הסעודה וכאילו שתהו בתוך הסעודה, ואם שתה עוד קודם הסעודה מלבד כוס של קידוש אם הוא יין אין צריך לברך אחריו, ואם הוא שאר משקה צריך לברך אחריו.

וטעם דין זה ומקורו הוא בשו"ע (סי' קע"ד ס"ו) שכתב, אבל השותה שאר משקין לפני הסעודה בחול צריך לברך אחריהם ואפילו דעתו לשתות ג"כ בתוך הסעודה כיון שאינו פוטר בברכת המשקין שלפני הסעודה את המשקין שבתוך הסעודה שהרי שאר משקין שבתוך הסעודה א"צ ברכה כלל, היוצא מדברינו, שלפי שיטת השו"ע ר"ם שותה שאר משקין אחר קידוש בין אם דעתו לשתות בתוך הסעודה עוד משקין ובין אם אין בדעתו מחויב בברכה אחרונה על המשקין.

אבל שיטת המשנה ברורה אינו כן, דבשו"ע (סי' קע"ד ס"ו) הביא מחלוקת האם מים בתוך הסעודה טעון ברכה או לא, שיטה א' אין צריך לברך דחשיבי כבאים מחמת הסעודה לפי שאין דרך לאכול בלא שתיה, ולשיטה ב' צריך לברך, ושיטה ג' לברך על כוס וכוס דבסתמא נמלך הוא, וכתב המשנה ברורה (סי' ק"ה) ולענין מים ושאר משקין ששותה קודם המזון ואינו שותה בתוך המזון דעת הרבה אחרונים דצריך לברך עליהם ברכה אחרונה שאין ברכת המזון פותרת דמכיון ששתה אותם קודם המוציא אין שייכים לסעודה כלל. והוסיף ע"ז בביאור הלכה ד"ה ואפילו שכתב ואף שאליה רבה חולק דשאר משקין שווה ליין לזה מפני שהם סוברים שהם ג"כ מעוררים תאות המאכל ולא ראיתי לחוש לדבריהם.

וכתב בסוף דבריו: ודע דכל זה שכתבתי למעלה דצריך לברך ברכה אחרונה על המשקין ששתה לפני המזון הוא דווקא כשאינו שותה משקין בתוך המזון אבל אם שותה גם בתוך המזון נשאר המג"א בצ"ע. ועל כן כתב שדבאופן זה טוב שלא ישתה קודם הנטילה רק פחות מרביעית.

ובעצם נחלקו השו"ע ר"ם והמשנ"ב באופן ששתה משקין לאחר היין קודם הנטילה ושותה ג"כ בתוך הסעודה שלפי המשנ"ב לא יברך מספק ולפי השו"ע ר"ם מחויב בברכה אחרונה.

ויש לציין שהדין הוא כששותה מיץ בצמאון רגיל, אבל אם צמא הרבה כתב הביאור הלכה (סי' קע"ד ד"ה ואפילו) בשם החיי אדם דאפילו במים אם הוא צמא הרבה ואינו תאב לאכול מחמת הצמאון ושותה מיץ לפני הנטילה כדי שיתאב לאכול אחר כך גם כן אין צריך לברך ברכה אחרונה דהוא שייך לסעודה.

העולה לדינא:

א. המקדש על היין ורוצה לשתות שאר משקין לאחריו יכול לשתות לכתחילה פחות מרביעית.

ב. אם שתה יותר מרביעית, תליי אם אין בדעתו לשתות משקין בתוך הסעודה מחויב בברכה אחרונה, ואם בדעתו לשתות משקין בתוך הסעודה מוח' וספק ברכות להקל, ולכתחילה לא יכנס לספק זה.

ג. אם צמא מאוד (כגון אם יש צום בערב שבת) ואינו תאב לאכול לחם אלא א"כ שותה המשקין קודם לכן, יכול לכתחילה לשתות ולא יברך אחריו בורא נפשות.

סלט טונה שנילוש בשבת

שבת קודש אחר הצהריים אחר תפילת המנחה. לאחר שהציבור התיישב לסעודה שלישית בבית המדרש, קם לפתע שמעון האחראי על הכנת המאכלים עבור הציבור, ואמר בבהלה: "הכנת את סלט הטונה בצורה הרגילה ושכחתי ללוש את סלט הטונה בשינוי כדת וכהלכה", השאלה היא מה עושים עכשיו בדיעבד, האם מותר לאוכל את סלט הטונה, או שאסור משום "מעשה שבת": תשובה: קודם כל צריך להדגיש שלכתחילה ודאי שחייבים לעשות שינוי בלישה כשמכנינים סלט טונה [שתי וערב, בידיים וכדו'], אולם בנתינת המינוח לא צריכים לעשות שינוי מפני שזה לא מחלחל מעצמו לתוך הטונה ולכן אינו נחשב לנתינה האסורה.

לעניינינו בכדי למצוא אילו צדדים יש כאן להקל, יש לדמות את לישת סלט הטונה המדובר לסלט ביצים "איינער מיט צוויבל", שהרבה פוסקים דנו בענייניו מאחר שהיו שנהגו להקל בזה להכינו בשבת משך הדורות.

ומצאנו בספר תהילה לדוד (סי' שיט סק"ב - כה) שכתב שלצורך אותו סעודה זה נקרא "מעט מעט" (שהוא אחד השינויים הנזכרים בהלכה) ומותר ללא שינוי, והיתר זה שייך גם אצלנו בסלט טונה שהרי עשו אותו רק לסעודה אחת, והגם שזה לציבור בית המדרש, לכאורה זה עדיין נחשב לצורך אותו סעודה. באשל אברהם (מבוטאש) כתב שמה שאינו מתפרר כקמח אין בזה משום לישה, ובביצי יש את החלמון שאולי כן מתפרר כקמח אבל בטונה ודאי שזה לא מתפרר כקמח ולכן אפשר לצרפו להיתר.

בשמירת שבת כהלכתה (פ"ח ס"ב) הביא בשם הגרש"ז אורבאך לסמוך על שיטת המהרש"ל שכל זמן שזה לא נהיה ממש גוש אחד אין זה נחשב בלילה עבה מן התורה, ואף שהבי"ח כתב על זה "שאין להקל בזה מאומד הדעת" והמשנה ברורה (שם סק"ח) החמיר בכענין זה במלפפון וצונן ביחד עם חומץ, ששם זה ג"כ לא נהיה גוש אחד, מכל מקום בצירוף זה שהביצים מבושלים (וכן עם מוסיפים כבד שהוא ג"כ מבושל) אזי זה נחשב שהשמן והביצים זה כמו תבלין שמתקנים בו את האוכל כמו שמואב בביה"ל (סי' שכא ס"ו ד"ה שמוא) לגבי קליות שזה נחשב רק כתיקון אוכל בעלמא וגם חזי לאיצטורפי, דכיון שזה מתקלקל ואין רגילים לעשותו אלא סמוך לאכילה אפשר דחשיב משום כך כ"על יד" שזה דרך אכילה ולא כלש (ע"י בביה"ל הנ"ל), ולכן פסק הגרש"ז א"ש שאין לערער על המנהג שהיה נהוג אצל הרבה מגדולי התורה והיראה.

נחזור לנידון דעל בסלט הטונה, יש לדון אם יש ההיתרים הלכה, כי לגבי גוש אחד יתכן שטונה יותר גוש אחד משום הביצים, וכן צ"ע האם זה מתקלקל כשלשים אותו לפני שבת (ולגבי ביטול, טונה ג"כ נחשב מבושל). ולכן קשה לסמוך על ההיתר בביצים של הגרש"ז לגבי טונה.

בשו"ת האלף לך שלמה (סי' קל"ט) כתב בענין השאלה של ביצים שמנהג ישראל תורה, אך שזה אי אפשר להגיד בנידון זה.

יש עוד היתר והוא שיטת הגר"א שפסק כשיטת התוספות וסיעתם שפוסקים כדעת רבי מאיר שהמבשל בשוגג בשבת מותר גם לו מיד, לכן בדיעבד מותר באכילה והמשנה ברורה מביאו (סי' שיה ס"א ס"ק ז) ופסק שבמקום הצורך יש לסמוך עליו, ולכן בנידון זה שמדובר לסעודת שבת לכל ציבור ביהמ"ד לכאורה אפשר להקל, בפרט שזה דגים שכתב המשנ"ב (סי' רמ"ב) שטוב לאוכלו בג' הסעודות, ואפילו שיש המחמירים (ע"י במאור השבת ח"א ת"ז) שגדר 'מקום הצורך' הוא דווקא דברים חשובים מאוד, ואפילו במאכל הטשולנט דעת הגרש"ז א"ה החמיר ע"ש, אבל אצלנו ביחד עם שאר הציורפים אפשר להקל כשיטת הגר"א.

העולה לדינא:

נבארו כמה היתרים שכתבו הפוסקים לעניין סלט ביצים, ולמרות שלעניין סלט טונה אין לנו את סברת האלף לך שלמה, וכן לגבי ההיתרים של הגרש"ז א"ה חלק מהם ודאי לא נסמוך עליהם אצלנו כמסובר לעיל, עדיין יש לנו את התהילה לדוד והאשל אברהם ושיטת הגר"א.

ולכן העולה לדינא, כי ודאי לכתחילה צריך להקפיד להכינו עם שינוי, אולם בדיעבד כמו הסיפור שלנו, לענ"ד יהיה אפשר להקל.

